

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ**
**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І
МИСТЕЦТВ**
**ІНСТИТУТ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА АРТ-
МЕНЕДЖМЕНТУ**
КАФЕДРА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІВЕНТ-ТЕХНОЛОГІЙ

На правах рукопису

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»
на тему:

**«ПОСИЛЕННЯ РОЛІ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У
РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНСЬКИХ
РЕГІОНІВ»**

Виконала:
студентка II курсу магістратури
група МКД -11-20з
спеціальності: 028«Менеджмент
соціокультурної діяльності»
Проценко Оксана Миколаївна

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевченко Наталія Олександрівна

Рецензент:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри готельно-ресторанного
і туристичного бізнесу
Устименко Леся Миколаївна

Допущено до захисту:
протокол засідання
кафедри № 4 від 12 листопада 2021 р.
Завідувач кафедри _____
проф. Копієвська О.Р.

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1.	Концептуальні підходи до створення туристичних територій на основі використання культурної спадщини.....	5
1.1.	Діяльність міжнародних організацій з питань популяризації культурної спадщини засобами туризму....	5
1.2.	Роль державних інституцій України в інноваційному освоєнні національної культурної спадщини.....	19
	<i>Висновки до першого розділу.....</i>	38
РОЗДІЛ 2.	Стратегії реалізації етнокультурних проектів в умовах становлення глобального туристичного простору.....	41
2.1.	Диверсифікація напрямів освоєння етнокультурної спадщини в зарубіжних країнах.....	41
2.2.	Роль культурної інфраструктури українських регіонів в контексті активізації різновидів туризму.....	56
	<i>Висновки до другого розділу.....</i>	73
РОЗДІЛ 3.	Перспективи та напрями презентації етнокультурної спадщини українських регіонів в контексті використання технологій соціокультурного менеджменту.....	75
3.1.	Стратегії соціокультурного розвитку регіонів та їх взаємозв'язок із місцевими програмами туристичного розвитку	75
3.2.	Модернізація соціокультурного простору регіонів сучасної України (на прикладі Ходосівського Центру культури та мистецтв).....	93
	<i>Висновки до третього розділу.....</i>	94
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ		105
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		108
ДОДАТКИ		122

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сьогодні світ стикається з парадоксом: з одного боку, культурна спадщина, як матеріальна, так і нематеріальна, знаходиться під загрозою, з іншого боку, ніколи раніше вона не викликала такого великого інтересу на муніципальному, національному та міжнародному рівнях. Основою майбутнього світової спільноти стає культурне розмаїття, тому воно вимагає нового підходу. Необхідним є збереження унікальних форм культури, які можуть бути знищені потужними силами глобалізації. Для того щоб існувати, всі народи повинні висловлювати свої творчі здібності та зберігати в століттях сліди своєї історії. Спадщина - інструмент, який сприяє досягненню цих цілей, сполучає минуле, сьогодення і майбутнє.

Культура, включаючи туризм, є основою розвитку, але це також засіб досягнення більш відкритого інтелектуального, емоційного, морального і духовного існування. Культурний туризм повинен стати національним пріоритетом, і багаті культурні ресурси країн необхідно зберігати і примножувати через організацію туристичних маршрутів. Цінність спадщини як інструменту економічного розвитку мотивує вкладати інвестиції в розвиток туризму. Через своє різноманіття та постійно зростаючу роль туризму, об'єкти спадщини дають унікальну можливість для проведення досліджень щодо збереження спадщини і фінансування туризму

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми збереження, розвитку та фінансування культурного туризму на основі цінності культурної спадщини знайшли своє відображення в наукових працях багатьох вчених: О.В. Галкова, Н.І. Кузіна, Ю.С. Путрик, К.А. Поливач, В.Ю. Степанов та інші. У той же час питання посилення ролі етнокультурної спадщини у розвитку туристичного потенціалу українських регіонів в туризм різноманітні і багатопланові, тому вимагають подальших досліджень.

Мета роботи полягає в проведенні комплексного аналізу ролі етнокультурної спадщини та виявленні перспектив та напрямків презентації

етнокультурної спадщини українських регіонів в контексті використання технологій соціокультурного менеджменту.

Відповідно до головної мети, було визначено такі **завдання**:

- 1) розглянути діяльність міжнародних організацій з питань популяризації культурної спадщини засобами туризму;
- 2) визначити роль державних інституцій України в інноваційному освоєнні національної культурної спадщини;
- 3) проаналізувати досвід диверсифікації напрямів освоєння етнокультурної спадщини в зарубіжних країнах;
- 4) визначити роль культурної інфраструктури українських міст в контексті активізації різновидів туризму;
- 5) запропонувати стратегії соціокультурного розвитку регіонів та їх взаємозв'язок із місцевими програмами туристичного розвитку;
- 6) оцінити можливості модернізації соціокультурного простору регіонів сучасної України (на прикладі Ходосівського Центру культури та мистецтв).

Об'єкт дослідження – етнокультурна спадщина як об'єкт культурного туризму.

Предмет дослідження - процес популяризації культурної спадщини засобами туризму.

Теоретичну основу дослідження склали праці вчених щодо розвитку культурного туризму; конвенції ЮНЕСКО з охорони культурної, історичної та природної спадщини; рекомендації СОТ щодо стандартизації світової культурної і туристичної діяльності.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять метод діалектичного матеріалізму, а також методи загальнонаукового пізнання: методи теоретичного узагальнення, системного аналізу, синтезу.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Апробацію результатів дослідження було здійснено шляхом оприлюднення досягнутих результатів на V Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів та магістрів «Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір» 4-5 листопада 2021 р., тема доповіді «Посилення ролі етнокультурної спадщини у розвитку туристичного потенціалу українських регіонів».

РОЗДІЛ 1. Концептуальні підходи до створення туристичних територій на основі використання культурної спадщини

1.1. Діяльність міжнародних організацій з питань популяризації культурної спадщини засобами туризму.

У сучасних міжнародних відносинах міжнародні організації відіграють істотну роль як форма співробітництва держав та багатосторонньої дипломатії. Виникнення міжнародних організацій стало відображенням і наслідком об'єктивної тенденції до інтернаціоналізації багатьох сторін життя суспільства. Взаємні зв'язки та співпраця між існуючими в даний час міжнародними організаціями дозволяють говорити про систему міжнародних організацій, в центрі якої знаходиться ООН. Це веде до появи нових структур (спільних органів, координаційних органів і т. п.).

У численних угодах (багатосторонні конвенції, рекомендації, декларації), які було ухвалено під егідою Організації Об'єднаних Націй (ООН), ЮНЕСКО, Ради Європи та Європейського Союзу було зафіксовано визначення об'єктного складу та змісту такого поняття, як «культурна спадщина» та виділено розвиток міжнародного права охорони культурних цінностей, яке регулює міжнародні відносини в сфері збереження, використання та дослідження культурної спадщини, відновлення історичного середовища, захисту культурних цінностей у випадках збройних конфліктів, під час міждержавного культурного співробітництва за цими напрямками [1, с. 61-62].

Міжнародні правові акти (конвенції, рекомендації, декларації), які були ратифіковані більшістю держав світу, стали основою для створення Системи Всесвітньої спадщини. Ця система включила такі міжнародні документи, як «Рекомендація про збереження краси і характеру пейзажів і місцевостей» (1962 р); «Конвенція про збереження Всесвітньої культурної і природної Спадщини» (1972 р); «Рекомендація про збереження в національному плані культурної і природної спадщини» (1972 р); «Рекомендація про збереження і сучасну роль

історичних ансамблів» (1976 року); «Рекомендація про участь і внесок народних мас в культурне життя» (1976 року); «Рекомендацію про збереження фольклору» (1989р.) та ін. [2].

С. Н. Молчанов зазначає, що найсуттєвішими джерелами, які визначають правове регулювання охорони, використання та популяризації культурних цінностей та відображають розвиток універсальної концепції культурних цінностей у сучасному міжнародному праві є документи ЮНЕСКО, такі як: Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (Гаазька конвенція, 1954), Рекомендація про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному вивезенню, ввезенню та передачі права власності на культурні цінності (1964), Конвенція про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності (1970), Рекомендація про охорону рухомих культурних цінностей (1978), Рекомендація про охорону і збереження рухомих зображень (1980) [3].

Конвенція ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини від 16 листопада 1972 року є документом, який затверджує базисні норми та правила ставлення суспільства до культурних цінностей та найбільш цінних пам'яток культури та природи, які отримали узагальнену назву – «культурна спадщина». Цей міжнародно-правовий документ закріплює наступні норми: статус Всесвітньої спадщини має надаватися одночасно об'єктам культури та природи (раніше їх визначали у 2-х різних галузях); охорона культурної спадщини має здійснюватися комплексно на 2-х рівнях – національному та міжнародному; сформовано механізм міжнародного співробітництва та охорони культурної спадщини, до структур якого включено інституції з відповідними повноваженнями – Міжурядовий комітет з охорони культурної та природної спадщини (Комітет Всесвітньої спадщини) і Фонд Всесвітньої спадщини; основна відповідальність за виявлення, охорону і збереження культурної та природної спадщини покладалася на державу, на території якої ця спадщина знаходилася. У Конвенції також здійснено спробу

систематизувати та сформувані перспективу світової спадщини, яка є виявом рівноправності різних культур та культурних надбань народів світу, зазначено необхідність створення умов для широкого ознайомлення людей з матеріальними та духовними здобутками людства [4, с.78].

Концепція заснована на двох основних принципах:

1) суспільство, що швидко розвивається, для гармонійного розвитку особистості необхідно підтримувати таке середовище існування, в якій людина збереже зв'язок з природою і об'єктами культурної спадщини, успадкованими від минулих поколінь, а тому збереження культурної спадщини є важливою умовою сталого розвитку, набуття національної ідентичності;

2) включення спадщини в соціальне та економічне життя має стати одним з основних принципів державного та регіонального планування та розвитку на всіх рівнях. У зв'язку з цим необхідно надати природній і культурній спадщині активну функцію в житті суспільства і органічно поєднати в рамках загальної політики досягнення нашого часу, цінності минулого і красу природи.

Діяльність ЮНЕСКО не обмежена лише проблеми охорони пам'яток культури та природних цінностей. Організація розповсюджує свій вплив на різноманітні форми нематеріальної культурної спадщини народів. Так, наприклад, у 1982 р. ЮНЕСКО разом зі Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (далі – ВОІВ) було підготовлено типові положення, призначені для національних законодавств у сфері охорони фольклору від незаконного їх використання та інших шкідливих дій. Цей документ став основою для підготування першого проекту угоди з охорони нематеріальної культурної спадщини. Також важливою складовою в сфері охорони нематеріальної культурної спадщини народів стало започаткування двох програм, таких як: «Живі скарби людства» (1993 р.) та «Проголошення шедеврів усної і нематеріальної спадщини людства» (1997 р.) [5].

У 2003 р. ЮНЕСКО було ухвалено Конвенцію про охорону нематеріальної культурної спадщини (вступила в силу 20 квітня 2006 р.).

Конвенцією зазначено прояви, які властиві нематеріальній культурній спадщині, такі як:

- 1) усні традиції та форми вираження, в тому числі мова як носій нематеріальної культурної спадщини;
- 2) виконавські мистецтва, в тому числі акторська гра, музикування, спів, танці та інше;
- 3) звичаї, обряди, свята;
- 4) знання і звичаї, що стосуються природи та всесвіту;
- 5) знання і навички, пов'язані з традиційними ремеслами [6].

Міжнародна конвенція про охорону культурної спадщини зобов'язує всі держави-учасниці здійснювати такі кроки та вимоги: формування політики держави, що буде підтримувати та сприяти розвитку нематеріальної культурної спадщини; створення відповідних державних органів, формування списків об'єктів, сприяння науковим та мистецтвознавчим дослідженням, підготовка кадрів в цій сфері з метою передачі традиційних знань та навичок, забезпечення доступу до об'єктів нематеріальної культурної спадщини тощо [7].

В систему міжнародних організацій по збереженню культурної спадщини входять наступні організації [8]:

ІККРОМ (ICCRROM). Міжнародний дослідницький центр по збереженню і реставрації культурних цінностей - міжурядовий орган, який здійснює експертну підтримку щодо збереження об'єктів, включених до Списку Всесвітньої спадщини, а також проводить тренінги по реставраційним технологіям, є активним членом інформаційної мережі Всесвітньої спадщини.

ІКОМ (ICOM). Міжнародна рада музеїв заснована в 1946 році з метою розвитку і підтримки музеїв і їх співробітників на міжнародному рівні.

ІКОМОС (ICOMOS). Міжнародна рада з охорони пам'яток та історичних місць заснована в 1956 р., після прийняття Венеціанської хартії, з метою підтримки ідеї та методики охорони пам'яток і визначних місць. Рада здійснює оцінку об'єктів, пропонованих до включення до Списку Всесвітньої спадщини,

а також порівняльний аналіз, технічну підтримку і складання періодичної звітності про стан включених до Списку об'єктів.

МСОП (IUCN). Міжнародний союз охорони природи і природних багатств - міжнародна неурядова організація, що здійснює підготовку рекомендацій Комітету Всесвітньої спадщини по включенню до Списку об'єктів природної спадщини, а також готує звіти про стан збереження включених до Списку об'єктів через міжнародну мережу фахівців.

ОГВН (OWHC). Організація міст всесвітньої спадщини (OWHC). Міста Всесвітньої спадщини - організація, заснована в 1993 році для розвитку співпраці між містами Всесвітньої спадщини, особливо в рамках виконання Конвенції. Вона сприяє обміну знаннями та досвідом управління, а також взаємної матеріальної підтримки в справі охорони пам'яток та історичних місць. Особливий підхід полягає в необхідності більш динамічного управління розташованими в містах об'єктами через підвищений рівень антропогенного навантаження.

Ініціативи ЮНЕСКО, Ради Європи, головних інституцій Європейського Союзу (ЄС) на ґрунті багатогранної практики міжнародного співробітництва, закріплені документально, торкаються широкого спектру ключових аспектів правового захисту культурної спадщини та визначають парадигму культурної політики на міжнародному і регіональному рівнях, впливають на всі аспекти розвитку міжнародного туризму. Один із напрямків сприяння розвитку культурної різноманітності та підтримки культурного сектора є виробництво та поширення культурних товарів, які мають виразну національну специфіку. Культурний товар – це споживчі товари, які передають ідеї, символи і уяву про спосіб життя (книги, журнали, мультимедійні продукти, кіно, відео, аудіовізуальні програми, народні промисли, мода). Для допомоги у просуванні культурних товарів та розкритті потенціалу місцевих культур на основі ЮНЕСКО була створена спеціальна організація – Глобальний Альянс.

Застосування досвіду розвитку провідних країн світу на зламі ХХ – початку ХХІ століть доводить, що культурна політика держави, яка ґрунтується

на здобутках історико-культурної спадщини та традиційної культури, може бути реальним дієвим інструментом у боротьбі з економічною кризою в країні. Культурна різноманітність – така ж необхідна, як й біологічна. Загроза суттєвого зменшення культурної різноманітності стає все більш серйозною проблемою. Розуміння урядом та громадськістю цих викликів та загроз активізує зусилля у сфері збереження та розвитку культурної різноманітності. Діяльність міжнародної спільноти сконцентрована на таких аспектах, як: охорона всесвітньої спадщини, захист рухомої та нематеріальної спадщини, заохочення міжкультурного і міжрелігійного діалогу, підтримка індустрії культури, захист авторського права, розвиток культурного туризму і підтримка музейної діяльності [9, с.58-63].

У європейських країнах депресивні регіони розглядають культурну спадщину і туризм як джерело розвитку. Інтеграція окремих пам'яток культурної спадщини в туристичну сітку стимулює затвердження окремих програм реставрації, створення нових музеїв, ресторанів традиційних страв, обладнання місцевими жителями гостьових кімнат для туристів. Історико-культурний потенціал, матеріальні та духовні пам'ятки народу дуже важливі для формування світогляду, для задоволення матеріальних та рекреаційно-туристичних потреб. У розвинених країнах світу цей туристичний ресурс активно використовують для отримання прибутку. Деякі країни, наприклад, Італія, Франція, Данія, Велика Британія, Чехія отримують значну частину прибутків від вмілої експлуатації історико-культурного потенціалу. Всесвітньо відомі пам'ятки історії та культури Риму, Венеції, Флоренції, Парижа, Лондона, Дрездена, Праги приваблюють щороку сотні тисяч туристів.

Наприклад, у Канаді було відновлено старі забудови таких міст, як Квебек та Онтаріо, які відображають особливий національний колорит франко-та англо-канадців [10, с. 187].

Кожна з етнічних культур входить до розробки тематичних етнологічних екскурсійних маршрутів. Канадське місто Квебек, в минулому столиця Канади, в сучасний період головне місто французької провінції, виконує функції

туристичного центру. Так, щорічно це місто відвідує 500 тис. туристів, що майже дорівнює кількості мешканців міста. Саме французький колорит, а також історичні місця, як то поля боїв 1759 р., старовинні замки й церкви, велика кількість музеїв і високий рівень організації індустрії туристичного сервісу та розваг дозволяють Квебеку в окремі роки отримувати прибуток від туризму, який дорівнює прибутку від всього виробництва міста.

До культурного потенціалу країни належить все соціокультурне середовище, включаючи традиції та звичаї, особливості побутової та господарської діяльності народу. Туристи, які відвідують країну, сприймають культурні комплекси країни в цілому.

Також до складу культурних комплексів країни можна віднести й природу: в містах - це паркові зони та сквери; в сільській місцевості – це присадибні ділянки; а в старовинних садибах та на території монастирів – ландшафтні рукотворні парки та сади. Будь-яке порушення історичного ландшафту території може чинити негативний вплив на атрактивність даного культурного об'єкту. До історико-культурних рекреаційних ресурсів відносять культурні установи, що задовольняють рекреаційні потреби місцевих рекреантів та туристів. Це музеї, картинні галереї, виставкові зали, спеціалізовані на збереження, демонстрацію та пропаганду витворів мистецтва, науки, техніки [11].

Внаслідок підвищення національної свідомості суспільства та запровадження спеціалізованих туристичних програм етнографічні ресурси, які традиційно були важливою складовою культурного потенціалу будь-якого регіону, останнім часом стали відігравати ще більш важливу роль. До складу етнографічних ресурсів відносять традиції, обряди, свята, народні промисли, національну кухню, традиційні житла, одяг, танці тощо. У переліку Різдвяних і новорічних свят, який був опублікований у впливовому британському виданні «The Guardian» традиційне українське Різдво потрапило в топ-дев'ятку найцікавіших різдвяних традицій Європи. Крім того, в статті згадується французьке Різдво з шоколадними «полінами», шведський Юлборд з

маринованим оселедцем, Норвезький Юль з хрусткими свинячими реберцями, приготування знаменитого різдвяного коропа в Чехії, гострий рибний суп халасле в Будапешті та інші європейські різдвяні традиції [12].

Оптимального рівня використання ресурсів навколишнього середовища регіону, підтримку соціо-культурних відмінностей та особливостей туристичних дестинацій та спільнот, що там проживають, можна досягати в тому числі завдяки використанню етнічного туризму. Через те, що етно-туризм являє собою відносно новий вид спеціалізованого туризму, чітке визначення цьому явищу в науковій літературі ще не надали. Це також обґрунтовує відсутність єдиного прийнятого написання даного терміну: окремо (етно туризм) або через дефіс (етно-туризм) або разом (етнотуризм). Слід відмітити, що в зарубіжних наукових джерелах прийнято вважати, що етно-туризм – це поїздки, подорожі, екскурсії, в яких увагу туристів більше акцентовано на виробі людини, ніж на природу, та які спрямовано на надання туристам можливості самим спробувати життя місцевого населення [13, с. 11].

Розвиток етно-туризму дає змогу місцевим жителям отримувати значні обсяги доходів, які вони, зазвичай, використовують для поліпшення та вдосконалення якості життя місцевих громад (за допомогою розвитку системи освіти, удосконалення якості послуг з охорони здоров'я та ін.). До переваг етно-туризму слід також віднести можливість сприяти збереженню місцевих ремесел, різних ремісничих навичок та мистецьких подій тощо.

Можна виділити матеріальну та нематеріальну культурну спадщину. До матеріальної культурної спадщини відносять: пам'ятки архітектури та монументального мистецтва й подібні до них пам'ятки археології та історії, а також пов'язані з ними природні об'єкти; визначні місця; книги, рукописи, архівні матеріали, предмети художнього, історичного або археологічного значення, наукові колекції, які мають художнє, історичне, етнографічне чи наукове значення.

Об'єктами нематеріальної культурної спадщини є: традиції, звичаї, обряди, свята (святкування), традиційні ремесла, та будь-які інші форми, які

застосовуються для збереження та демонстрування досвіду, навичок та знань, важливі для окремих спільнот, які передаються людьми з покоління в покоління [14, с.123].

Закон України «Про охорону культурної спадщини» визначає «культурну спадщину» як сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини. В тому ж законі визначено поняття «об'єкт культурної спадщини», яким позначено визначне місце, споруду (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культурної та археологічної спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану, в якому вони збереглися, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність [15].

Україна у 2008 році приєдналась до Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної, вона щорічно поповнює перелік. На сьогоднішній день національний перелік України включає 14 об'єктів нематеріальної культурної спадщини, слід відмітити, що в переліку зазначені деякі області України кількох галузях: традиція Косівської мальованої кераміки; кролевецьке переборне ткацтво; петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX – XXI ст; козацькі пісні Дніпропетровщини; пісенна традиція села Лука Києво-Святошинського району Київської області; Орньек – кримськотатарський орнамент та знання про нього; опішнянська кераміка; технологія виконання вишивки «білим по білому» селища Решетилівка; традиції рослинного килимарства селища Решетилівка Решетилівського району Полтавської області; традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки с. Бубнівка, Гайсинський район, Вінницька обл; традиція гуцульської писанки; традиція приготування етаяклак (караїмський пиріжок з м'ясом); традиція обряду «Водіння Куста» у селі Сварицевичі

Дубровицького району Рівненської області; Бортництво Житомирська та Рівненська області [16].

В той же час було виявлено ще 43 об'єкти культурної спадщини, які можуть бути внесеними до переліку найближчим часом. Серед них зазначено гуцульську коляду, традиційне харківське коцарство, Боромлянське лозоплетіння, та Малоянисольську говірку румейської мови (мови греків Приазов'я) та багато інших.

Наразі, Український центр культурних досліджень, за підтримки Українського культурного фонду, створив «Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини». Метою віртуального музею є відтворення й репрезентація у сучасній і доступній формі нематеріальної культурної спадщини України та збільшення зацікавлених осіб у знайомстві з культурним надбанням нашого народу та вивчення традицій, що сприятиме формуванню єдиного культурного простору України. Проект надає можливість ближче познайомитися з елементами, що вже внесені до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України та 23 нововідкритими елементами[17].

В реаліях сучасного світу до об'єктів культурної спадщини також додалися цифрові ресурси, які створюються в цифровому форматі (як приклад, можна навести цифрове мистецтво чи анімацію) або ті об'єкти, які були створені в цифровій формі для їх збереження (наприклад, тексти, зображення, відео та інші записи).

Нову хвилю зацікавленості проблемами культурної спадщини, яка розпочалася на початку XXI ст. зумовили реалії науково-технологічного прогресу та інформатизація всіх сфер життя суспільства, що стало потужним поштовхом до розвитку. Процес оцифрування документальної спадщини, який розпочався на рубежі 1980–1990-х років, та спочатку став складовою процесів створення електронних каталогів найбільших архівів, музеїв та бібліотек, досить швидко набув статусу самостійного, самодостатнього та наукомісткого напрямку в діяльності «інституцій пам'яті», який був орієнтований не тільки на

створення можливості всебічного доступу користувачів до інформації документальних скарбів та збереження оригіналів документів, а також як наслідок підтримки та виконання міжнародних та національних проєктів та програм, націлених на оцифрування культурної спадщини [18].

Так, у Європейському союзі стратегічною метою стало створити «Європейський культурний простір», базований на спільній Європейській культурній спадщині, який орієнтується на стимулювання ефективного міжнародного співробітництва країн в даній сфері. Поява в країнах Європи цифрової культури відбувається не відокремлено, а включається у європейський культурний простір методом залучення традиційних культурно-освітніх закладів. Європейцями активно використовуються новітні технології у сфері збереження та популяризації культурних цінностей та здобутків, вони оцифровують здобутки культурної спадщини з метою зробити доступ до неї можливий для кожного користувача. Наприклад, до віртуальної бібліотеки «Europeana» планується включити більше 6 млн. книжок, манускриптів та інших культурних надбань з країн всієї Європи. Євросоюзом відзначаються найкращі практики, розроблені в галузі збереження та популяризації об'єктів культурної спадщини, призначаються гранти та премії [19, с. 158].

Швидкий розвиток сфери туризму, який стався в другій половині ХХ століття, динамічне зростання обсягів та розширення кордонів міжнародного туризму, отримання туризмом статусу провідної галузі світової економіки обґрунтували необхідність створення різноманітних міжнародних туристичних організацій, метою яких стало упорядкування та правове регулювання туристичної діяльності різних держав. В світі склалася ціла система організацій різного рівня та компетенцій [20].

Всесвітня туристична організація (ЮНВТО) – спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй та провідна міжнародна організація у сфері туризму, що надає їй великі можливості з просування ідеї сталого розвитку туризму, активізації туристичного, історико-культурного потенціалу країн-

членів відповідно до програмних цілей ООН щодо забезпечення сталого розвитку (в економічній, соціальній, культурній та гуманітарній сферах).

Керівний орган Всесвітньої туристичної організації Генеральна Асамблея керує регіональними комісіями, що забезпечують наступну роботу: зустрічаються з керівниками туристичної галузі країн кожного регіону для обговорення актуальних питань та вироблення рішень; забезпечують контакти між туристичними відомствами і організаціями, що фінансують розробки цільових проєктів розвитку туризму; представляють організацію на туристичних заходах національного та регіонального рівня; влаштовують національні семінари з тематики, що викликає інтерес для тієї або іншої країни; допомагають налагоджувати ефективні контакти між туристичним бізнесом і органами державної влади; проводять регіональні конференції з метою обміну досвідом та визначення спільних для вирішення завдань [21, с. 62].

На Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку, яка відбулася у Ріо-де-Жанейро (Бразилія) з 3 по 14 червня 1992 року було визнано, що туризм впливає на соціально-економічний розвиток країн світу, збереження навколишнього середовища, культурної та природної спадщини, що стало важливою передумовою розробки і прийняття Всесвітньою туристичною організацією у 1995 р. «Порядку денного на XXI століття для індустрії подорожей та туризму». Можливості туризму полягають в осмисленні власної ідентичності, у відродженні локальних традицій [22]. Кожен туристичний центр (об'єкт), що створюється повинен відповідати національним особливостям і традиціям і одночасно мати свій неповторний вигляд.

Процеси інтеграції історичних пам'яток в сферу туристичної діяльності проходять за декількома напрямками, такими як: використання об'єктів екскурсійного значення у розробці туристичних маршрутів; пристосування історико-культурних пам'яток в якості музеїв, культурних центрів, зон відпочинку; переобладнання історичних будинків у готелі з урахуванням сучасних вимог до благоустрою, або створення кемпінгів поблизу стародавніх

маєтків; організація на базі історико-культурних об'єктів різноманітних перфоменсів, шоу-програм, фестивалів [23, с. 14].

Ключове місце в системі туристичних послуг постіндустріального суспільства займає культурний туризм. Всесвітня туристична організація визначає культурний туризм як «переміщення людей на основі культурних мотивацій, яке включає в себе пізнавальні тури, знайомство з виконавськими мистецтвами, і культурні тури, поїздки на фестивалі та інші культурні заходи, відвідування визначних пам'яток і пам'ятників, поїздки для знайомства з природними, етнографічними, художніми і релігійними пам'ятками» [24, с. 148]. При цьому розвиток і використання культурної спадщини розглядається як імпульс розвитку території. Необхідно не тільки зберігати, але «вписувати» культурну спадщину в соціально-економічні процеси, що протікають в даній місцевості. Одним з найбільш ефективних способів такого «вписування» є використання потенціалу культурної спадщини для створення об'єктів культурного туризму, привабливих для різних категорій потенційних туристів.

Розвиток матеріальних та нематеріальних культурних цінностей засобами туризму та творчих індустрій став для багатьох місць засобом вироблення порівняльних переваг на туристичному ринку і створення місцевої самобутності в умовах глобалізації, просування нових напрямків і підвищення їх привабливості та конкурентоспроможності.

Культурний туризм – це, порівняно нова технологія туристичної діяльності, що базується на: використанні широкого спектру ресурсів, в тому числі культурних; високорозвиненій інфраструктурі, в тому числі соціальної, інформаційній, комунікаційній, культурній; виробництві туристських послуг, що базуються на професійній гостинності, яка заснована на сучасних методах партнерської взаємодії. В. McKercher В. Та Н. Cros детально розглядають відмінності між туризмом і культурною спадщиною (як основою розвитку культурного туризму), вказуючи насамперед на комерційні цілі першого і більш широкі соціальні цілі другого [25, с. 14-16]. Хоча, варто відзначити, що в усьому світі сфера культури взаємодіє з туризмом не тільки за допомогою

державних установ культури, що зберігають матеріальні об'єкти культурної спадщини, а й через величезну кількість приватних структур, що працюють в сфері культури і беруть активну участь у формуванні продукту культурного туризму дестинації (екскурсійні бюро, антрепренерські фірми, творчі анімаційні колективи і багато інших організацій).

Таким чином, можна зробити висновок, що розвиток культурного туризму можливий в продуманому і пропорційному поєднанні використання ресурсів культурної спадщини території та інноваційних форм туристської діяльності й базується, насамперед, на таких основних принципах: 1) будь-яка місцевість володіє, в тій чи іншій мірі, культурною спадщиною. При цьому, культурна спадщина характеризується своєю багатомірністю, багатофункціональністю; 2) підхід до використання культурної спадщини в усьому світі характеризується перш за все використанням концепції збереження та сталого розвитку соціальних і територіальних спільнот; 3) культурна спадщина буде розвиватися тільки в тому випадку, якщо навколо територіальних об'єктів цієї спадщини буде створюватися і функціонувати відповідна туристично-рекреаційна інфраструктура, яка дозволить створити комплексний продукт, який є атрактивний як для туристів, так і для жителів даної місцевості (резидентів); 4) культурний туризм, крім того, що сам є основою створення туристської інфраструктури, повинен використовувати вже сформовану соціальну інфраструктуру території, яка має всі умови для надання комплексного автентичного продукту, що включає споживання не тільки культурно-пізнавальних послуг, але і специфічних для даної місцевості їжі, напоїв, сувенірів; 5) для цілей управління культурною спадщиною і культурним туризмом важливо провести розгорнуту класифікацію культурної спадщини в рамках його використання для цілей розвитку території [26, с. 87].

Проте існує ще й загроза, що комерціалізації традиційних культурних подій та звичаїв, що ведуть до «підробленого фольклору» для туристів, нав'язування чужих культурних норм та моделей поведінки може призвести до втрати культурної цінності і самобутності певних спільнот [27, с. 71].

Комплексний підхід, який відповідає потребам нинішніх туристів та приймаючих регіонів, одночасно захищає і розширює можливості для майбутнього, оптимальне використання ресурсів, включаючи біологічне різноманіття, мінімізація екологічних, культурних та соціальних впливів, навпаки, призведе до збереження культурної цілісності та пом'якшення можливих негативних впливів [28, с.152].

Слід звернути увагу на те, що розвиток туризму має відбуватися в контексті міждисциплінарного і глобального підходу, у співпраці з громадським і приватним секторами, міжурядовими організаціями, науковцями, громадянським суспільством і місцевим населенням. Погано організований туризм, який може негативно вплинути на навколишнє середовище, не такий вже й неминучий. Успішний розвиток туризму для діалогу, культурного розмаїття та світу залежить від бажання і волі політичної влади так само, як від поведінки мандрівників. Туристи повинні перейти від пасивного ставлення простих споживачів спадщини до більш відповідального ставлення, з розумінням того, що вони стають хранителями способу життя і спадщини території, яка належить не тільки місцевому населенню, що живе там сьогодні, але також і решті людства, сьогодення та майбуття.

1.2. Роль державних інституцій України в інноваційному освоєнні національної культурної спадщини.

Всі країни світу прагнуть до найбільш ефективного використання наявних туристично-рекреаційних ресурсів та освоєнні національної культурної спадщини з метою утримання провідних позицій на міжнародному туристичному ринку. Для України ця проблема значно ускладнюється, оскільки їй потрібно ще зайняти гідне місце серед високорозвинених туристичних держав. З огляду на існуючі труднощі трансформаційного періоду, які відбуваються в суспільстві, відносно слабкість національного бізнесу, відсутність досвіду туристичної діяльності в умовах світової конкуренції, дієва

підтримка перспективних галузей економіки, однією з яких є туризм, вкрай необхідна і повинна бути постійно в центрі уваги державної політики [29, с. 200].

Культурна спадщина України, будучи надбанням її багатонаціонального народу, володіє величезною соціально-політичною значимістю, яка в той же час обумовлює специфіку спадщини як ресурсу сталого розвитку. Актуалізуючи певний, досить вагомий сегмент історичної пам'яті, пам'ятники історії і культури є цінністю і для держави, і для суспільства, консенсус між якими є постійною умовою та міцною запорукою успішності державної політики в сфері культурної спадщини.

Наявність такого консенсусу в процесі реалізації програмних орієнтирів даної політики дає державі підставу для співробітництва з інститутами громадянського суспільства у справі збереження і освоєння культурної спадщини. Подібна співпраця є ефективним в політичному і цивільно-державному сенсі, оскільки спрямована не тільки на збереження власне пам'яток історії та культури, але також на духовне та моральне вдосконалення суспільства, здійснюване за рахунок внутрішніх сил і потенціалу самого суспільства.

У 2018 році на сайті Міністерства культури України було оприлюднено Концепцію державної політики реформування сфери охорони нерухомої культурної спадщини у 2018 році, якою передбачено її реалізація в два етапи [30]. Перший етап (розрахований на 2018–2020 роки) визначає необхідність створити сприятливі умови для подальшого виявлення та ефективного використання наявного культурно-просвітницького, економічного, туристичного та інших потенціально-важливих об'єктів культурної спадщини; розробити та прийняти зміни до Закону України «Про охорону культурної спадщини» й інших нормативно-правових документів та законів України у цій сфері; удосконалити нормативно-правову базу з метою забезпечити реалізацію державної політики у сфері реформування програм охорони культурної спадщини; розробити та затвердити регіональні програми; запровадити

інформаційну систему обліку об'єктів культурної спадщини держави; провести інвентаризації всіх об'єктів культурної спадщини в Україні. Другий етап (проведення у 2020–2025 роках) передбачає власне розроблення та затвердження Державної програми охорони культурної спадщини на 2020–2025 роки з метою створити дієву систему охорони об'єктів культурної спадщини держави та сформуванню сприятливий інвестиційний клімат для того, щоб поліпшити процеси охорони та популяризації української культурної спадщини [31, с. 114-120].

Основним інститутом по збереженню історико-культурної спадщини кожного народу є держава. Фінансова підтримка надається культурній спадщини у всіх його формах, в тому числі культурних цінностей кожної етнічної спільності і народів, які проживають на території однієї держави. Державні організації (в тому числі виховні, освітні, інформаційні та ін.), зобов'язані виховувати у суспільстві повагу до культури в цілому, до об'єктів культурної спадщини, діяльності, а також щодо етичних питань визнання іншої культурної ідентичності, що існують на одній території. Держава повинна займатися правовим регулюванням у сфері збереження культурної спадщини, його використання та подальшої популяризації. Правове регулювання ґрунтується на державних законодавчих положеннях. Саме вдосконалення діяльності державно-владних інституцій в питаннях розвитку та популяризації культурної спадщини повинно створити сприятливі умови, які дозволять розширити межі туристичної діяльності не лише в країні, а й в окремих регіонах та визначити пріоритетні напрями розвитку даної сфери.

В сучасній Україні для того, щоб удосконалити правовий механізм регулювання в сфері охорони об'єктів культурної спадщини та мати можливість сформуванню довгострокові перспективи розвитку культури та креативний потенціал України, важливим стає питання розробки та прийняття цільових програм по збереженню пам'яток культури, їх популяризації засобами масової інформації, очевидною стає необхідність вдосконалити форми використання та включення культурних об'єктів до списку туристичних

маршрутів по регіонах держави. Наприклад, окремої уваги заслуговує програма у рамках розроблення державного проєкту Дорожньої карти – «Культура 2025. Довгострокова національна культурна стратегія». Дана програма спрямована на те, щоб вирішити не лише національні, а також регіональні та місцеві проблеми та залучити до процесу міністерства, регіональні та місцеві органи влади, неурядовий сектор, наприклад туристичні організації) [32].

В сфері державного регулювання у питаннях охорони та розвитку культурного потенціалу та культурної спадщини країни державно-приватне партнерство надає такі переваги та визначає наступні перспективні форми співробітництва: надання в оренду або у безоплатне користування об'єктами культурної спадщини; безоплатну передачу у власність; довірче (т.з. трастове) управління об'єктами; концесію; аутсорсинг об'єктів культурної спадщини; інвестиційні угоди між державою та партнерами [33, с. 117]. Для розвитку культурного потенціалу можливе також проведення приватизації об'єктів культурної спадщини; включення цих об'єктів в туристичну діяльність; створення умов для формування транскордонних, культурних, туристичних кластерів з метою використання наявного потенціалу культурної спадщини країни; надання сервейінгових послуг, тощо[34].

Одним з інноваційних підходів до вирішення проблем збереження та популяризації культурної спадщини можна вважати розгляд її як інформаційно-культурний феномен. Одна з головних тенденцій сучасної культури, а також об'єктивна умова розвитку світового інформаційного простору – створення мережі електронних бібліотек, а також проведення оцифрування об'єктів культурної спадщини з метою подальшого накопичення цифрових матеріалів. Епоха нових перетворень у всьому світу дала змогу усвідомити наскільки важливим є збереження культурної спадщини народів, адже культурне надбання людства – це важливий елемент національної та культурної ідентичності народу та важливий чинник розвитку такої галузі, як регіональний туризм. Важливість питань регулювання об'єктів культурної спадщини для

досягнення ефективного розвитку суспільства та економіки країни в цілому вимагає здійснення значних змін та застосування інноваційних підходів для вдосконалення механізму регулювання з боку держави з метою зберегти та популяризувати історико-культурну спадщину країни та пам'ятки архітектури. Такими інформаційними технологіями запровадження механізму державного регулювання, метою якого є імплементація нового досвіду та прийняття управлінських технологій для формування системи електронних послуг можуть стати такі технології, як: краудсорсинг, який являє собою адміністративно-управлінський процес надання послуг, регламентований та здійснюваний з використанням автоматизованої інформаційної системи взаємодії між відомствами в електронній формі, який може бути застосовано у сфері охорони об'єктів культурної спадщини країни); краудфандінг (як форма колективного фінансування проєктів, метою якого є збір грошових коштів з подальшим інвестуванням в сферу охорони культурної спадщини, з використанням можливостей соціальних мереж) або фандрайзинг (це спеціальна організаційно-економічна технологія пошуку та залучення ресурсів, зокрема, грошових для збереження культурної спадщини, організована благодійними організаціями, метою якої є реалізації окремого соціального проєкту чи цілої серії таких проєктів, які поширюються з використанням Інтернет-мережі) [34].

В той же час, О.В.Усенко підкреслює той факт, що багата культурна спадщина України, яка є потенційною основою для розвитку туристичної галузі та посилення інвестиційної діяльності не лише в нашій державі, а й на світовому ринку, на жаль, не дає змоги говорити, що в Україні є належний рівень регулювання об'єктів культурного надбання, не проводиться достатньо заходів з метою охорони, збереження та популяризації багатьох культурних об'єктів. Протиправні вчинки людей, як результат збройних конфліктів в нашій державі, а також зневажлива, бездумна, та часом легковажна поведінка людей призводить до наростаючої кількості розкрадань етнічних та культурних цінностей, а тому часто унікальні об'єкти матеріальної та духовної культури руйнуються через протиправні вчинки людини. Крім того відомими є приклади,

коли як результат неналежного ставлення людей до пам'яток своєї історії та культури свого народу було втрачено різні компоненти історичної та культурної спадщини [35].

Важливим масштабним проектом у сфері вивчення та збереження історичних та культурних пам'яток нашої держави став «Звід пам'яток історії та культури України». В цьому проекті було об'єднано сили державних органів, громадських організацій та пам'яткоохоронців. Проект було задумано ще в 80-ті роки двадцятого століття, проте в часи радянської системи, коли характерними важелями впливу були компартійні ідеологічні тиски під час висвітлення історичних та культурних подій, проект Зводу після отримання Україною незалежності – це справжня енциклопедія культурної спадщини українського народу, в якому зібрано відомості про нерухомі об'єкти культурної спадщини, які показують історичний процес з об'єктивної точки зору [36, с. 217].

На електронному ресурсі (веб-портал Інституту історії України) зараз викладено публікації всіх підготовлених трьох книг Зводу пам'яток міста Києва, також на порталі є текстова версія Зводу за областями. До списку включено об'єкти, розташовані в таких областях, як Сумська, Запорізька, Львівська, Дніпропетровська, Вінницька, Волинська, Закарпатська, Житомирська, Полтавська, Хмельницька, Чернігівська. На сайті є матеріали щодо пам'яток культури, розташованих у Севастополі та в окремих районах АР Крим а також деякі пояснюючі матеріали до окремих розділів Зводу.

Важливу роль в здійсненні заходів щодо оптимального та ефективного використання та популяризації об'єктів культурної спадщини відіграють такі напрями та механізми, які пов'язані з механізмами пошуку таких моделей, залучення об'єктів культурної спадщини в господарську діяльність, які б не завдавали шкоди їх збереженню та давали змогу зберегти їх історично-художню цінність. Особливої уваги в цьому процесі заслуговують завдання, які стосуються знаходження підтримки серед громадських організацій, комерційних установ та приватних осіб з метою пошуку джерел фінансування

тих заходів, які будуть спрямовані на збереження та популяризацію об'єктів культурної спадщини народу. Вирішення таких завдань має спрямовуватися на створення оптимальних умов для можливості створення та подальшої діяльності недержавних інституцій, які діють в сфері збереження об'єктів культурної спадщини. Також важливою є підтримка благодійної діяльності та меценатства в країні. Найважливіший в сучасних реаліях напрямок діяльності державних органів - використання механізму та інструментів приватно-державного партнерства, метою якого повинно стати забезпечення ефективного процесу фінансування заходів, які направлені на збереження та популяризацію пам'яток культурної спадщини.

Вплив інвестицій в сферу культурних об'єктів розповсюджується не лише на проблеми захисту історичних та культурних пам'яток та питань розвитку туристичної галузі. Для поширення цієї ідеології та популяризації культури, яка є рушійною силою місцевого розвитку соціальної та економічної систем, державі необхідно створювати спеціальні оперативні групи, які будуть забезпечувати тіснішу взаємодію туристичної сфери та інвестицій в об'єкти культурної спадщини. Держава повинна передусім створювати умови для розвитку комунікативної стратегії з місцевими органами влади та стейкхолдерами. До такої взаємодії мають залучатися менеджери різних рівнів, які діють в регіональних культурних центрах, та приватні стейкхолдери, які будуть залучені до розгляду питань у сфері управління культурно-історичними ресурсами, мають проводитися практичні семінари, воркшопи та інші заходи, направлені на популяризацію проблем охорони та використання культурних пам'яток [37, с. 40-45].

Слід сказати, що недооціненим залишається той факт, що культурна спадщина може бути ефективним підґрунтям для розвитку туристичної галузі, в той же час, як успішне функціонування туристської індустрії може бути корисним для розвитку культури. Цей факт підтверджується тим, що в нашій країні простежується низький рівень ефективності залучення великої кількості історико-культурних об'єктів в туристських програмах, хоча Україна має

великий потенціал для розвитку країни та регіонів. Дуже негативно впливає відсутність централізованої координації в сфері розвитку туристської галузі зі сферою збереження та актуалізацією об'єктів культурної спадщини країни. Пам'ятки не включенні в туристські маршрути, тому це гальмує активізацію туристських процесів. Не використовується культурна інфраструктура (музеї, заповідники, театри, галереї як частина інфраструктури туризму. Слід також сказати, що на місцевому рівні відсутні громадські формування, які здатні взяти на себе відповідальність за розвиток території, як туристського об'єкту та використовувати культурну спадщину як ресурс розвитку туристського потенціалу. Однією із проблем є відсутність у вітчизняній туристській галузі достатнього досвіду, належного рекламного забезпечення та пропаганди з метою формування образу країни, бренду регіонів, міст для подальшого їх використання у туристичній галузі, простежується низький рівень використання пам'яток культури та історичних об'єктів, особливостей територій для створення привабливого іміджу історико-культурних об'єктів, тощо [38, с. 94-95].

Слід звернути особливу увагу на розробку методик популяризації культурної спадщини за допомогою рекламних інструментів і вдосконалення доступності об'єктів культурної спадщини. В умовах підвищення значення культури як «м'якої сили», яку використовують як засоби впливу в міжнародних відносинах, актуальності набувають завдання, пов'язані з освоєнням та використанням ресурсів культурної спадщини з метою налагодження та підтримки міжнародних зв'язків в області культури. Комплекс цих завдань вміщує в себе три основних напрямки діяльності: розширення співпраці фахових наукових і культурних спільнот, інститутів та організацій в сфері реалізації спільних проєктів з вивчення та поданням за кордоном спадщини України; сприяння розширенню взаємодії та співпраці українських організацій, що працюють в сфері спадщини, з аналогічними організаціями зарубіжних країн; підтримка міжнародних проєктів у сфері спадщини [39, с. 27].

Зараз Україна веде ефективну співпрацю з інституціями Євро Союзу. Наприклад, було проведено дослідження згідно проекту CDIS (Індикатори ЮНЕСКО впливу культури на розвиток) для виявлення взаємозв'язків між рівнем культури та загальним розвитком країни. Результати дослідження в рамках цього проекту планують використовувати для того, щоб визначити яка роль відведена розробці національних стратегій розвитку. В 2016 році отримав реалізацію проєкт «Побачити Україну: Docudays UA мандрує світом». Основною метою проєкту було зазначено просування національних культурних продуктів України в Європейський Союз. Результатом стало те, що українські документальні фільми змогли побачити та оцінити глядачі із п'яти країн Європи (кіно було представлено у Франції, Німеччині, Італії, Іспанії та Греції). В 2017 році завершено реалізацію спільного проєкту Євро Союзу та Ради Європи під назвою «Урбаністичні стратегії в історичних містах, скеровані громадянами» (COMUS). Метою цього проєкту було сприяння діяльності центральних та місцевих органів влади з метою стратегічного оновлення напрямків використання об'єктів культурної спадщини для більш повного задоволення сучасних потреб суспільства, з метою створити умови для сталого соціально-економічного розвитку малих та середніх міст, які мають історичне значення.

Велика роль в процесі активізації діяльності в сфері охорони та популяризації культурної спадщини країни та розвитку креативних галузей індустрії відведена програмам Європейського Союзу, які націлені на підтримку креативної економіки. Такими програмами стали: «Містки громадської активності», проєкт ЄС Association4U, «Культура і креативність», «Креативна Європа», Програма «ЄС – Східного партнерства» [40].

В той же час, у експертному Звіті, підготовленому Радою Європи «Огляд культурної політики України» відзначено той факт, що в державі надання культурних послуг, особливо на рівні місцевого керівництва, має дуже низький пріоритет, а це в свою чергу призводить до виникнення загрози для існуючої

місцевої культурної інфраструктури, а крім того погрожує розвитку мистецької освіти в регіонах.

Якщо говорити про культурну спадщину, то в Україні близько 890 культурних об'єктів мають статус національних, а також ще 7270 об'єктів культурної спадщини визнано об'єктами місцевого значення, що відображено в Державному реєстрі нерухомої спадщини України. Проте, для України необхідним є розроблення вичерпного реєстру, в якому будуть відображені всі наявні ресурси культурно-історичної спадщини, а також визначено об'єкти, які мають пріоритетне значення у питаннях їх збереження. Такі ж побоювання висловлені й відносно необхідності збереження об'єктів світової культурної спадщини ЮНЕСКО. В даній сфері існує значний брак фінансування на утримання об'єктів на місцевому рівні, крім того існує проблема відсутності дієвих засобів контролю якості послуг з утримання та здійснення ремонту культурних цінностей [41].

На сучасному періоді становлення української держави важливим стає врахування нових тенденцій, які з'являються в культурному житті, спостерігаються процеси відродження забутих традицій та імен, переосмислюється роль подій минулого, переоцінюються наявні ресурси. Саме тому для відродження економіко-соціального розвитку українських регіонів актуальним стає питання ефективного використання об'єктів культурної спадщини з метою створення нових туристських продуктів та цікавих маршрутів, що дає змогу досягти розвитку в економічному, соціальному та культурному аспектах. Необхідним стає виявлення потенціалу культурної спадщини, як наявного ресурсу для розвитку даного регіону, а це в свою чергу потребує відповідної управлінської практики, яка необхідна для надання допомоги місцевим територіальним громадам з метою оптимізації процесу залучення широкого кола населення у сфері розроблення механізмів співпраці з різними культурними спільнотами, які проживають на території регіону, для того щоб розробити стратегії довгострокового прогнозування розвитку даних територій.

Через постійне відкриття нових джерел знань в галузі української історії та появу нових підходів до трактування різних історичних подій, існує перспектива, що будуть проголошені об'єктами культурної спадщини нові території та міста. Ця можливість може також бути віднесена до можливості використання та розвитку територій історико-культурних заповідників країни, як туристично-рекреаційних ресурсів. Особливої важливості це набуває у питаннях використання історико-культурних заповідників, які мають місцеве значення, саме через те що в них відображено характерні для конкретної території особливі історичні події, культурні особливості, характерну архітектуру та містобудування. Цей шлях давно обрала для себе Італія, де щороку кілька населених пунктів вноситься до переліку креативних міст ЮНЕСКО.

Для збільшення конкурентоспроможності України на туристичному ринку та для досягнення зростання туристичного потенціалу нашої країни важливим є освоєння та використання ресурсів культурної спадщини, які можуть бути використані для брендингу територій. Наприклад, одним з найбільш вдало сформованих брендів в Україні - місто Львів. Місцева влада спільно з громадськими організаціями обрали для міста концепцію «Львів – Відкритий до світу». Крім того існують поширені варіації орендування міста, такі як «місто Лева», «місто кави та шоколаду», «місто ста фестивалів». Слід зазначити, що серед міст України саме керівництво Львова створило власний бренд першим – ще в 2007 році [42].

Також найбільш продуманими є бренди міста Харкова (Smart city) та міста Києва («Місто, де все починається»). Влада цих міст обрала для себе свою нішу. Так, Харків позиціонує себе як високотехнологічне місто, в якому мешкають приязні люди та в якому є великі можливості. Столиця нашої країни - місто Київ брендує себе як першооснову знайомства з Україною, як з новою державою, як найкраще місто для початку кар'єри молодих фахівців, створення бізнесу, знаходження романтичних відносин [42].

Прикладом ефективного брендингу територій також можна назвати Чернігів. Концепція території унікальна та звучить так: «Чернігів – місто легенд. Слід відмітити, що жодне місто України та за її межами не отримало схожої системи брендування [42].

Зауважимо, що брендинг територій – це інструмент, який спрямований на сприяння зростанню іміджевого потенціалу регіону, має важливе значення для економічного та соціального розвитку привабливості території, сприяє збереженню культурної ідентичності території та дає змогу вийти на світовий ринок туристичних послуг. Під час розробки концепції формування бренду території обов'язково мають бути задіяними розташовані на території об'єкти культурної спадщини, а сам процес брендингу території на основі з використанням її культурного потенціалу має ґрунтуватися на розробці культурних та історичних програм, створених для окремих територій. Підґрунтям для цього має стати механізм реалізації концепції культурної політики країни. Наприклад, було прийнято Стратегію розвитку курорту «Хмільник» на період до 2027 року, Стратегія розвитку міста Коломиї на період до 2027 року, Стратегія розвитку туризму міста Вінниці до 2030 року, тощо [43].

Говорячи про перспективи розвитку туристичної галузі, Україна, як одна з найбільших Європейських держав, має не лише вигідне геополітичне положення, а також багато потенційно привабливих для туристів природних та антропогенних ресурсів. Важливим чинником національного розвитку країни є вивчення та збереження об'єктів культурної спадщини а також необхідність усвідомлення масштабів існуючої проблеми пізнання та збереження культурних цінностей. В даний час в Україні особливої актуальності набули питання проведення детального аналізу всіх існуючих різновидів об'єктів національної спадщини та додаткове доповнення наявного Списку об'єктів всесвітньої спадщини.

Для ефективного збереження, відновлення та відповідного використання об'єктів культурної спадщини необхідним стає здійснення наукових

досліджень, з метою досягти глибокого теоретичного та практичного розуміння наявних проблем. Загалом нараховується 148202 нерухомих пам'яток та об'єктів культурної спадщини, в тому числі пам'яток археології – 74 507, історичних об'єктів – 50 420, пам'яток монументального мистецтва – 3576, пам'яток архітектури та містобудування – 19 264, об'єктів садово-паркового мистецтва – 329, ландшафтних об'єктів – 69, об'єктів науки та техніки – 67 [44, с. 21].

В Україні на базі визначних історико-культурних та архітектурно-містобудівних комплексів утворено 63 державних історико-культурних та історико-архітектурних заповідники, шістнадцятьом з яких присвоєно статус національних. Список історичних населених місць України включає 401 населений пункт. Також 1 399 українських міст та селищ визнано історичними, а більше 8 тисячі сіл визнані територіями, які мають цінну культурну спадщину. Загалом у цих населених пунктах налічується більше 70 тисяч об'єктів, внесених до фонду історичних будівель та споруд.

Культурний простір України містить багато варіантів для трактування поняття «культурна спадщина», при цьому всі ці визначення визнають необхідність широкого застосування засобів маркетингового поширення минулих подій в сучасному середовищі та необхідності застосування механізмів ефективного менеджменту та політики щодо розвитку сфери збереження та популяризації культурної спадщини [45, с. 29-36. Крім того це стосується таких теоретичних категорій, як: «історико-культурна спадщина», «об'єкти культурної спадщини», «культурно-природна спадщина», «історико-культурні ресурси», «культурні цінності», «пам'ятки історії та культури», «культурне надбання», «охорона пам'яток» та інших. В даний час відбувається динамічний процес інтеграції культурних та історичних пам'яток в сучасне життя через надання в концесію пам'яток, розвитку туристичної галузі, створення креативних міст та кластерів, в основі яких лежать об'єкти культурної спадщини та інше [46, с. 362-363].

Беззаперечно, що культурна спадщина повинна бути розглянута, як необхідний елемент «життєвого» середовища суспільства, як чинник, який дає змогу досягти певного рівня соціального та економічного розвитку регіонів та має величезне значення для суспільства через те, що може бути використана для задоволення духовних, пізнавальних та рекреаційних потреб. Культурна спадщина також може бути використана як основа територіального поєднання наявних локальних природних та історико-культурних ресурсів міста з метою поєднання національних об'єктів з об'єктами всесвітньої культурної спадщини [47, с. 54].

В Україні ще в середині 90-х років ХХ ст. було розпочато Програму відновлення визначних пам'яток історії та культури, втрачених під час різних історичних подій. В процесі реалізації заходів програми було проведено відновлення Успенського собору Києво-Печерської лаври, церкви Богородиці Пирогощі, Михайлівського Золотоверхого собору, пам'ятника княгині Ользі в Києві, Володимирського собору у Севастополі та ін. [48, с.87]. Проте, через кілька років через недостатність фінансування програма була скасована. Слід відзначити, що в останні роки не було проведено масштабних робіт з відновлення втрачених культурних пам'яток. Таким чином очевидним стає факт необхідності відновити ключові ідеї програми та поновити роботу з відбудовування пам'яток культуру вже на новому рівні, через значний потенціал цих об'єктів, як нових туристичних об'єктів, які будуть важливими для соціокультурного відродження українських територій та регіонів.

Сьогодні, як пріоритетні напрями дослідження туристичного потенціалу країни, стали: дослідження потенціалу об'єктів культурної спадщини та виявлення шляхів вдосконалення менеджменту культурних ресурсів з метою подальшого їх використання у туристичній індустрії; визначення пріоритетних напрямів державної політики, неурядових фондів та громадських організацій для вирішення проблем щодо організації захисної діяльності об'єктів культурної спадщини з метою подальшого їх використання; проведення аналізу наявних історико-культурних об'єктів з метою виявлення потенціалу

розвитку депресивних регіонів для створення туристичних кластерів; дослідження ефективних засобів, застосованих в зарубіжних країнах у сфері збереження та популяризації культурної спадщини; опанування новими методами оптимізації менеджменту, застосовуваного в сфері управління культурними та історичними ресурсами з метою подальшого їх включення до регіональних програм розвитку, загальноукраїнських проєктів, особливо під час розробки програм з розвитку галузі туризму; оцінка можливих загроз та проблем, які на сучасному етапі є потенційно небезпечними у сфері збереження культурного надбання народу; вивчення міжнародного досвіду та стратегій, вироблених зарубіжними експертами та міжнародними фахівцями щодо організаційних аспектів захисту та збереження історичних та культурних об'єктів під час планування та надання туристичних послуг, розроблення туристських маршрутів [49, с. 14-28].

Необхідно перейти до формування основних напрямків єдиної комплексної державної політики регулювання розвитку туризму, яка передбачає наступні етапи: 1) виходячи із загальної структурно-галузевої стратегії розвитку економіки країни (території), визначити місце та роль туристичної галузі в її структурі; 2) обґрунтування стратегічних пріоритетів у розвитку культурного туризму; 3) виявлення проблем розвитку та розміщення великих туристичних комплексів; 4) ранжування стратегічних та поточних пріоритетів за ступенем важливості; 5) оцінка ресурсних можливостей; 6) вибір основних напрямків єдиної комплексної державної політики регулювання розвитку туризму [50, с. 95-97].

Основною вимогою до орієнтирів державної культурної політики, спрямованим на освоєння та використання культурної спадщини в інтересах держави та суспільства, є створення єдиного культурного простору України шляхом створення законодавчих, організаційних та фінансових механізмів для розвитку культурного співробітництва і взаємодії в сфері спадщини та одночасне збереження традиційної культури й етнокультурного розмаїття, як важливої складової етнонаціональної ідентичності. Незамінну допомогу в

забезпеченні єдності культурного простору надають цифрові телекомунікаційні технології, що забезпечують доступ громадян до культурних цінностей незалежно від місця проживання.

При розгляді регіональних особливостей етнічних культур слід зазначити, що в Україні підтримується культурна спеціалізація різних територій, яка є результатом та продовженням процесів культурного будівництва, що розгорталися протягом життя кількох поколінь (традиції місцевого населення, об'єкти культурної спадщини та пам'ятні місця) або енергійного подієвого культурного життя (фестивалі, події, відроджені традиції). Культурний потенціал, таким чином, формує порядок соціально-економічних цінностей, серед яких важливе місце займає бренд території [51, с. 1-5].

В Україні етно-туризм в Україні представлений діяльністю етнографічних музеїв та музейних комплексів, в яких туристам представлено в невимушеному форматі справжня культура українського народу. В музеях представлено речі, які застосовуються в господарському побуті, зразки народного автентичного одягу, витвори народного мистецтва, фольклорні твори, тощо. В наш час в Україні є більше десятка «скансенів» – музеїв під відкритим небом. Найвідомішими з цих музеїв є Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини (Переяслав-Хмельницький), Національний музей народної архітектури та побуту в Києві «Пирогів», Музей народної архітектури та побуту «Шевченківський гай» у Львові, комплекс «Мамаєва Слобода» у Києві, та ін. [52, с. 171-177].

Ще один приклад етно-туризму – «етно-села», які стають все більш популярними серед туристів всього світу. «Етно-селами» називають «невеличкі, сільські туристичні дестинації, які ніби пробуджують до життя давно-минулі часи та пропонують гостям шанс спробувати тогочасне життя, побут, традиції» [53].

Слід зауважити, що такі села з'являються переважно завдяки ініціативній діяльності окремих людей, якими було створено приватні підприємства на основі сільської дестинації. Таким чином «етно-села» є одною з форм

фінансових проєктів. Зараз в європейських країнах такий вид бізнесу став дуже популярним, завдяки чому з'явилися нові етно-села, які можуть відвідувати туристи, а в Україні більш популярними на сьогоднішній день є окремі етно-хати, так звані «агросадиби».

Дослідження наявної пропозиції етно-туристичних об'єктів в Україні дає змогу говорити про те, що даний вид туризму ще не достатньо розвинений в нашій країні, представлено багаті та різноманітні природні ресурси, традиції та звичаї українського народу. Слід також сказати, що не існує багатого вибору об'єктів, етно-туризм в Україні не є чисельним та диверсифікованим, він має сезонний характер, чим суттєво обмежуються його переваги для туристів. Також негативним є той факт, що місцева культура, витвори мистецтва, традиції та обряди не завжди включені організаторами до цієї туристичної пропозиції. Дуже часто не враховуються регіональні особливості, які є особливостями певної території, народу, ігноруються традиційні для місцевості стилі будівництва та особливості їх інкорпорування в природному ландшафті даної місцевості. Таким чином можна зробити висновок, що розвиток етно-туризму в Україні вимагає проведення заходів для популяризації та розвитку даного напрямку. Основними шляхами, які «підігріють» інтерес туристів до етно-сіл може стати підвищення рівня неформального спілкування туристів з місцевими жителями, які мешкають поблизу. З цією метою доцільним буде організація тематичних та фольклорних вечорів, проведення оригінальних музичних подій, майстер-класів за тематикою місцевих ремесел, наприклад організація приготування страв традиційної місцевої кухні. Організація таких заходів покращить наявну в Україні пропозицію на етно-туризм та дозволить забезпечити вищий рівень задоволення туристів [52, с. 171-177].

Для потреб туризму, який заснований переважно на використанні об'єктів історико-культурної спадщини української діаспори, використовуються культурні та етнографічні об'єкти, які демонструють особливості етнічних проявів традиційної побутової культури українського народу з метою їх використання у туристичному бізнесі та задоволення потреби в екскурсійному

виді туризму. Ця потреба задовольняється через використання наявних етнографічних музеїв, скансенів, етнічних ансамблів, етнографічних ансамблів, народних промислів та ремесел. Прикладом ефективної реалізації скансенів, наприклад, в Канаді, можна назвати музей в місті Едмонтон «Село української культурної спадщини», який є свідченням значної ролі скансенів у питаннях збереження та популяризації культурної спадщини народу, який використовується для розвитку туризму. Таким чином, можна сказати, що скансени в діаспорі є базою проведення різноманітних релігійних свят, етнічних фестивалів, виставок традиційного мистецтва, а це, в свою чергу, чинить вагомий вплив на збереження ідентичності українського народу за кордоном [53, с. 75-81].

Важливу роль, як складова в системі культурної спадщини української діаспори, має культурологічний туризм, який являє собою участь у традиційних чи сучасних постановочних культурних заходах та подіях. Одна з можливих форм такого виду туризму - проведення етнічних фольклорних фестивалів.

Наприклад, в Україні державна підтримка була отримана такими міжнародними фольклорними фестивалями як «Фольклорний дивосвіт», проведений в Києві, фестиваль «Калинове літо на Дніпрі», проведене в м. Комсомольськ Полтавської області, фестиваль-ярмарок «Лесина весна», проведене в Новоград-Волинському, фестиваль «Древлянські джерела» в Рівному, фестиваль «Поліське літо з фольклором» у Луцьку, тощо. Україна з 1996 року стала членом Міжнародної ради фольклорних фестивалів, а отже з метою популяризації об'єктів та подій української нематеріальної культурної спадщини у міжнародному культурному співтоваристві великого значення набуває можливість включення українських національних фестивалів у календар міжнародних фольклорних подій.

Завдання, пов'язані з використанням ресурсів культурної спадщини в туристичній сфері включають в себе цілий спектр різноманітних напрямків діяльності, які в більшості випадків вже стали об'єктами активної реалізації:

створення умов для розвитку культурно-пізнавального туризму на основі ресурсів культурної спадщини; відродження та розвиток масового краєзнавчого руху в країні, а також діяльності в сфері історичної освіти громадян в сфері спадщини; поширення наукових знань про культурну спадщину народів (книговидання, мережа Інтернет, телебачення); розвиток культурного просвітництва в сфері спадщини, із залученням до цієї діяльності професійних співтовариств і організацій культури; підвищення якості матеріалів та інформації про культурну спадщину, що розміщуються в ЗМІ та мережі Інтернет [54, с. 215-216].

Цивілізаційний розвиток інформаційного суспільства, безумовно, позначається на стані культури, що, в свою чергу, створює і інші ціннісні орієнтації. Інформаційні ресурси підпорядковують собі не тільки професійну діяльність, а й переносять в комп'ютерну реальність дозвілля, що, в кінцевому підсумку, призводить до віртуалізації свідомості, деформації сфери реального життя. Крім того, інформаційний простір характеризується соціальним відчуженням, при якому соціальна самотність найбільшою мірою загрожує молодому поколінню. Таким чином, ситуація, що склалася ще більш актуалізує роль культурної та природної спадщини, адже фундаментальною метою суспільної системи в умовах над швидких темпів зміни технологій та самої людини залишається збереження духовної традиції, історичної пам'яті, культурних досягнень, накопичених раніше, що піддаються сьогодні витіснення на периферію уваги суспільства [55, с. 43-46].

Перелік пропонованих орієнтирів державної політики в сфері культурної спадщини не є вичерпним, однак наведені вище напрямки конституують її як смислове та змістовне ядро цілеспрямованої діяльності, націленої на рішення державних завдань, пов'язаних з раціональним використанням та освоєнням об'єктів культурної спадщини. Поєднання інтересів держави та суспільства в процесі досягнення перерахованих орієнтирів, оптимальне та ефективне використання ресурсної бази діяльності з охорони та популяризації об'єктів культурної спадщини, реалізація можливостей сучасних технологій в процесі

популяризації сприятимуть перетворенню спадщини в ресурс сталого розвитку нашої країни, створять всі необхідні умови для збереження та примноження її унікального історико-культурного потенціалу.

Висновки до першого розділу

Культурна спадщина охоплює дві основні категорії: матеріальну культурну спадщину (картини, скульптури, монети, рукописи, пам'ятники, археологічні пам'ятники, підводні руїни і міста і т. д); та нематеріальну культурну спадщину (усні традиції, виконавське мистецтво, ритуали).

В Систему міжнародних організацій по збереженню та популяризації культурної спадщини входять наступні організації: ООН, ВТО, ІККРОМ (ICCROM), ІКОМ (ICOM), ІКОМОС (ICOMOS), МСОП (IUCN), ОГВН (OWHC) та інші. Основними цілями в діяльності міжнародних організацій щодо освоєння та популяризації національної культурної спадщини засобами туризму є визначення культурного розвитку культурних особливостей місцевості; розширення участі в культурному житті; сприяння міжнародному культурному співробітництву.

Аналіз цілей та основних напрямків формування єдиної комплексної державної політики популяризації етнічної спадщини, а також інструментів і методів її реалізації дозволяє зробити наступні висновки: суб'єктами державного регулювання є спеціально уповноважені державні органи, а також громадські організації, що є специфічним для туристичної галузі. Процес формування єдиної комплексної державної політики розвитку туризму повинен будуватися на основі їх активної взаємодії. Інструментами державного регулювання розвитку культурного туризму в сфері популяризації етнічної спадщини є прийняття законів, нормативно-правових актів, положень; видання указів; прийняття національних і регіональних концепцій, стратегій і програм розвитку туризму; прямі інвестиції в інфраструктуру; податкові пільги; адміністративні пільги; субсидування створення робочих місць; розвиток

соціального туризму; розвиток дитячого і молодіжного туризму; інвестування в розвиток людського потенціалу; захист прав і інтересів туриста; формування іміджу країни, регіону, території, охорона і відновлення природних ресурсів за рахунок податків, інвестицій, стандартизації, розподіл ренти; формування програм з охорони та реставрації історичних пам'яток; фінансування установ культури. Це - складний процес, що включає процедуру розробки єдиної комплексної державної політики регулювання розвитку туризму, обґрунтування її мети, основних напрямів, вибору інструментів і методів її проведення.

Сьогодні, як пріоритетні напрями дослідження туристичного потенціалу країни, стали: дослідження потенціалу об'єктів культурної спадщини та виявлення шляхів вдосконалення менеджменту культурних ресурсів з метою подальшого їх використання у туристичній індустрії; визначення пріоритетних напрямів державної політики, неурядових фондів та громадських організацій для вирішення проблем щодо організації захисної діяльності об'єктів культурної спадщини з метою подальшого їх використання; проведення аналізу наявних історико-культурних об'єктів з метою виявлення потенціалу розвитку депресивних регіонів для створення туристичних кластерів; дослідження ефективних засобів, застосованих в зарубіжних країнах у сфері збереження та популяризації культурної спадщини; опанування новими методами оптимізації менеджменту, застосовуваного в сфері управління культурними та історичними ресурсами з метою подальшого їх включення до регіональних програм розвитку, загальноукраїнських проєктів, особливо під час розробки програм з розвитку галузі туризму; оцінка можливих загроз та проблем, які на сучасному етапі є потенційно небезпечними у сфері збереження культурного надбання народу; вивчення міжнародного досвіду та стратегій, вироблених зарубіжними експертами та міжнародними фахівцями щодо організаційних аспектів захисту та збереження історичних та культурних об'єктів під час планування та надання туристичних послуг, розроблення туристичних маршрутів. Виключно важливе значення серед методів регулювання туризму мають заходи з просування національних турпродуктів,

які є складовою частиною макромаркетинга, який проводиться державою та має на меті створення позитивного іміджу країни та збільшення її конкурентоспроможності на туристичному ринку.

РОЗДІЛ 2. Стратегії реалізації етнокультурних проєктів в умовах становлення глобального туристичного простору

2.1. Диверсифікація напрямів освоєння етнокультурної спадщини в зарубіжних країнах.

Сучасне осмислення культури на рівні офіційного керівництва в країнах Заходу включає такі аспекти, як творча спадщина та культура у традиційному розумінні, а для вирішення проблем використання об'єктів етнокультурної спадщини застосовується диверсифікація напрямів державного, регіонального та муніципального регулювання в сфері культури, застосовуються різні форми діяльності під час відвідування етнічних та культурних об'єктів спадщини та облаштовують громадське середовище та простір в межах територій, де локально проживають національні меншини.

Через те, що сучасний світ технологій диктує нові правила та стирає межі між людьми та країнами, для туристів важливим стає отримання унікальних вражень, які можливі лише в місці перебування, через їх тісний зв'язок з процесом само ідентифікації туристів. Досягти такого результату можливо лише використовуючи локальну реорганізацію середовища, підґрунтям чого є використання ініціативах громад даної місцевості та малих груп, які проживають на етнічній території, а також завдяки переосмисленню наявних місцевих ресурсів, характерних для території. Слід зазначити, що велику частину цих повноважень та завдань щодо розвитку територій покладено на півень регіонального та місцевого управління.

Згідно дослідженням Ф.Вуд, існує декілька чинників, які здатні забезпечити використання потенціальних ресурсів етнічних меншин в містах. Такими чинниками автор називає: творче навчання населення, стимулювання творчих експериментів та сприяння співробітництву в обговоренні нових ідей, сприяння появі культурних маніфестів та програмних ідей [57].

Яскравий приклад отримання економічної вигоди від розвитку творчого потенціалу об'єктів культурної та етнічної спадщини – розвиток різних проєктів. Проєктом називають діяльність щодо залучення культурних ресурсів

та етнічних об'єктів в процесі створення не культурних продуктів та послуг. Міжнародна культурна політика проводить такі проекти не лише на мікрорівні, а й на макрорівнях [58, с. 64-69].

Для розвитку сучасного соціально – культурного простору необхідним стає не лише задоволення матеріальних потреб населення, а і забезпечення духовних потреб, що полягає у розширенні можливостей людей вільно обирати сферу свого суспільно – культурного розвитку. Великого значення в процесі досягнення гармонійного та збалансованого розвитку соціального середовища набувають культурні чинники, які сприяють підвищенню інтелектуально–духовного потенціалу народу, дають змогу утвердити гуманітарне спрямування напрямків державної політики країни. Наприклад, в процесі здійснення своєї культурної діяльності країни ЄС надають підтримку, головне спрямування якої – досягнення розвитку співпраці в культурній галузі та охорона й збереження європейських об'єктів культурної спадщини. Під час реалізації культурних програм надаються фінансові ресурси на розвиток різних культурних проектів, різноманітних організацій та культурних закладів, націлених на розвиток культури, реставрацію культурних об'єктів тощо.

Поточні спільні культурні заходи та ініціативи Євро Союзу будуються згідно досвіду проведення минулих програм. Так, в 1993 році, набув чинності Маастрихтський договір, що стало основою написання нової статті, яка офіційно визнала культурне співробітництво як мету діяльності країн ЄС, що було підтверджено супровідною нормативно-правовою документацією (128 стаття). За 1990—1995 роки отримали підтримку Спільноти ЄС близько п'ятиста різних проектів. Розроблення пілотних проектів протягом 1990—1996 років лягло в основу подальших культурних програм та проектів. Це такі проекти, як «Калейдоскоп» (реалізація 1996-1999 рр.); проект «Аріан» (реалізований 1997-1999 рр.); проект «Рафаель» (проведення 1997-1999 рр.); Проект ЄС «Культура 2000» (проведений протягом 2000-2006 рр.); Проект «Культура» (реалізовано в 2007-2013 роках).

Головним завданням розробленої програми «Культура» стало зміцнення позицій спільного для всіх жителів Європи культурного простору, який має підґрунтям спільні об'єкти культурної спадщини. Для цього передбачалося розвинути культурну співпрацю між діячами культури діячами та різними культурними інституціями, мета якої полягала у сприянні становленню громадянства в ЄС. В рамках реалізації програми «Культура» реалізовано різні проєкти та програми, такі, як програма «Культурна столиця Європи»; проєкти «Європейські культурні шляхи»; та «Європейський місяць культури»; проєкт «Дні європейської спадщини» [59].

Реалізації багатьох арт-кластерів та культурного простору в країнах Європи надало сприяння такого проєкту, як «Культурна столиця Європи», ініційованого Меліною Меркурі – міністром культури Греції в 1985 році. Перше місто, яке отримало статус «Культурна столиця Європи», – місто Афіни. Призначення міст культурними столицями надає можливість зміцнити культурні зв'язки європейських націй та надати підтримку локальним культурним центрам, які створенні з метою сприяння розвитку національного мистецтва, для формування та реалізації різноманітних програм та проєктів, які сприяють поширенню сучасних видів мистецтва, розвитку архітектурних проєктів в країнах та за їх межами [60, с. 163-167].

Міста, які є культурними столицями, в яких не сезонно, а протягом всього року, організовано виставки та фестивалі народних мистецтв, проводяться концерти та ярмарки, стають привабливими для великої кількості туристів.

В 2004 році комітетом культури Європейського парламенту було схвалено промову Мішеля Рокара, який висунув пропозицію змінити існуючу процедуру надання містам статусу культурної столиці Європи в певному році. Також було схвалено пропозицію щодо формування графіка та процедури відбору міст. Згідно цієї пропозиції з 2009 року в Європі обирають не одне, а два міста в якості культурних столиць: одне місто обирають в країні, що стала членом Європейського Союзу нещодавно, а друге місто — обирають серед країн, які вже певний або довгий час є членом Європейського Союзу.

Сфера охоплення можливих напрямів та форматів культурних проєктів досить широка: складаються карти наявних та потенційних об'єктів культури, укладаються маршрути освоєння культурної спадщини; створюються мобільні додатки з метою просувати конкретний об'єкт культурної спадщини; застосовуються сучасні методи та використовуються технології для відновлення місцевих культурних ландшафтів; проводиться мобілізація територіальних спільнот, які беруть участь в плануванні місцевості, чинять вплив на проведення культурної політики та відстежують її ефективність; створюється багато інших інноваційних проєктів, підтримуються нові творчі ідеї та ініціативи авторів, які націлені на популяризацію культурних процесів як місцевого, так й державного, національного значення.

Важливим буде відзначити, що вся культурна політика та культурні заходи ЄС здійснюються в межах окремих програм, головна мета яких полягає у створенні належних умов для того щоб забезпечити гармонійний та збалансований розвиток сервісних послуг, підтримати створення програмних та телекомунікаційних додатків, за допомогою яких можливо забезпечити вільний доступ користувачів до всіх об'єктів культурної спадщини Європи. В цих межах створено два найважливіших проекти ЄС, такі як: «Мультимедійний доступ до європейської культурної спадщини. Меморандум взаєморозуміння», проведений в період 1995-1998 років та проєкт «Мультимедіа для освіти і зайнятості через інтеграцію культурних ініціатив», реалізація якого проходила з 1998 до 2001 року. Проєкт «Меморандум взаєморозуміння» було створено для підтримки співробітництва. Цей проєкт являв собою добровільну угоду між багатьма організаціями, та включив музеї та галереї, державні громадські організації, навчальні та наукові центри, електронні видавництва, компанії, спеціалізовані в сфері надання послуг телекомунікацій та створення різноманітних апаратно-програмних комплексів. До сфери діяльності цих програм належать об'єкти рухомої й нерухомої культурної спадщини. До них залучено музеї та колекції, архіви та бібліотеки, в тому числі пам'ятні фотографії, старі фільми та звукозаписи, археологічна та підводна спадщина,

місцева архітектура та цілі міста, й територіальні ландшафти (включаючи всі наявні групи культурних ресурсів та різноманітних природних об'єктів) [61].

Якщо розглядати підтримку культурних змін як метод покращення національної політики з метою поширення знань про об'єкти спадщини, то така підтримка стає стимулом для налагодження співпраці на міждержавному рівні, яка стимулює здійснення творчої діяльності в них. Проведення таких культурних програм, як «Калейдоскоп», «Рафаель» та «Аріана» стало початком спільних зусиль країн Європейського Союзу, направлених на розвиток культурної діяльності, а доступ до об'єктів та культурних ресурсів повинен стати простішим через результати оцінки та досягнення, отримані в процесі проведення цих програм. «Рафаель» — програма культурної діяльності європейського співтовариства в області збереження та популяризації об'єктів спадщини. Програма полягає в заохоченні до спільної праці з метою охороняти, зберігати та примножувати культурну спадщину, підвищувати рівень обізнаності населення про об'єкти культурної спадщини та полегшувати доступ громадян до них. Головні напрями діяльності програми стали об'єкти рухомої та нерухомої спадщини, археологічні споруди та об'єкти підводної спадщини та місцеві культурні ландшафти. В рамках програми було надано підтримку близько 360 проєктам з метою збереження, примноження та популяризації спадщини. В програмі прийняло участь більше 1500 операторів з країн Європи. Також в рамках цієї програми було надано підтримку Європейської лабораторії спадщини.

Для поєднання інтересів європейської культури та зацікавлених сторін в інноваційній, туристичній галузях та сфері містобудування було реалізовано програми «Креативна Європа» та «Культурні маршрути». Заснована в 1987 році Радою Європи програма підтримки «Культурні маршрути», була покликана за допомогою інсценування подорожі туристів в часі та просторі продемонструвати внески європейських країн та їх культури в багату спільну культурну спадщину Європи. Поняття «Європейські Культурні Маршрути» стало загальноприйнятим та отримало можливість використовуватися для

позначення транскордонного шляху культурного зв'язку між країнами. Ці маршрути отримали офіційну назву «Культурні Маршрути Ради Європи». Крім того використовують такі назви, як «Культурні Шляхи» чи «Культурні маршрути». Культурні маршрути покликані сприяти та підтримувати культурний туризм та забезпечувати культурну політику сталого розвитку країн. «Культурні Шляхи» — частина великої розвиненої мережі, за допомогою якої забезпечується взаємодія національних, регіональних та місцевих органів влади з широкими колами бізнес-асоціацій та підприємців, об'єднаних метою залучити відомі туристичні центри та розвивати нові туристичні об'єкти [62].

За своєю сутністю «Європейський культурний шлях» являє собою маршрут, прокладений в межах однієї або багатьох країн або певних регіонів, який має тематичний принцип, який за своїм історичним, мистецьким та соціальним інтересом є європейським, як за географічним розташуванням або за змістом чи призначенням. Створення державами-членами Ради Європи такої програми, як «Культурні шляхи Європи» має на меті досягнення таких цілей: підкреслити очевидність та цінність спільної культурної ідентичності всіх громадян європейських країн, зробити повсякденне життя людей більш жвавим, провести реальну оцінку та робити все для збереження європейської культурної спадщини, запровадити нові можливості та використовувати нові досягнення для розвитку культурного туризму з метою поліпшити життєві стандарти та соціальний, економічний та культурний розвиток європейських громадян в проведенні щоденного дозвілля. Реалізація проекту «Культурні шляхи Ради Європи» націлена не лише на досягнення культурної ефективності та туристичних результатів. Мета його полягає у наданні захисту культурним цінностям Європи; забезпечення ефективного обміну накопиченим досвідом та інформацією; організація нових способів співпраці в різних областях дослідження, створити умови для комунікації європейської молоді; популяризувати невідомі культурні цінності, систематизувати для досягання синергії компетенції всіх учасників від моменту планування до реалізації проекту та досягнення інтердисциплінарного співробітництва у всіх сферах.

Важливими цілями програми стають проведення правильної оцінки та збереження об'єктів архітектурної та культурної спадщини країн.

Проведення проєкту «Європейські культурні шляхи» може здійснюватися у таких форматах:

- 1) формат транснаціонального проєкту, в якому беруть участь декілька країн);
- 2) формат транс регіонального співробітництва, в якому задіяні кілька регіонів);
- 3) формат регіонального проєкту, якщо задіяно лише культурно-історичні, художні та соціальні інтереси лише одного регіону або країни).

Пріоритетним напрямком таких проєктів завжди стає культура. Проведення наукових досліджень, виховна діяльність, розвиток культурного туризму це лише похідна, бажана для досягнення ціль, проте саме знайомство з чимось новим та іншим й обмін – найголовніша ціль. Такий проєкт, як «Культурні шляхи» створені саме для піднесення на належний рівень духовних цінностей народу, зокрема толерантності та солідарності, надати допомогу в перемозі над безробіттям, досягнення такої глобальної мети як викорінення проявів расизму та націоналізму [63].

Фактичне досягнення розвитку культурних шляхів напряду залежне від наявності конкретних ініціатив органів національного, регіонального, та локального рівнів. Крім того важливою є підтримка з боку приватних представників даного проєкту разом з врахуванням ініціативам безпосередніх організаторів в країнах ЄС. Такої концентрації взаємодії всіх учасників проєкту «Культурні шляхи Європи» досягають в локальних місцях, завдяки маркуванню визначених маршрутів, через спорудження необхідних об'єктів інфраструктури міст, а крім цього публікацією документів, рекламних оголошень в ЗМІ, , організацією різних молодіжних зустрічей на зазначену тематику.

Такі проєкти надають можливість й для України. Для нашої держави реалізація проєкту «Культурні маршрути» може стати засобом популяризації об'єктів культурної спадщини країни, методом залучення туристів. Такий

проект має на меті проведення різноманітних фестивалів та сприяє зростанню популярності та пізнаваності закладів української культури. Такий проект – конкретний приклад того, що всесвітня культурна спадщина може бути джерелом досягнення сталого економічного розвитку країни, територіальних громад та окремих регіонів. Для отримання сертифікації та статусу культурного маршруту Ради Європи, національний маршрут має відповідати таким вимогам та аспектам: транснаціональність, туристичний потенціал, економічно-соціальний аспект, культурна направленість та інноваційність. Слід зазначити, що для кожного культурного маршруту є свої відправні точки. Для деяких з них у рамках транснаціональних проєктів Європейського Союзу (наприклад, LEADER чи ETC (Європейське територіальне співробітництво), на сьогодні вже створена мережа та міцна основа для співпраці. Для інших проєктів в основу співпраці покладено багаторічне співробітництво, не лише двостороннє а також багатостороннє в сфері науки та туристичної галузі. Також є проєкти, що спираються на співробітництво, яке не має офіційного підтвердження та не структуроване, проте обґрунтоване історично [64].

Наприклад, в Рівненській області було презентовано проєкт «Великий культурний шлях «Via Regia», метою якого є створення великої мережі культурних та мистецьких центрів. В проєкті планують прийняти участь десять українських міст з метою розширення культурних та туристичних шляхів. «Via Regia» – найстаріший та найдовший сухопутний зв'язок між Східною та Західною Європою, протяжність якого становить 4,5 тис. км. Цей шлях поєднує вісім держав, в тому числі Україну. «Via Regia - культурний шлях Ради Європи» був визнаний транспортним коридором загальноєвропейського значення, який був офіційно визнаним культурним шляхом у 2006 році.

Ще одним прикладом може стати оприлюднення Державним історико-культурним заповідником міста Дубно плану щодо об'єднання культурної спадщини України та з залученням культурних закладів міст Дубно, Рівного, Острога, Львова, Бродів, Луцька, Володимир-Волинського, Радомишля, Житомира та Києва. Фінансувати проєкт буде Український культурний фонд та

обласна державна адміністрація. Ініціатива реалізовувалась на базі заповідника методом проведення онлайн-зустрічей, під час яких було презентовано проєкт. Учасниками заходу стали представники різних органів влади та багатьох культурних закладів в таких областях, як: Рівненська, Львівська, Волинська, Житомирська та Київська [65].

Також у зустрічі взяли участь представники з Європейського культурно-інформаційного центру в Тюрінгії (м. Ерфурт, Німеччина), що займаються втіленням проєктів культурних шляхів, зокрема «Via Regia», реалізація якого проходить в країнах Європейського Союзу. Метою створення такої мережі зумовило існування великого за протяжністю та культурним різноманіттям туристичного маршруту, що об'єднав міста протягом шляху, який проходить міжнародною магістраллю E40. Через їх розташування в межах «Via Regia» можливим стає активний розвиток внутрішнього та міжнародного видів туризму. Зокрема в Рівненській області буде залучено ресурси такого туристичного продукту, як «Медове коло». Крім того буде показано місця перебування в області відомого французького письменника Оноре де Бальзака. Туристам запропонують відвідати місця, які відвідав письменник, коли їхав до своєї коханої Евеліни Ганської. Це такі міста, як Радивилів та Дубно, які можуть бути задіяні в туристичному, літературному та музейному співробітництві.

Крім того, передбачено видавництво туристичного журналу, в якому будуть публікувати історії про об'єкти культурної спадщини в області, з метою поглиблення інтересу людей до подорожування цікавими місцями Рівненщини. Журнал заплановано розповсюджувати у бібліотеках, а також в офісах туристичних компаній. За повідомленням Укрінформ, спрямування проєкту «Великий культурний шлях «Via Regia» – популяризація української культури як серед місцевого населення, так і серед міжнародних відвідувачів з метою розвитку туризму містами та регіонами України.

Поширення кордонів реалізації програми в інших має на меті підтримку інтеркультурності та свідомості культурних ідентичностей різних народів.

Реалізація проєкту «Інтеркультурні міста» в 2008 році стало спільною ініціативою Європейської Комісії та Ради Європи. Метою проєкту є сприяння розвитку моделі міста, для підтримки міжкультурної інтеграції різних територіальних спільнот. Інтеркультурність дає можливість зрозуміти той факт, що різноманітність культур та позитивна взаємодія населення – важлива перевага, що така політика та практика співпраці важлива для взаємодії, порозуміння та поважного відношення до різних культурних груп та і національно-етнічних народностей. Вихід за межі простого прийняття різноманітних культурних груп, визначення відмінностей та схожих моментів може посилити територіальні громади. Все це стосується не лише нових, малознайомих чи невідомих культур, а й вказує на необхідність шанобливого відношення до традиційних цінностей та місцевих особливостей локальної культури, зокрема мовних особливостей, релігії, тощо.

Програма має на меті вивчити вплив етнокультурних особливостей на місцевий розвиток та визначити стратегію та політику допомоги європейським містам у використанні культурної різноманітності як фактору розвитку територій. Метою програми є розроблення та втілення в містах моделей «інтеркультурних міст», які полягають у тому, що в інтеркультурних містах проживають представники різноманітних етнічних груп, представниками якого є люди різного походження, з різними національностями, мовами, релігіями та віруваннями. Для більшості громадян така різноманітність стає ресурсом, а не проблемою. Люди усвідомлюють, що представники різних культур, зберігають самоідентичність, при тому набуваючи новітні форми під час публічних зустрічей. Програма є унікальною для країни не лише за показниками масштабу та різними підходами до проблематики. В рамках програми охоплено історичне розмаїття та проблеми національних спільнот країн Європи, а також сучасні міграційні процеси. До програми залучено політиків та чиновників різних сфер, громадські організації та національно-культурні спільноти, працівники освітніх та культурних закладів, представники бізнесу та ЗМІ. Програмний підхід широкий та відкритий до співпраці на всіх рівнях.

Пілотними містами стали: Берлін-Нойкельн (Німеччина), Ліон (Франція), Іжевськ (Росія), Люблін (Польща), Ньюшатель (Швейцарія), Мелітополь (Україна), Патрас (Греція), Осло (Норвегія), Суботиця (Сербія), Реджо Емілія (Італія) та Тілбург (Нідерланди). Також в 2011 році до програми включено такі міста як Копенгаген (Данія), Боткірка (Швеція), Дублін (Ірландія), Женева (Швейцарія), Лімасол (Кіпр), Лісабон (Португалія), Печ (Угорщина), Лондон-Луїшем (Великобританія) та Сан-Себастьян (Іспанія). Створено вісім національних культурно-туристичних мереж: в Австралії, Великобританії, Іспанії, Італії, Марокко, Норвегії, Португалії та Україні. Зараз програма охоплює діяльність 140 інтеркультурних міст, розташованих в 32 країнах по всьому світу. На сьогоднішній день в таких містах як Мехіко, Монреаль, в багатьох міста Південної Кореї та Японії застосовується урбаністична модель інтеркультурної інтеграції. Така модель стала цікавою представникам різних міст США [66].

Серед масштабних проєктів, які проводяться Радою Європи можна виділити проєкт під назвою три «К» – «креатив – культура – капітал» (creating of cultural capital), який сприяв розвитку невеликих провінційних містечок Європи, перетворивши їх на великі центри культури. Наприклад, британське шахтарське місто Гейтсхед стало місцем реалізації чотирирічного проєкту «Мистецтво в суспільному просторі». Проєкт передбачав реконструкцію покинутого зерносховища, та створення на його на базі великого виставкового центру сучасного мистецтва та концертного комплексу. Було відновлено культурні та історичні об'єкти, створено нові культурні пам'ятки, з'явилися культурні квартали, вулиці та райони, що дало змогу владі в багатьох європейських містах створити реальні ефективні умови для регенерації місцевого середовища, досягти розвитку в економічній та соціальній сфері, задіяти місцеві громади через залучення великого потоку туристів та нових інвестиційних ресурсів [67].

Від фонду проєкту «Креативна Європа» отримало грант також [ГО «Густань»](#), який було використано з метою створення сучасної арт-резиденції

під назвою «Територія натхнення», реалізує один найбільш масштабніших заходів не лише в Україні, а й у країнах Східної Європи під назвою «Ту Стань!», який приваблює більше 10 тисяч туристів з різних країн. Так, в минулому році скелі ГО «Тустань» стали місцем відвідування для більше ніж 100 тисяч туристів, що говорить про зростання туристичного потоку в 2,5 рази протягом останніх 3 років. В 2017 році ГО «Тустань» заключило угоду з компанією SoftServe, яка в рамках партнерства створила додаток з використанням доповненої реальності «Tustan AR», в якому демонструється вигляд середньовічної наскальної дерев'яної фортеці, яка тут існувала ще у IX—XVI сторіччях. Також за допомогою засобів віртуальної реальності, втіленої в додатку «Тустань VR», з 2017 року туристи уявно здійснити польоти на дельтаплані, розглянути нині зруйновану скельну фортецю. Дана споруда не може бути відновлена через існування високої ймовірності руйнування, а використання доповненої та віртуальної реальності стало найкращим способом привернути увагу туристів та дати змогу побачити, як раніше виглядала Тустань [68].

Мета проведення заходу «Європейський рік культурної спадщини» полягає у заохоченні великої кількості людей відкривати та взаємодіяти з об'єктами культурної спадщини в Європі та посилювати почуття єдності з спільним європейським простором. Кожною державою-членом програми був призначений національний координатор, який організовував заходи та проекти місцевого, регіонального та національного рівня. Європейською Комісією, Європейським Парламентом, Радою Європейського Союзу та Комітетом регіонів, з залученням Європейського Економічного та Соціального Комітету було організовано проекти, спрямовані на сферу культурної спадщини, зокрема можна виділити такі додаткові можливості, надані в межах таких програм, як «Еразм +», «Горизонт 2020», «Європа для громадян» та багатьох інших проектів та програм, проведених в країнах ЄС [69].

Іншими відомими проектами в сфері створення креативного простору територій та освоєння об'єктів культурної спадщини країн в організації мережі

туристичних дестинацій на світовому рівні можна назвати приклад створення та реалізації проєкту «Мережа креативних міст ЮНЕСКО», започатковану в 2004 році з метою сприяти розвитку міст, що зазначили креативність стратегічним фактором сталого розвитку своїх територій. До креативної мережі зараз включено 246 міст, об'єднаних спільною метою включити творчість та культурні галузі в основу планів щодо розвитку територій на рівні місцевих громад та досягнення ефективної співпраці на рівні міжнародних організацій. Такі міста обрали вектором свого розвитку в культурному аспекті такі види мистецтв, як кіноіндустрія, гастрономія, медіа-мистецтво, дизайнерські проєкти, розвиток літературних напрямів, народну музику та етнічну творчість. Міста, які прийняли участь в проєкті зобов'язані будувати свою діяльність з дотриманням певних принципів, які мають своєю основою збереження унікальної культури міста; надання стимулів для розвитку творчого потенціалу місцевих мешканців; створення умов для збереження та освоєння наявних об'єктів культурно-історичної спадщини; створення сприятливих умов для життя людей в містах [70].

Мережі креативних міст присвоєно статус привілейованого партнера ЮНЕСКО. Вони є не тільки майданчиком обговорення ролі творчості в сталому розвитку територій, а стають середовищем застосування інновацій, що, зокрема, зазначено в Порядку денному сталого розвитку до 2030 року. Приєднання до Мережі креативних міст вимагає дотримання таких умов, як: розвиток партнерських відносин державного й приватного секторів, з залученням громадських представників з метою посилити та поширити діяльність в культурній сфері; розвивати творчі та інноваційні центри; розширювати можливості творчих колективів та окремих професіоналів у секторі культури; покращити умови доступу до сфери культурного життя міста та брати активну участь в ньому, що стосується, зокрема, вразливих груп населення та осіб з обмеженими можливостями; дотримання умов інтеграції культурного життя та творчості в основні плани сталого розвитку територій. На сьогоднішній день у Мережу креативних міст ЮНЕСКО у літературній галузі

віднесено такі українські міста як Львів (з 2015 року) та Одеса (з 2019 року) [71].

Кожного року в номінації «Креативне місто ЮНЕСКО» приймають участь міста, які мають досягнення у вдосконаленні одної з творчих галузей, таких як: діяльність в області ремесел та народного мистецтва, дизайну, кіно-індустрій, гастрономії, літературної творчості, музики чи медійних проєктах. В номінації 2019 року брали участь Аделаїда в Південній Австралії (музика); Аль-Ахса в Саудівській Аравії (в області ремесла та народного мистецтва); Берген в Норвегії (гастрономічні досягнення); Детройт в Сполучених Штатах Америки (в галузі дизайну); Ліверпуль в Англії (музичне мистецтво); Любляна в Словенії (літературна творчість); Лубумбаші в ДР Конго (в сфері ремесел та народного мистецтва); Сантос в Бразилії (кіно); Сінгапур (в сфері дизайну); Варанасі в Індії (музичне мистецтво). Загалом було представлено 47 міст, які змогли досягти визнання, при цьому 22 з них розташовані в країнах, раніше не представлених у цій мережі. Визнання ЮНЕСКО потребує довгої роботи та значних інвестицій від громади та урядів міста та країни в галузі мистецтва та об'єкти культурної спадщини.

Міністерство культури України постійно заохочує міську владу приймати участь в конкурсі та намагатися приєднатися до програми ЮНЕСКО «Мережа креативних міст». З метою надання роз'яснення щодо самої процедури подання заявки для конкурсу з метою включення міст до Мережі креативних міст, Міністерством культури України було розроблено ряд методичних рекомендацій. Порівняльними перевагами, які місто-кандидат на роль креативного, може додати до Мережі, названо: наявність стратегії розвитку міста або діяльність та ініціативи, спрямовані посилити роль креативності та творчості в розвитку соціально-економічної сфери та оновлення міста; наявність історичне значення та ролі обраного творчого напрямку для міст-кандидатів, зокрема в контексті сучасного розвитку економічної та соціальної сфери; можливий внесок культурної та креативної активності міста, який може створити місто в креативній сфері Мережі, з метою досягнення основних цілей

Мережі креативних міст; наявність досвіду міста в проведенні ярмарків, виставок, зустрічей, не лише для професіоналів, а й для широкої громадськості; наявність якісних та різноманітних механізмів для популяризації креативного потенціалу, досягнень мистецтва, підтримки професійної підготовки; наявність в місті чи створення умов для розвитку об'єктів культури та відповідної інфраструктури, присвячених створенню, поширенню та популяризації культурних заходів, креативних товарів та послуг, що підтверджено наявністю активних установ у відповідному креативному напрямі; наявність якісних, доцільних та впливових програм сприяння участі населення в культурному житті міста, особливо з залученням неблагополучних та вразливих верств суспільства; спроможність залучення основних професійних та неурядових організацій з метою сприяння реалізації плану дій; обсяги, якість та розмаїття наявних ініціатив міста для міжнародного співробітництва в обраному напрямі креативної співпраці; наявність досвіду в розвитку місцевих та міжнародних міжгалузевих проєктів, які створюють взаємодію обраного креативного напрямку та інших креативних напрямів, охоплених Мережею креативних міст [72].

Таким чином, через те, що сучасний світ технологій диктує нові правила та стирає межі між людьми та країнами, для туристів важливим стає отримання унікальних вражень, які можливі лише в місці перебування, через їх тісний зв'язок з процесом само ідентифікації туристів. Досягти такого результату можливо лише використовуючи локальну реорганізацію середовища, підґрунтям чого є використання ініціативи громад даної місцевості та малих груп, які проживають на етнічній території, а також завдяки переосмисленню наявних місцевих ресурсів, характерних для території. Слід зазначити, що велику частину цих повноважень та завдань щодо розвитку територій покладено на рівень регіонального та місцевого управління. Сучасне осмислення культури на рівні офіційного керівництва в країнах Заходу включає такі аспекти, як творча спадщина та культура у традиційному розумінні, а для вирішення проблем використання об'єктів етнокультурної спадщини

застосовується диверсифікація напрямів державного, регіонального та муніципального регулювання в сфері культури, застосовуються різні форми діяльності під час відвідування етнічних та культурних об'єктів спадщини та облаштовують громадське середовище та простір в межах територій, де локально проживають національні меншини.

2.2. Роль культурної інфраструктури українських регіонів в контексті активізації різновидів туризму.

Для того, щоб сформувати та заохотити туристичний попит, недостатнім стає застосування наявних туристичних ресурсів різних областей країни, необхідним є залучення широкого кола суб'єктів з метою задовольнити фізичні та духовні потреби туристів. Таким чином, розвиток туристичного потенціалу вимагає формування та використання багатьох наявних ресурсів. Туристичні ресурси являють собою комплекс природних, історичних, соціально-культурних об'єктів, об'єктів туристичного показу та інших об'єктів, які задовольняють різні духовні потреби туристів, здатні чинити сприятливий вплив на відновлення та розвиток фізичних сил. Такі ресурси мають природне або антропогенне походження, проте саме через свою локалізацію на певній території вони викликають інтерес туристів до здійснення подорожі у ці місця [72].

Одним з засобів капіталізації природних та історико-культурних об'єктів та цінностей став розвиток туристичної галузі, який є важливим чинником не лише розвитку активності регіонів в економічній сфері, а також сприяє відновленню культурних та природних об'єктів, які потребують реставрації для попередження їх втрати. Туризм може стати стимулом для інтенсивного розвитку інфраструктури міста (транспортної, харчової та легкої промисловості), збільшити рівень надання готельних та ресторанних послуг, створити нові робочі місця в туристичній галузі [73, с. 196-199].

В 2017 році в Україні була запроваджена стратегія розвитку туризму, мета якої полягала у забезпеченні розробки програм та заходів та подальшу їх реалізацію, розроблення маркетингових стратегій розвитку та оптимізація нормативно-правової бази. Згідно цієї стратегії було реалізовано проєкт із введення в експлуатацію Херсонського аеропорту, було організовано конкурс проєктів з метою реалізації основних завдань, визначених Державною стратегією регіонального розвитку до 2020 року, зокрема такі програми, як регіональний розвиток «Розвиток туризму»; створено та реалізовано місцеві та регіональні програми розвитку туризму. Всі ці заходи створюватимуть позитивний вплив на конкурентоспроможність нашої держави на ринку міжнародних туристичних послуг та підвищать привабливість України для інвесторів [74, с. 96].

Ключовими завданнями Уряду на 2021 рік зазначено розвиток культурної сфери, креативних індустрій, туристичної індустрії та політики в інформаційній сфері. Програма сфокусована на піднятті ролі культури та творчих і креативних індустрій до рівня, на якому авторитетне значення та впливовість державних інститутів буде визнано суспільством, з метою зберегти культурно-історичну спадщину, визнати економічний потенціал наявних в Україні креативних індустрій, досягти сталого розвитку туристичної сфери та захистити інформаційний простір України від хакерських атак, вливання шейків та інших засобів ведення гібридної війни. Міністерством культури та інформаційної політики на 2021 рік заплановано здійснення наступних кроків:

- 1) «Культурна спадщина, культурні цінності та національна пам'ять», який включає, зокрема, реставрацію культурних об'єктів в межах реалізації програми «Велике будівництво»; створення інфраструктури даних національного масштабу в галузі охорони об'єктів культурної спадщини; перегляд та оновлення загального переліку наявних в державі пам'ятників архітектури; ініціація розробки проєкту згідно постанови Уряду про внесення змін до Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць; розробка проєктного акту, який затвердить вимоги щодо

розміщення рекламних засобів в буферних зонах, які є об'єктами всесвітньої спадщини; оновлення переліку культурних об'єктів, які включено до Попереднього списку об'єктів культурної спадщини ЮНЕСКО;

2) «Мистецтво, креативні індустрії» включає нормативно-правове вдосконалення закону України «Про народні художні промисли»; здійснення проєкту «Державна цільова національно-культурна програма розвитку народних художніх промислів на період 2021—2025 років»;

3) «Туризм». Цей напрям націлений на реалізацію офіційного порталу з зазначенням туристичних дестинацій, об'єктів культурної спадщини; створення та обговорення проєкту «Державна цільова програма розвитку туризму в Україні». Проєктом передбачено організацію та проведення туристичного форуму на міжнародному рівні [75].

Туристів приваблюють не лише музеї, історичні пам'ятки культури чи екзотичні місця. Більшу привабливість мають унікальні товари, специфічні місцеві послуги, проведення національних обрядів, надання високоякісного обслуговування, наявність спеціалізованих центрів, цікавих туристичних маршрутів, лікувальних та оздоровчих процедур тощо. Важливим для розвитку туристичної галузі є геополітичне розташування нашої країни, її різноманітний етнічний склад, народна культура, традиції та обряди. На сьогоднішній день в Україні дуже актуальним стає питання проведення аналізу та оцінки пам'яток та об'єктів національної культурної спадщини з метою внесення їх в додаткові пропозиції до наявного зараз Списку всесвітньої спадщини.

Створення інновацій в сфері туризму не лише позитивно впливає на появу нових ідей та туристичних продуктів, а також відображають проблеми в туристичній діяльності країни. Наприклад, при проведенні конкурсу фотографій «Вікі любить пам'ятки», проведеного у 2014 році, було представлено фото роботи більш ніж 14 тисяч різних об'єктів культурної спадщини. Найбільша кількість об'єктів була в Київській області (2910), Львові (1340) та Одесі (1254). До конкурсного списку було включено близько 70 тисяч об'єктів. Також цікавим прикладом стало проведення всеукраїнської

акції «Сім чудес України», реалізована за ініціативою Миколи Томенка в травні 2007 року. До об'єктів культурної спадщини України включили заповідник «Кам'янець»; дендропарк «Софіївка»; Києво-Печерська Лавра; Софія Київська; Хотинська фортеця та Херсонес Таврійський. Ці об'єкти наступними роками отримали популярність серед туристів та стали привабливими DESTINATIONAMI, що сприяло економічному розвитку зазначених регіонів та територій.

Туристична діяльність має важливе значення для популяризації об'єктів нематеріальної культурної спадщини, вона є засобом атрактивної презентації туристичних об'єктів та територій. Останніми роками в Україні виокремлено територіальні осередки місцевої культури, такі як «Козацькі пісні Дніпропетровщини». Також до об'єктів нематеріальної культури включено петриківський розпис – вид українського декоративно-орнаментального малярства, який був популярним в XIX–XXI ст. на Дніпропетровщині. Також до НКС включено технологію вишивки «білим по білому» та традицію Решетилівського рослинного килимарства, полтавську опішнянську кераміку; традицію косівської розписної кераміки, традиції розпису гуцульської писанки в Івано-Франківщині та багато інших [76].

Активізація різновидів культурного туризму в Україні найбільш можлива в тих регіонах, де склалися найбільш сприятливі умови. Такими областями є Львівська, Закарпатська, Полтавська, Київська та інші. Саме в цих містах є цілі райони, в яких кожного року проводять ярмарки, традиційні фестивалі та інші культурні заходи, такі як: на Полтавщині – «Сорочинський ярмарок», «ZaxidFest» у Львові, київський етнічний фестиваль «Країна мрій». Проте зараз для більшості малих міст України та об'єднаних територіальних громад характерний низький рівень соціально-економічного розвитку та бізнес активності. Ці території депресивні, незважаючи на значний туристично-рекреаційний, культурно-історичний та природний потенціал. Слід відмітити, що саме сприяння розвитку туризму в малих містах та територіальних об'єднаннях може стати інструментом для зменшення рівня безробіття населення, зменшення рівня трудової міграції людей, підвищення ділової

активності громадян для того, щоб сформувати позитивний туристичний імідж країни [77, с. 98-103].

Довгострокова стратегія розвитку української культури передбачає виконання таких завдань, як: реалізація програмних заходів «Креативна Європа»; імплементація ефективного досвіду, як національного так й міжнародного, зокрема реалізація проєкту «Урбаністичні стратегії в історичних містах, скеровані громадами» розробленого Радою Європи та Європейською Комісією; вдосконалення українського законодавства методом імплементації положень Конвенцій ЮНЕСКО в сфері захисту НКС та стимулювання різних форм культурного та історичного самовираження етнічних груп [78].

Реалізація Довгострокової стратегії розвитку української культури має бути направлена на створення цілісного системного культурного простору, який наповнений конкурентоспроможними культурними продуктами, а також направлений на збереження, охорону та збереження об'єктів культурної спадщини України, як основного ресурсу консолідації та духовного поступу населення [79].

На сьогодні підґрунтям створення найбільш визначних об'єктів містобудування та історико-культурних комплексів можна назвати створення 63 історико-культурних та історико-архітектурних державних заповідників, 16 з яких присвоєно статус національних. Список історичних населених місць України включає 401 населений пункт. Також в Україні 1 399 селищ та історичних міст і селищ, та більше 8 тисяч сіл визнано територіями, які мають цінну культурну спадщину. Загалом до фонду історичних архітектурних будівель та споруд включено більше 70 тисяч об'єктів культурної спадщини.

Використання об'єктів культурної спадщини для розроблення туристичних маршрутів та розвитку культурно-пізнавального туризму є дуже важливим. Такі види туризму мають широку популярність в світі, включаючи всі аспекти туристичних подорожей та різних видів екскурсій. Міжнародною Хартією з культурного туризму, затвердженою ІКОМОС ще в 1999 році, яка

являє собою своєрідне керівництво з управління туристичною діяльністю у місцях, які мають культурно-історичний потенціал, визнано, що «туризм повинен передавати повагу до цінностей культурної спадщини, до місцевого населення, до територіальних ландшафтів та культури, до інтересів та прав громад, до народу, як власнику історичних ансамблів» [80].

В українських літературних джерелах часто культурний туризм ідентифікують з пізнавальним, культурним, культурно-пізнавальним, екскурсійним, історико-культурним та іншими видами туризму, в основу якого покладено наявний на території історико-культурний потенціал. Найбільш прийнятним терміном, який описує культурологічний туризм, за вислом Л.Ф.Мелько є термін «культурний чи «культурно-пізнавальний туризм». Саме ці поняття враховують загальноприйняті у світі традиції та враховують етнографічну складову [81, с. 61-65]. Також автор вказує на відсутність єдиного понятійного апарату, застосованого до поняття «етнотуризм», який визначають як етнографічний, етнічний, етнокультурний, етнографічно-краєзнавчий, ностальгічний, сентиментальний. Єдиним є те, що всі ці терміни включають головну мету етно-туризму, яка полягає у ознайомленні з наявним етнографічним потенціалом територій та елементами місцевої матеріальної та духовної культури.

Світова практика підтверджує, що найважливішим аспектом в організації етно-культурного виду туризму стає ознайомлення з традиціями, побутом, обрядами та культурою різних етнічних народів. Один з напрямів етно-туризму - аборигенний туризм. Цей вид туризму передбачає залучення представників корінного населення. Економічна ефективність такого туризму безперечна, цей вид туризму дозволяє залучити місцеве населення до підприємницької діяльності через надання сервісу, виробництво та реалізацію сувенірної продукції.

Соціологічними дослідженнями підтверджено, що одним з головних чинників, які дозволяють об'єднати суспільні інтереси стає нематеріальна культурно-історична спадщина, яка дозволяє поширювати знання про

особливості культури різних етнічних груп населення країни. Ці знання є основою етно-культурних туристичних подорожей, які ознайомлюють туристів з рівнем сучасної культури народів. Також, це ефективний засіб запобігання поширенню серед людей негативних стереотипів, які стосуються культури та мови, відмінностей серед жителів різних територій та окремих регіонів України. Світовий досвід розвитку етнічного туризму, дав змогу виділити його форми, які визначаються географічною та історико-культурною специфікою регіонів. Таким чином можна виділити дві основні форми етнічного туризму: перший - відвідування туристами наявних поселень, в яких збереглась традиційна культура та побут етнічних груп. Прикладом є «Скансен» А. Хазеуліса, Музей під відкритим небом в Біміші тощо.

Це демонстраційні або показові місця, прикладом яких можуть бути постійні поселення або тимчасові місця стоянок кочівників-скотарів, мисливців та збирачів. Другою формою етнотуризму є відвідування музеїв, зокрема «скансенів» (середовищних, «живих» музеїв). В таких місцях проводять насичені анімаційні програми, в яких відтворено історичне середовище. Тут цікавими для туристів стають не тільки окремі споруди та представлені предмети старовини, а також демонстрація професійними працівниками-аніматорами побуту, особливостей поведінки, матеріальної та духовної культури минулих епох та етносів. Прикладами таких скансенів є Тематичний парк «Чарівний світ Гаррі Поттера», «Парк Київська Русь», «Садиба святого Миколая», «Парк Юрського періоду» [82]

Туристи можуть ознайомитися з видами традиційних ремесел та діяльності етнічних груп. Це цікаві для відвідувачів робота мірошника, ткачів, ковалів, гончарів, теслярів, винокурів, пасічників та інших професій. Іноді туристам пропонують прийняти участь в майстер-класах та спробувати себе у ролі коваля, гончара тощо [83].

Від традиційного музею скансен відрізняється видовищними елементами. Їх особливість в тому, що вони надають можливість створювати умови для неформального спілкування в процесі проведення змагань, традиційних

обрядів, представлення вистав, організації ярмарок, виступів фольклорних колективів. Саме це робить скансени популярними місцями відвідування для різноманітних верств населення. В скансенах можуть реконструвати та використовувати традиційні етнічні транспортні засоби або страви традиційної кухні. Всі страви готують при відвідувачах, або навіть надають туристам змогу прийняти участь в процесі приготування, що створює більше позитивних вражень. Основною метою та завданнями організації живих музеїв є збереження цікавих автентичних пам'яток культури та архітектури; надання вільного доступу до відвідування цих об'єктів для населення; комплексна демонстрація народних традицій та культури, показ предметів побуту, знарядь праці, мистецтва народів, відновлення моделей середовища та ландшафту минулорічних територій. Скансени дають змогу відродити народні ремесла та організувати фольклорні свята; активізувати туризм; надають стимул вирішенню наукових проблем щодо пошуку, збору, вивченню та реставрації об'єктів. Отже, головні функції музеїв живої культури: компенсаторна, рекреативно-оздоровча, культурно-просвітницька, комунікативна, екологічна, соціальна, економічна тощо [83].

Сама розвинена та найбільш популярна модель середовищних музейно-туристичних продуктів, основою якої є наявна історико-культурна спадщина - «Екомузей». В екомузеях демонструється автентичність територій методом показу природно-культурних ресурсів та показу традиційних видів діяльності місцевих мешканців. Все це об'єднано з розвитком регіону, що створює можливості інтегрувати населення та ініціативи. Прикладом створення таких музеїв в Європі стала Польща. Цікавим для туристів став створений ініціативною громадською групою та відкритий 22 вересня 2006 року екомузей Трьох культур в Лутовиськах. Основною метою діяльності екомузею стала демонстрація різноманіття культур народів, які жили на цій території. Це поляки, євреї та українці, що мали спільні культурні традиції в межах території Лутовиська. В екомузеї представлені матеріальні та нематеріальні об'єкти бещадської культурної спадщини [84].

Цікавою, проте в той же час складною, формою представлення традиційної культури є народні свята, змістом яких є не лише розважальна функція та відпочинок, а також задоволення потреб населення в відтворенні колективної пам'яті народу, створення діалогу між минулими та майбутніми поколіннями. Саме тому, на нашу думку, для регіонів України важливим є реалізація проєктів, націлених на стимулювання економічного та соціального розвитку територіальних общин з застосуванням переваг етнічного туризму, який є видом економічної діяльності, яка реалізується саме корінними жителями в місцях їх традиційного проживання та природокористування [85, с.38-39].

Під час стратегічного планування івент-заходів, на нашу думку, актуальними та конкурентоспроможними можуть стати такі події, як: проведення музичних свят; виставок, ярмарок; фестивалів; проведення свят, присвячених «архітектурі»; проведення спортивних заходів та змагань (наприклад, футбольних матчів); проведення дитячих соціальних подій; проведення днів міста, селища; готельні послуги (спеціальні тарифи та умови проживання відвідувачів); організація бізнес-форумів, зокрема міжнародних; проведення «гастрономічних» подій (таких як день вина, кави, сала тощо) [86]. Останніми роками цікавими для туристів стають ті регіони, де на основі традиційної культури надаються нові інтерактивні туристичні продукти. Успішними прикладами можуть стати проведення гастрономічних фестивалів Рахові «Карпатська бринза», Мукачівський фестиваль «Червоне вино», львівський фестиваль сиру і вина та інші. Започатковані на Буковині фестивалі «Петрівський ярмарок» (в Чернівцях), «День виходу на полонину» (в Путивлі), «Вижницька мамалига» (яка була зафіксована як досягнення в Книзі рекордів України) та інші є засобом залучення великих туристичних потоків [87, с. 240-241].

Для демонстрації кулінарних досягнень народу, з метою рекламування певного традиційного продукту або страви проводять гастрономічні фестивалі, які являють собою свята, метою яких є ознайомлення відвідувачів з

кулінарними традиціями народу та проведення дегустації традиційних страв, специфічних для народної кухні окремої етнографічної групи. Проведення гастрономічних фестивалів та показ кулінарної спадщини народів - це додаткова гарантія збереження унікальних для народу кулінарних технологій, властивих окремим регіонам країни. Ці події позитивно впливають на популяризацію та розвиток гастрономічного туризму на національному та міжнародному рівні [88, с. 301-303].

Пізнавальний туризм в XXI ст. залишається одним з найпопулярніших видів туризму. Постійно з'являються нові підходи та інноваційні форми залучення туристів, створюються нові підвиди такого туризму, що обумовлено багатством етнографічних ресурсів, які є відображенням культури та історії окремих етносів та народів. [89, с. 10].

Таким чином, етнофестиваль можна розглядати, як один з видів етнографічних ресурсів території, а етнофестивальний туризм використовувати як ефективний механізм для активізації та внутрішньогалузевої диверсифікації туристичної сфери регіонів, що має стати стратегією позиціонування окремих територій в туристичній діяльності. Специфікою етнофестивального туризму є сезонність його проведення та наявність вузьких часових меж. Саме це дозволяє реалізувати додаткові туристичні продукти, такі як створення подієво-туристичних атракцій та розвиток супутніх напрямів туристичного сервісу. Закарпатська, Львівська, Чернівецька та Івано-Франківська області України, володіють унікальними можливостями популяризації туристичних продуктів на ринку міжнародного туризму, мають досвід приєднання до світового інформаційного простору, мають досвід створення та поширення туристичних продуктів, через наявність добре збережених етнографічних ресурсів.

Під час проведення етнофестивалів презентується багатство народів, їх побут та звичаї, культурні духовні та матеріальні цінності. Етнофестивали можна поділити на три основні типи:

1) етнічні (фольклорні) фестивалі, які проводяться як демонстрація культурного багатства та надбання народів. Прикладом може бути Міжнародний гуцульський фестиваль, «Бойківська ватра», «Коломийка», Міжнародні бойківські фестини, «На Синевир трембіти кличуть», «Лемківська ватра», «Поліське літо з фольклором» тощо;

2) традиційні фестивалі та свята, які є традиційними та автентичними для окремих етносів. Прикладом є Сорочинський ярмарок, «Обжинки», «Проводи тваринників на полонини», Івана Купала чи Різдвяні свята;

3) етнокультурні фестивалі, в яких поєднано презентацію автентичної та сучасної культур певної етнічної спільноти. Прикладом таких фестивалів в Україні є «Країна мрій» у Києві та «Букова віть» у Чернівцях [90, с. 29].

Зазвичай, на більшості сільських етнофестивалів, які проводяться в Україні, збираються близько п'яти тисяч туристів. Фестивалі, які орієнтовані на більші потоки туристів можуть збирати від 10 до 25 тисяч відвідувачів. Великомасштабними діями в Україні є фестиваль «Країна мрій» в Києві, «Парад вишиванок» у Львові, «Етновир» та інші, які зусиллям організаторів фестивалів, проведенню успішних рекламних кампаній та правильному вибору часу та місця проведення заходу, зустрічають близько 50 тисяч відвідувачів кожного року. До організації фестивалів залучають організаторів, які проводять різноманітні види інтерактивних заходів – концертів, майстер-класів, театральних вистав, ярмарок, свят, традиційних обрядів та інше. Етнофестивалі є яскравими масовими діями, пов'язаними з проведенням народних свят. Такими фестивалями в Україні є фестиваль «Маланка-фест» (в Чернівецькій області), Львівський Різдвяний фестиваль «Велика Коляда». Також в Україні проводяться фестивалі, які популяризують народні ремесла та промисли. В Полтавській області це Національний етнографічний фестиваль з гончарства «Здвиг» в Опішні. Прикладами українських гастрономічних фестивалів є Рахівський фестиваль «Гуцульська бринза», Опішнянський фестиваль «Борщик у глиняному горщику» та інші. Такі фестивалі, як

«Сорочинський ярмарок» та Міжнародний фестиваль фольклору «Етновир» мають міжнародне значення та залучають багато туристів з усього світу [91].

Етнофестивальний туризм - пріоритетний напрям диверсифікації українського туристичного ринку. Він може бути використаний для розвитку регіону в таких формах: створення поселень як культурно-пізнавальних центрів; організація поселень-курортів; створення поселень як центрів етнографічного туризму; створення центрів гастрономічного та сільського туризму; території як центри гірського або релігійного туризму. Органічне поєднання матеріальних та нематеріальних складових культури створює туристичний потенціал та дозволяє досягти неповторної атмосфери в туристичному розмаїтті туристичних центрів. Проведення фестивалів може стати чинником розвитку туризму та стабілізувати діяльність в періоди міжсезоння (особливо це стосується гірського, релігійного та етнографічного туристичних продуктів) [92, с. 133-135].

Фестивалі та фольклорні свята - це активна форма безпосереднього залучення вітчизняних та іноземних туристів у країну та її окремі регіони. Унікальні види туристичних турів, які включають відвідування фестивалів дають змогу поєднати традиційний відпочинок туристів та їх участь в найвидовищніших заходах. Такі тури стають все більш популярними з року в рік. Саме етнофестивалі мають найбільше значення для розвитку туризму та плеканні національної культури.

З 1991 року фольклорно-етнографічні фестивалі це невід'ємна складова культурно-мистецького простору України, які представляють цікаві для туристів концепції та отримують позитивні відгуки як фахівців, так й відвідувачів. Такими міжнародними фестивалями українського мистецтва та фольклору є Луцький фестиваль «Берегиня», закарпатський міжнародний гуцульський фестиваль, міжнародний слов'янський фольклорний фестиваль в м. Рівне «Коляда», а також міжнародний фестиваль-конкурс дитячого фольклору «Котилася торба ...», який з 2000 року проходить в м. Кузнецовськ

та Київський всеукраїнський дитячий фольклорний фестиваль «Орелі» [93, с. 155-164].

Зараз в Україні дуже зросла кількість проведення етнофестивалів, які проводять на території скансенів. Сьогодні найбільш популярними українськими скансенами, які являють собою унікальні новітні культурно-освітні заклади, яким властива полі функціональність є такі: фестиваль «Галицька брама» (який проводиться на території Музею народної архітектури і побуту Прикарпаття, в селі Крилос Івано-Франківської області), фестиваль «Дзвони Лемківщини» (проводиться в Музейному комплексі «Лемківське село» в місті Монастирська), фестиваль «Граждаfest» (проводиться в Національному музеї народної архітектури і побуту України в місті Києві). Ці фестивалі щорічно приваблюють тисячі відвідувачів та величезні потоки туристів не тільки з України, а й з інших країн світу [94].

У Закарпатті на різних рівнях проводяться фестивалі різноманітних видів, більшість з яких фольклорно-мистецькі. Найбільш значимі з них конкурс-фестиваль колядників «Вертеп» на різдвяні свята та весняний Всеукраїнський фестиваль-конкурс «Закарпатський едельвейс» у м. Ужгород. У надзвичайно привабливій міжетнічній мозаїці регіону чудово вписаний Міжнародний фестиваль театрів нацменшин «Етно-Діа-Сфера» у м. Мукачево та один з найвідоміших і найстаріших фестивалів краю «BEREG FEST».

Для підвищення туристичного іміджу регіону важливим стає збільшення популярності етнічних фестивалів, які спрямовані на відродження традиційної культури закарпатських народів, декоративно-прикладного мистецтва. Такими фестивалями в Україні є Ужгородський фестиваль «Червона черешня», фольклорний фестиваль «Селиська співанка» в Хустському районі. Майже 30% фестивалів, які проводяться в Закарпатській області - це гастрономічні фестивалі, зокрема – винні фестивалі та свята. В самих назвах фестивалів проілюстровано їх сутність, сформульовано імідж фестивалю та представлено частинку туристичного іміджу. Це такі фестивалі, як «Ракошинська шкварка», «Ягідне поле», «Сонячний напій», фестиваль сливового леквару, «Молочна

ріка», «Гуцульська ріпа» та багато інших. Дуже приваблюють туристів різні тематичні фестивалі, такі як парад Миколайчиків, фестиваль Словоблуд, фестиваль Купальська містерія, Лемківська ватра та інші [95].

Українські Карпати – територія, де збереглася багата історико-культурна спадщина, національні традиції та звичаї, цей регіон - середовище унікальної української культури, в якій поєднано в різноманітні прояви життєдіяльності людей від минулих років до сьогодення. Перспективність розвитку сфери туризму в Українських Карпатах заснована на вигідному територіальному розташуванні, екологічно-чистих територіях, багатих історичних традиціях, звичаях та обрядах [96].

Наприклад, реалізація проєкту «Світ Карпатських розет» в 2019 – 2020 роках в Львівській області, мала на меті збереження культурно-історичної спадщини Карпат (традиції, ремесла, звичаї, музика, архітектурні споруди та будівлі). Вказану мету передбачалося досягнути через розвиток співробітництва на транскордонному рівні в управлінні наявними культурними та історичними Карпатськими ресурсами, створення мережі організацій у цій сфері; популяризація знань про місцеві традиції, регіональні практики та заходи, які спрямовані на відновлення традиційних видів ремесл; підвищення компетенцій працівників та представників в окремих місцевих громадах у сфері культурного управління регіональним розвитком [97].

Найбільш поширеними в Карпатах України звичаями та традиціями є гуцульське весілля та інші релігійні календарні свята, проводи на полонину, Різдвяні свята, Великдень, свято Івана Купала та інші. Ці свята є елементами складного фольклорного комплексу, поєднуючи отриманий досвід та релігійно-магічні вірування народу, високоестетичні традиції мешканців та пережиткові звичаї місцевого населення [98, с. 205].

Основними напрямками раціоналізації використання ресурсного потенціалу Українських Карпат є:

- організація заходів з метою збереження, охорони та відновлення об'єктів культурної та природної спадщини, проведення реставрації історичних пам'яток;
- проведення мистецьких свят, вечорів, фестивалів, в яких відображено культуру місцевих жителів;
- включення українських традиційних ремесел та промислів у комплекс атрактивних об'єктів території;
- інтеграція зусиль у створенні туристичних продуктів з сусідніми регіонами та областями;
- надання більших повноважень місцевим громадам та громадським організаціям у розробці програм сталого розвитку територій в сфері культурного туризму;
- надання державної підтримки у з розвитку культурного туризму в регіоні;
- включення територій в діяльність ЮНЕСКО, створення в освітніх закладах кафедр та методичних груп, які займаються проблемами розвитку культурного туризму;
- застосування рекламних засобів та методів просування Українських Карпат як культурного центру [99].

Ще одним напрямом туристичної діяльності, які є потенційно важливими для розвитку туристичної галузі, може стати розширення асортименту послуг сільського зеленого туризму. Через те, що в сучасних умовах значні фінансові ресурси направлено на милітаризацію економіки, можна виділити такі види туристичних послуг, які можна було б запропонувати відвідувачам без додаткового державного фінансування, а саме: використання принципу мультинаціональності в приготуванні страв, розваг, сувенірів, організації різних культурних масових заходів тощо. Так, для жителів Чернівецької області, як прикордонної території, близькою та знайомою є культурна спадщина Румунії, що можна використати, як ресурс для залучення внутрішніх та зовнішніх

туристів, при цьому використовуючи можливості пересування туристів залізничними та вузькоколійними залізницями [100, с. 378-380].

З метою виведення зеленого туризму на належний рівень в Україні, необхідно розробити пріоритетні території та місцевості для подальшого розвитку, облаштувати туристичні стежини та міста для кемпінгу, створити нормативно-правову базу, яка буде врегульовувати туристичну діяльність на заповідних територіях та провести розрахунки можливого рівня антропогенного навантаження на природні ресурси та території. Подальше поширення зеленого туризму в Україні вимагає розроблення більш багатогранних туристичних продуктів: для розвитку активного туризму (будувати спортивні стадіони та майданчики, розробляти маршрути для велотуризму, запроваджувати кінні прогулянки туристів та організовувати їх походи в гори, проводити катання на ковзанках, надавати послуги снігоходів); для розвитку культурного туризму (забезпечити можливість відвідання історичних пам'яток, присвячених життю та творчості відомих людей, проводити екскурсії історичного змісту); для популяризації етнічного туризму (проводити доповіді про національні традиції, обряди, побутові звичаї народу); для розвитку мисливського туризму, зокрема риболовлі, проводити тематичні заходи; в сфері екотуризму (організовувати відпочинок в екологічно чистих регіонах, проводити конкурси зі збирання ягід та грибів, організовувати заходи, присвячені вживанню екологічно чистих продуктів); для посилення ролі розважального туризму (організовувати відвідування народних свят, гулянь, вечорниць); для ознайомлення з ремеслами (проводити майстер-класи з малярства, художнього ткацтва, килимарства, вишивання, різьблення по дереву, гончарства, лозоплетіння, писанкарства тощо) [101, с.93-94].

В Україні через воєнні дії на сході країни та великий рівень міграції населення в межах країни посилюється тема інтеркультурності. Через євроінтеграційний напрямок розвитку країни та запровадження різних підходів, базованих на всеохоплюючому інклюзивному просторі, загальне полегшення доступу населення до публічних процесів важливим стає глибше розуміння

можливостей інтеркультурного розвитку територій та загалом держави. До Української національної мережі на сьогоднішній день включено Вінницю, Одесу, Луцьк, Суми, Мелітополь, Павлоград. Керівництво цих міст усвідомлює важливість та потенційні переваги наявного етнокультурного розмаїття, які можуть бути стимулом розвитку територіальних громад, та безумовно є стратегічно важливими завданнями в управлінні територіями, необхідними в процесі реалізації моделі інтеркультурної інтеграції.

Метою створення української мережі різних інтеркультурних міст можна назвати: розгляд та імплементацію досвіду ефективного розвитку європейських міст в створенні успішних місцевих громад, з використанням наявних ресурсів культурного розмаїття територій; створення та застосування нових методів управління на локальному рівні, з метою врахування інтересів різних місцевих груп та громад; налагодження безпосередніх партнерських зв'язків місцевих громад в Україні та країнах Європи, що стане позитивним стимулом розвитку територій та буде сприяти розвитку окремих місцевих індустрій та галузей; надати пріоритет партнерства в реалізації культурної політики освітнім та культурним закладам, економічним інститутам та представникам ЗМІ.

Розвиток туристичного потенціалу вимагає формування та використання багатьох наявних ресурсів. Довгострокова стратегія розвитку української культури передбачає виконання таких завдань, як: реалізація програмних заходів «Креативна Європа»; імплементація ефективного досвіду, як національного так й міжнародного, зокрема реалізація проекту «Урбаністичні стратегії в історичних містах, скеровані громадами» розробленого Радою Європи та Європейською Комісією; вдосконалення українського законодавства методом імплементації положень Конвенцій ЮНЕСКО в сфері захисту НКС та стимулювання різних форм культурного та історичного самовираження етнічних груп [102].

Одним з засобів капіталізації природних та історико-культурних об'єктів та цінностей став розвиток туристичної галузі, який є важливим чинником не лише розвитку активності регіонів в економічній сфері, а також сприяє

відновленню культурних та природних об'єктів, які потребують реставрації для попередження їх втрати. Туризм може стати стимулом для інтенсивного розвитку інфраструктури міста (транспортної, харчової та легкої промисловості), збільшити рівень надання готельних та ресторанних послуг, створити нові робочі місця в туристичній галузі.

Висновки до другого розділу

Через те, що сучасний світ технологій диктує нові правила та стирає межі між людьми та країнами, для туристів важливим стає отримання унікальних вражень, які можливі лише в місці перебування, через їх тісний зв'язок з процесом само ідентифікації туристів. Досягти такого результату можливо лише використовуючи локальну реорганізацію середовища, підґрунтям чого є використання ініціативних громад даної місцевості та малих груп, які проживають на етнічній території, а також завдяки переосмисленню наявних місцевих ресурсів, характерних для території. Слід зазначити, що велику частину цих повноважень та завдань щодо розвитку територій покладено на рівень регіонального та місцевого управління.

Сучасне осмислення культури на рівні офіційного керівництва в країнах Заходу включає такі аспекти, як творча спадщина та культура у традиційному розумінні, а для вирішення проблем використання об'єктів етнокультурної спадщини застосовується диверсифікація напрямів державного, регіонального та муніципального регулювання в сфері культури, застосовуються різні форми діяльності під час відвідування етнічних та культурних об'єктів спадщини та облаштовують громадське середовище та простір в межах територій, де локально проживають національні меншини.

Розвиток туристичного потенціалу вимагає формування та використання багатьох наявних ресурсів. Довгострокова стратегія розвитку української культури передбачає виконання таких завдань, як: реалізація програмних

заходів «Креативна Європа»; імплементація ефективного досвіду, як національного так й міжнародного, зокрема реалізація проєкту «Урбаністичні стратегії в історичних містах, скеровані громадами» розробленого Радою Європи та Європейською Комісією; вдосконалення українського законодавства методом імплементації положень Конвенцій ЮНЕСКО в сфері захисту НКС та стимулювання різних форм культурного та історичного самовираження етнічних груп.

Одним з засобів капіталізації природних та історико-культурних об'єктів та цінностей став розвиток туристичної галузі, який є важливим чинником не лише розвитку активності регіонів в економічній сфері, а також сприяє відновленню культурних та природних об'єктів, які потребують реставрації для попередження їх втрати. Туризм може стати стимулом для інтенсивного розвитку інфраструктури міста (транспортної, харчової та легкої промисловості), збільшити рівень надання готельних та ресторанних послуг, створити нові робочі місця в туристичній галузі.

РОЗДІЛ 3. Перспективи та напрями презентації етнокультурної спадщини українських регіонів в контексті використання технологій соціокультурного менеджменту

3.1. Стратегії соціокультурного розвитку регіонів та їх взаємозв'язок із місцевими програмами туристичного розвитку

Оптимальний та найбільш ефективний варіант державної стратегії в сфері охорони та популяризації об'єктів культурної спадщини на рівні держави є стратегія, якою передбачено комплексне поєднання підтримки культури з бюджету та стимулювання благодійництва, меценатських програм фінансування, розширення підприємницької діяльності культурно-мистецьких закладів. Стратегія має бути направлена на оптимальне поєднання державної реформи системи органів управління культурною діяльністю з одночасним запровадженням нових, прозорих механізмів фінансування культурно-мистецьких проєктів, проведених на конкурсній основі. [103, с. 26-33].

Основна тенденція розвитку туристичної сфери в Україні - збереження регіональної ідентичності культурних та туристичних об'єктів. Така тенденція обумовлена залежністю розвитку туристичної сфери від взаємного впливу глобальних та локальних аспектів та зміною світових елементів туристичної привабливості регіонів на локальний рівень [104, с. 19-30]. Саме це підтверджує актуальність дослідження сучасних тенденцій освоєння та популяризації потенціалу місцевих об'єктів культурної спадщини як механізму розробки конкретних управлінських заходів щодо розвитку туристичних дестинацій на регіональному рівні.

Реалізація адміністративної реформи, яка була зазначена в Законі України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» створює більш широкий спектр повноважень та можливостей для розвитку територіальних громад при реалізації програм, якими, за своєю сутністю, є державні або місцеві плани та стратегії соціально-економічного розвитку територій. Стратегія є певним

планом дій, завдання якої полягає у визначенні головних цілей та використанні ефективних засобів під час реалізації цих цілей. Стратегії розвитку об'єднаних територіальних громад - це важливий інструмент управління територіально-адміністративними одиницями, що обумовлено двома причинами. Перша – поява реальної можливості проведення структурних змін на рівні управління громадами. Друга – наявність програмного документу дає можливість досягти ефективного використання бюджетних коштів та є однією з підстав та вимог залучення фінансування не лише з бюджету, а також з зовнішніх джерел.

Дуже значним аспектом стратегії розвитку туристичної сфери стає привабливість та атрактивність території. Формування стратегії розвитку вимагає проведення щільного аналізу туристичної пропозиції з визначенням інтересів потенційних туристів та основних мотивів відвідування певної території, що обумовлює проведення поділу туристичних цінностей на певні категорії, такі як: відпочинок (наявність на території відпочинкових зон); краєзнавство (охоплення цінностей природного середовища, ландшафтів, культури народів, демонстрація сучасних досягнень); спеціальні вподобання (риболовля, верхова їзда, проведення полювань та ін.), які можуть сприяти розвитку окремих видів спеціалізованого туризму. Будь-яка стратегія розвитку туристичної сфери повинна мати обґрунтування з точки зору детальної оцінки туристичного попиту ринку. Важливий момент в цьому аспекті - аналіз та оцінка потенційних потреб на ринку туристичних продуктів та визначення можливих цільових груп відвідувачів. Ці завдання досить складні та вимагають фахових спеціалізованих експертних знань у сфері туристичної діяльності та особливостей збуту туристичних продуктів. Створена стратегія розвитку туристичної сфери має містити чітко сформульовані цілі та завдання, реалізація яких дасть змогу досягти результатів та визначеного ефекту [105, с. 281-285]

Під час прогнозування програми розвитку туристичної сфери необхідно враховувати комплекс дій, враховуючи, зокрема, наступні рішення та проекти:

- 1) Важливість створення позитивного іміджу території, як рекреаційної зони;
- 2) Створення та використання сучасних рекреаційних та туристичних комплексів на території;
- 3) Ефективне та доцільне залучення природних ресурсів у сфері надання рекреаційних послуг;
- 4) Розвиток екологічного (зеленого) та сільського видів туризму;
- 5) Розробка та впровадження в діяльність інноваційних механізмів;
- 6) Розробка та впровадження програмних рішень у сфері розвитку туристичної діяльності у кожному районі території.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає, що до зобов'язань органів місцевого самоврядування входить збереження об'єктів матеріальної та нематеріальної історичної та культурної спадщини території [106]. Проте, слід зазначити, що органи місцевого самоврядування в культурній сфері законодавчо обмежені лише завданнями щодо «сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів та ремесел» а також зобов'язані сприяти національно-культурним товариствам, асоціаціям й громадським організаціям, задіяним у сферу культури та культурного розвитку.

В Україні стратегії розвитку туристичного та культурного потенціалу розробляються на багатьох територіях. Наприклад, було розроблено Проект Інтеркультурної Стратегії міста Вінниці на 2020 рік. В цьому проекті визначено основні сценарії розвитку, враховуючи культурне різноманіття територіальної громади. Основними прогностичними сценаріями названо інерційний (песимістичний шлях розвитку) та модернізаційний (реалістичний шлях розвитку громади).

Отже, було визначено п'ять напрямків стратегічного розвитку міста Вінниці, враховуючи інтеркультурне різноманіття території: інтеграція та співпраця; освіта; культура; безпека та бізнес й туризм.

Різноманітне та багатонаціональне населення нашої держави визначає, що перспективним напрямом утвердження суверенітету України може стати освоєння та використання культурної різноманітності народу. Основою української культури є збереження об'єктів культурного розмаїття народу, досягнення вільного розвитку зв'язків між державою та суспільством. Сучасними підходами до процесу управління відносинами на міжнаціональному рівні визначена важливість досягнення гармонійного існування багатьох народів та представників різних спільнот в культурному, політичному та економічному середовищах в межах держави. Прийняття моделі створення інтеркультурного міста повинно бути обґрунтовано забезпеченням міжкультурного обміну, безпосередньою співпрацею всіх громадян держави незалежно від їх національної приналежності.

На сьогоднішній день, великою популярністю користується проведення фестивалів національними спільнотами та різноманітні фудфести, які присвячені стравам етнічних груп. Традиційними стали щорічні фестивалі, присвячені польській культурі в Вінниці та фестивалі різних національних спільнот області. Як зазначають організатори, в народів Польщі та України різна мова та народні обряди, проте вони є однією сім'єю. Прикладом таких фестивалів є заходи, присвячені святу Хануки, які щорічно проводяться в м. Вінниця.

Потужним потенціалом для інтеркультурного розвитку територіальної громади м. Вінниця традиційно є міські бібліотеки. Центр інтеркультурного діалогу визнано міську бібліотеку м. Вінниця №13. Основним завданням бібліотеки є створення умов для ефективного діалогу методом презентації та популяризації культурної спадщини та традицій національних та культурних товариств Вінниці, створити умови для взаємодії різних етнічних культур, сприяти можливості творчого самовираження й самореалізації кожного відвідувача. Бібліотеки міста є постійним проведенням заходів, спрямованих на культурний розвиток населення. В них проводяться творчі зустрічі, тематичні книжкові виставки, різні інтелектуальні ігри, конкурси та змагання.

У листопаді-грудні 2018 року на території Вінницької області соціологічною групою «Рейтинг» було проведено опитування, результати якого показали, що 44% жителів міста найбільше за інших громадян України пишаються своєю історією. Саме тому питання збереження та популяризації об'єктів матеріальної та нематеріальної історико-культурної спадщини народу, зокрема в інтеркультурному аспекті, це один з важливіших пріоритетних напрямів потенційного розвитку міста на майбутні роки. Для реалізації завдань програми у м. Вінниця було створено комунальне підприємство «Центр історії Вінниці», яке протягом 2019 року провело більше сотні культурних заходів, залучивши до участі більше 10 тисяч осіб.

Також, у місті постійно проводяться конференції, тематичні презентації та уроки так званої «живої» історії, організовуються екскурсії до культурних об'єктів, проводяться пресконференції та читання, публічні доповіді та лекції, основним спрямуванням яких є сформувати імідж та презентувати об'єкти історично-культурної спадщини міста на рівні регіону, держави та світу, а також відновити історичну пам'ять людей про національні спільноти, які проживали на території міста Вінниця. Одним з принципів громади м. Вінниця є толерантне та привітне ставлення до представників та культур національних спільнот, гостей та відвідувачів міста, проте громада не проводить асоціацій цього принципу з поняттям «інтеркультурність». Отже, надання більшої популярності європейській моделі інтеркультурного міста з подальшою розбудовою такої моделі може стати новим стимулом не лише для розвитку української культури, а також сприятиме розвитку етнічних та національних культур різних спільнот, які проживають у місті, що буде сприяти консолідації та створить можливість розвивати модерну європейську громаду м. Вінниці.

До стратегічних цілей в сфері культурного розвитку віднесено завдання популяризації (промоції) інтеркультурного різноманіття міста. Для досягнення цієї цілі необхідно донести до громади, роз'яснити та популяризувати принципи, які властиві моделі створення інтеркультурного міста. Це планується досягти за допомогою проведення низки заходів, в яких приймуть участь

представники національних спільнот, які мешкають у місті, ВПО та студентів з інших країн; необхідним стає розроблення друкованої рекламної продукції та буклетів, присвячених різним аспектам та перевагам інтеркультурної інтеграції.

Для популяризації культурного різноманіття, властивого національним культурам, та промоції об'єктів архітектурної спадщини міста, характерного різним епохам, планується застосовувати інноваційні підходи та вводити інтеркультурний контент в тематичні експозиції Вінницьких музеїв.

Другою операційною ціллю є збагачення простору міста Вінниці різноманітними об'єктами та просторами, які мають інтеркультурне спрямування. Для цього передбачено необхідність пристосувати громадські простори міста для ефективної реалізації інтеркультурного діалогу, та використовувати багатонаціональні культурні традиції під час створення нових міст публічного призначення. Також зазначено доцільність наповнити міський простір новими урбаністичними композиціями, ландшафтними об'єктами, сучасними садово-парковими меблями, пов'язаними з діяльністю видатних особистостей та важливими для багатокультурної спадщини Вінниці подіями.

Одною зі стратегічних цілей міста є сприяння розвитку бізнесу та туризму. Значне етнокультурне розмаїття громади Вінницької області визначає, що місто має великі туристичні можливості, зокрема можливим є збільшення потоку іноземних туристів. Пріоритетним завданням в галузі туризму стала реалізація наявного туристичного потенціалу міста для досягнення цілей сталого розвитку, а також підтримка міжнародного співробітництва. Вінниця має потенціал та може стати містом, який має імідж туристичного центру в Подільському регіоні. У Вінниці є багато визначних історичних та культурних пам'яток та різних туристичних об'єктів, серед яких найбільша популярність належить музею-садибі Михайла Коцюбинського, музею-садибі та усипальниці Миколи Пирогова, найбільшому в країнах Європи світломузичному фонтані «Рошен», єдиному в світі музею української марки імені Якова Балабана, архітектурному комплексу XVII–XVIII століть «Мури» (представленому

католицькими монастирями єзуїтів-домініканців), де ще залишилися частки оборонних споруд міста.

Вінниця стала традиційним місцем проведення низки музичних, оздоровчо-спортивних та гастрономічних фестивалів, в місті масштабно проводять щорічно День міста й День Європи. Цим заходам характерна інтеркультурна складова та привабливість для туристів не лише з України, а й з-за кордону. До пріоритетних завдань розвитку туристично-рекреаційної галузі відноситься підвищення загального рівня та стандартів сервісу, розроблення системи місцевих маршрутів для туристів, популяризація та просування Вінниці на ринку внутрішнього та міжнародного туризму, охорона та реставрація матеріальних цінностей та відновлення об'єктів культурної та історичної народної спадщини, застосування інноваційних технологій, тощо. З метою сприяння національно-культурному самовизначенню місцевих мешканців та гостей міста важливо використовувати пізнавальну цінність наявних історичних об'єктів та музеїв міста для поглиблення знань особливостей своєї культури різними етнічними групами. Важливою складовою сталого розвитку міста стає розвиток такого виду туризму, як гастрономічний. Саме він - один з головних мотивів туристів для подорожей країнами світу. До позитивних моментів потенціалу гастрономічного туризму можна також віднести його сприяння створенню нових робочих місць та розвитку місцевого підприємництва. Крім того гастрономічний туризм надає підтримку малому та середньому бізнесу. Одна з основних умов сталого розвитку туристичної сфери - відбудова осередків мешкання та культури різних національних спільнот міста. Відродження культури таких етнічних осередків буде чинити позитивний вплив на інтегрування міста Вінниці до міжнародної інтеркультурної спільноти, а використання пізнавального потенціалу та цінності культурно-історичних пам'яток, об'єктів та музеїв дозволить поглибити знання культури представниками етнічних спільнот, а отже, буде сприяти національно-культурному самовизначенню кожної людини.

Також, важливе місце в стратегічному плані розвитку міста займає досягнення розвитку інтеркультурного напрямку в туристичній сфері. Цей пункт Проєкту Інтеркультурної Стратегії Вінниці передбачає сприяння розвитку туристичної галузі засобами популяризації багатої історично-архітектурної спадщини та пам'яток, застосовуючи нові формати організації екскурсій, розробку нових маршрутів для туристів, які будуть підкреслювати тему інтеркультурної направленості міста. Також вказується на важливість промоції цікавих локацій, місцевих історичних та культурних пам'яток, популяризація закладів харчування, які пов'язані з національними спільнотами міста методом використання ЗМІ, соціальних мереж, електронних путівників та мобільних додатків [107].

Подібна стратегія розроблена й для розвитку Закарпатської області. Планом заходів із реалізації у 2021 – 2023 роках та Регіональною стратегією розвитку Закарпатської області на період 2021 – 2027 років враховано територіальні особливості районів області, широких кіл громадськості, представників наукової, освітньої галузі, різних фахових та експертних об'єднань й організацій. В Закарпатській області є всі передумови для досягнення згуртованості серед представників всіх регіональних еліт з одночасним досягненням взаємодії гілок місцевої, регіональної та державної влади з метою впровадження державної підтримки для досягнення цілей розвитку регіону. Проєктом було визначено, що наявні природні та рекреаційні ресурси краю недооцінені. А також, визначено, що рівень конкуренції між регіонами в області із залученням інвестицій та передових технологій є досить високим. Проте саме залучення інвестицій повинно сприяти усуненню викривленого сприйняття Закарпатської області як периферійної, депресивної, проблемної, яка стабільно потребує дотацій, проявами чого є розподіл бюджетних коштів та державної фінансової для розвитку регіону, об'єктів його дорожньої та транспортної інфраструктур та під час диверсифікації напрямів та додаткових джерел залучення фінансування порівняно з іншими регіонами України [108].

Планом Заходів з реалізації Стратегії розвитку Хмельницької області на 2021-2023 роки передбачено сприяння розвитку потенціалу туристичної сфери та креативних індустрій. Зазначимо, що величезний туристський потенціал Хмельницької області в основному визначається значною та унікальною культурно-історичною спадщиною. Як відомо, існує пряма залежність розвитку туристичної сфери від туристично-рекреаційного потенціалу території, зокрема на Хмельниччині цей потенціал визначається наявністю таких історико-культурних об'єктів спадщини й різних лікувальних та оздоровчих центрів, як Макова, Сатанова, Волочиська, популярність яких серед туристів постійно зростає. Туристичний бізнес більшою мірою представлений приватним сектором. Основний центр рекреаційно-оздоровчого туризму в області - НПП «Подільські Товтри», також динамічно здійснюється будівництво «Арден-Палац» (новий санаторно-курортний комплекс в смт Сатанів Городоцького району Хмельницької обл.). Загалом, до туристично-рекреаційних ресурсів Хмельниччини віднесено 522 об'єктів, які належать природно-заповідному фонду, Національний природний парк «Мале Полісся» та НПП «Подільські Товтри», а також 21 культурна пам'ятка садово-паркового мистецтва області, більше трьох тисяч об'єктів культурної спадщини українського народу, наявні мальовничі ландшафтні території, розроблено привабливі та цікаві туристичні маршрути, є багато архітектурних пам'яток. Втім, не дивлячись на ресурсний потенціал території, наявна інфраструктура, місця проживання та організації дозвілля туристів, а також незадовільний рівень представлених в області послуг в сфері туризму не достатні для забезпечення сталого розвитку регіону. З цих причин обсяг та динаміка рівня обслуговування в туристичній сфері області значно нижчі оптимального розрахункового значення, а кількість туристів значно менша, ніж реальна, яку може прийняти область. Слід направити зусилля на розвиток рекреаційного й подієвого видів туризму в регіоні. Це може стати стимулом розвитку для представників малого й середнього бізнесу в області, а також допоможе залучити економічний та бюджетоутворюючий сектори територіальної громади, що допоможе створити

нові робочі місця та розширити доходну базу місцевого бюджету через наявність зростаючого попиту на туристичні послуги та послуги з організації дозвілля. На сьогоднішній день в регіоні спостерігаються невисокі темпи розвитку внутрішнього туризму.

Це важливе питання не лише для економіки, а й для створення іміджу, через те що створення іміджу області, як комплексно розвиненої та здатної до задоволення як економічних, так й соціальних потреб населення. Слід зазначити, що загалом, розвиток туристичної сфери слід розглядати як один з важливих напрямів, який створює можливості для реалізації трудового та творчого потенціалу активної частини місцевого населення.

З метою розвитку туристичної сфери регіону передбачається робота в таких напрямках: сприяння розвитку різних видів туризму в області; сприяння розвитку інфраструктури для потреб туризму; популяризація наявних та нових продуктів та послуг для туристів; створення позитивного іміджу регіону як туристичного центру з метою інтенсифікації туристичних потоків; розвиток покращення асортиментного різноманіття та якісних характеристик туристичних продуктів; збереження та відновлення стану різних рекреаційних зон, зокрема, водних об'єктів, та покращення стану місцевих екосистем; присвоєння маркування важливим туристичним й рекреаційним об'єктам області; створення вело шляхів, автошляхів та місць для кемпінгу з відповідним їх маркуванням; підвищення самозайнятості сільського населення регіону через надання підтримки розвитку народних мистецтв та промислів; збереження, освоєння та популяризація наявних на території історико-культурних об'єктів; підвищення якісного рівня лікувальних та оздоровчих послуг для туристів; організація вздовж автомагістралей зон відпочинку для відвідувачів туристичних об'єктів; планування та створення нових туристських маршрутів як місцевого, так й міжнародного значення на Хмельниччині.

Для багатьох культурних об'єктів та пам'яток мистецтва, особливо тих, що знаходяться в сільській місцевості регіону, необхідна реконструкція, проведення капітального ремонту, оновлення та модернізація, комп'ютеризація

й підключення до Інтернет-мережі. Крім того необхідним є поліпшення матеріально-технічної бази деяких культурних закладів та обладнання їх засобами, які забезпечать доступ до них людей певних груп, зокрема, людей з обмеженими можливостями. Загалом, основним напрямом оновлення культурної галузі області є приведення стану її об'єктів відповідно до потреб сучасного життя, цілеспрямована орієнтація якої має бути направлена на належний рівень задоволення жителів області та туристів відповідно до вимог європейських стандартів надання послуг у сфері культури. Реалізація програми у зазначеному напрямі дозволить досягти поліпшення матеріально-технічної бази культурних закладів, які знаходяться у комунальній власності, особливо тих, які розташовані в сільській місцевості регіону, провести модернізацію мережі бібліотек та архівів із залученням механізмів інформатизації та створення єдиної системи електронних бібліотек, з метою створити умови для належного рівня забезпечення місцевих жителів та гостей регіону актуальними, достовірними джерелами інформації з використанням всіх переваг нових інформаційних технологій.

Розвиток культурної сфери містить низку проєктів, які впливають на розвиток таких сфер, як: поліпшення наявних умов надання різних видів послуг культурними закладами; визначення переліку та присвоєння сертифікаційного номеру пам'ятками історії, об'єктам культури, архітектурним та природним пам'яткам; збереження та охорона наявних об'єктів історично-культурної та природної спадщини з метою задовольнити інтелектуальні та духовні потреби людей; модернізація матеріально-технічної бази в культурних закладах; оновлення та розвиток інфраструктури в сфері культури; поліпшення стану просторової організації та архітектурної естетики територій; надання належного рівня умов з метою підтримати культурне та творче самовираження людей, зокрема, дітей, молоді та осіб, які мають особливі потреби; переорієнтація діяльності бібліотек та створення на їх базі сучасних багатофункціональних культурно-суспільних центрів для проведення дозвілля

громадянами; збереження, популяризація та розвиток традицій та звичаїв місцевих етнічних груп [109].

У Львівській області було розроблено План заходів з реалізації у 2019 – 2020 роках стратегії розвитку Львівської області на період до 2020 року, підставою якого стали Закони України «Про стимулювання розвитку регіонів» та «Про засади державної регіональної політики», враховуючи Державну стратегію регіонального розвитку України на період до 2020 року та Угоду про асоціацію Україна-ЄС.

Стратегією передбачено досягнення амбітної та важливої мети – перетворення Львівської області на активного учасника та провідника в євроінтеграційному курсі України, отримання в регіон збалансованого розвитку людей, створення умов розвитку інноваційної, інтегрованого в національну та світову економіку господарства, з забезпеченням умови збереження екологічного довкілля.

Розвиток туристично-рекреаційної сфери в Стратегії розвитку Львівської області визначено одним з пріоритетних напрямків як в соціально-економічному так і в культурному розвитку області. Створення умов для розвитку туристичної та рекреаційної сфери в сільській місцевості, яка зосередила основну частку потенціалу регіону, надаватиме безліч нових можливостей для покращення соціально-економічного становища сільських територій.

Метою Програми «Туристична привабливість» визначено необхідність підвищити ефективність використання потенціалу області в туристично-рекреаційній галузі та сформувати повноцінну туристичну індустрію в регіоні. У програмі зазначено три основні напрями: розвиток туристичної інфраструктури; збереження об'єктів архітектурної спадщини регіону та розвиток творчого потенціалу та мистецтва; вдосконалення туристичних продуктів.

Програма містить 19 проєктних ідей, які мали бути реалізовані протягом 2019 та 2020 років. Для впровадження цих ідей необхідним було досягнення

таких цілей: створити та забезпечити умови для функціонування кластерів й центрів надання інформаційно-освітніх послуг в сільському туризмі; реалізувати проєкт «ВелоЛьвівщина», яким передбачено розвиток інфраструктурних об'єктів для велосипедного туризму області; популяризація Львівської області, як цікавої для туристів дестинації; сприяння охороні та збереженню культурної спадщини регіону; реалізувати проєкт «Світ Карпатських розет», який являє собою комплекс заходів, метою якого є збереження унікальної культури Українських Карпат; розвиток комунальної сфери села Оброшине з метою зберегти його наукову та архітектурно-туристичну автентичність; розробити та реалізувати проєкт транскордонного паломницького маршруту як інструменту промоції та розвитку спільної історичної та культурної спадщини українців та поляків; надати підтримку розвитку археологічного скансену «Давній Плісненськ» та реалізувати проєкт «Наша історія» (яким передбачено ознайомлення з діяльністю відомих особливостей та значних історичних подій, які відбувалися на території Львівської області) [110].

В Каталозі проєктних ідей до плану заходів з реалізації у 2019 – 2020 роках стратегії розвитку Львівської області до 2020 року зазначено багато напрямів та проєктів розвитку регіону. Одним з заходів була реалізація проєкту «Активуйся», розробленого для культурних закладів Львівської області, розташованих в сільській місцевості з метою підвищити рівень їхнього впливу на громадське життя на місцевому рівні. Головними напрямками проєкту стало навчання фахівців у сфері культури, які працюють в 10 сільських громадах Львівської області, основам проведення аналізу наявних проблем місцевої громади, принципам сучасного проєктного підходу у питаннях впровадження нових методів діяльності та задіяння технологій локального фандрайзингу. Також серед напрямів розвитку зазначена передача досвіду діяльності більш успішних закладів культури, розташованих у сільській місцевості. Метою проєкту стало підвищення рівня впливу культурних закладів на життя громади на локальному рівні у 10 селах Львівської області.

Ключовими заходами проєкту було названо проведення освітніх програм (3 тематичних одноденних навчальних модулів), організація та проведення культурних заходів, зокрема, фестивалів у 10-х громадах на умовах локального фандрайзингу, організація соціо-культурних заходів та проведення форуму для виявлення підсумкових результатів проєкту з залученням всіх учасників.

Основними цілями проєкту «Інноваційні шляхи збереження та розвитку культури Львівщини» стали досягнення комплексного розвитку та створення умов для збереження унікальної культурної спадщини Львівської області через реалізацію інноваційних програм та проєктів і застосування нових методів в управлінні туристичною галуззю регіону.

Проєкт передбачає створення клубу «Діти &Роботи», в якому буде організовуватися та проводитися навчання дітей програмуванню, основам робототехніки та технічній творчості в ігровому форматі. Передбачається підтримка нових музейних трендів, організація інтерактивних проєктів, виставок, воркшопів, навчальних кімнат на території музеїв, зокрема, створення «Мандруючого музею». Також зазначена необхідність оновити музейні експозиції, матеріально-технічну базу закладів культури; провести оцифрування наявних музейних фондів та архівів.

На базі народних домів запланована організація сучасного комунікативного простору через оновлення їх матеріально-технічної бази, для чого планується придбати мультимедійне обладнання (зокрема, нові проектори та теле-екрани, звукопідсилювальну апаратуру, нові мікрофони) та закупити крісла, пошити сценічні костюми для вистав.

Програма розвитку сфери культури та туризму передбачає організацію нових туристських маршрутів з залученням об'єктів культурної спадщини, наприклад проєкт «Пізнай Львівщину», а проєкту в с. Журавники «Панська садиба ХІХ ст.» надано статус ключового об'єкту на майбутньому туристичному маршруті «Глинянським шляхом».

Для популяризації етнічних традицій планується розширити репертуар обрядових заходів, свят, фестивалів та створити мандрівний районний туристично-

мистецький «Календарний фестиваль» а також здійснювати етнічні експедиції та екскурсії на Львівщини. Ці цілі визначено проєктом «Етно-Львівщина: традиція і сучасність». Для підтримки малих форм вистав, а також з метою організації заходів, які можна відвідувати з дітьми віком до 3-х років заплановано створення та реконструкція бейбі-театру «Стук-грюк». Також планується провести облаштування театрального простору для певних груп відвідувачів, наприклад людей з особливими потребами.

В сфері мистецької освіти планується впровадити інтерактивні методи організації роботи з дітьми. Так, в Львівських мистецьких школах планується створити сучасні креативні центри, робота яких заснована на використанні інтерактивних технологій, нових підходах до навчання, що передбачає необхідність придбати нове мультимедійне обладнання для мистецьких шкіл.

На Львівщині планується провести широкоформатну промоційну капманію для популяризації гірських територій, а для розвитку музейної сфери – створити інноваційну експозицію, присвячену подвигам героїв минулих років та сучасності (УСС, УПА, АТО) на базі історико-краєзнавчого музею «Сколівщина».

З метою відродити та передати навички Сокальського вишивання новим поколінням, планується створити методично-матеріальну та кадрову базу на території музею для збереження цього унікального виду мистецтва.

Захід «Нові перспективи Театрального майданчику» передбачає організацію театральних вистав театру з подальшою демонстрацією екозони, де будуть проводитися екскурсії, бесіди, організовуватися інтерактивні ігри, облаштовуватися доріжки, місця для відпочинку, тощо.

Також запропоновано проєкт «Знай свою історію та культуру. Національно-патріотичне виховання молоді», який має створити нові музейні проєкти, проводити зустрічі з воїнами АТО, організовувати бесіди з родинами воїнів небесної Сотні, а також проводити національно-патріотичні фестивалі.

Покликанням музично-поетичного творчого проєкту «Виноградинки» є організація умов для об'єднання різних творчих митців для проведення

спільної творчої діяльності з метою створити україномовну музично-поетичну збірку для дитячої аудиторії та презентувати її під час Форуму видавців.

Проєктом арт-мистецтва «Наслідники Труша» передбачено організація та проведення культурних заходів, виставок в різних музеях та виставкових залах Львівської області. Очікується, що проєкт допоможе зберегти етнічну самобутність та сприятиме розвитку культурної галузі в сучасних умовах, а також посилить інтерес до культури Львівщини та залучить більше місцевих жителів до культурного та творчого простору регіону.

Основні заходи, які передбачені проєктом «Відродження та популяризація традиційних промислів» у Львівській області це відродження культури Глинян, як унікального не лише для України, а й в усьому світі, центру ткацтва як відомого далеко за межами України. Зараз у «Історико-краєзнавчому музеї» ткацтва та килимарства є вагома колекція витворів даного мистецтва, для відродження та популяризації якого організовано побудову постійної музейної експозиції. З метою формування такої музейної експозиції застосовуються технічні засоби та спеціальне обладнання, що дасть можливість створювати презентації та зберігати інформацію, збільшаться можливості комунікаційних зв'язків. За допомогою сучасних технічних рішень можна буде провести організацію музейного простору, що сприятиме формуванню віртуального середовища музею, крім цього це дозволить залучити дитячу аудиторію, методом оптимізації подання пізнавальної інформації в ігровому форматі. Створення нових реставраційних ткацьких майстерень має на меті надання Глинянам статусу реставраційного осередку на Львівщині.

Реалізація основних цілей проєкту «Розвиток сільського підприємництва сільських територій Львівської області та створення інфраструктури агротуристичних та агрорекреаційних кластерів регіону» має на меті збереження унікальних об'єктів етнічної та культурної спадщини регіону, підтримку екологічних проєктів з метою збереження наявних в області природних об'єктів та ресурсів.

Проектом «Розвиток сільського підприємництва та інфраструктури агротуристичного кластера «ГорбоГори» та інших агротуристичних кластерів Львівщини передбачено надання допомоги для розвитку малого бізнесу, задіяного агропромислової сфері; оновлення існуючих та створення нових об'єктів інфраструктури; створення маршрутів для вело-прогулянок, кінних троп, пішохідних маршрутів для активних видів туризму; організація та розвиток послуг в рекреаційній та агротуристичній галузі; сприяння відновленню автентичних місцевих видів мистецтва та ремесел.

Ключовими заходами проекту «Створення й забезпечення функціонування кластерів та інформаційно-освітніх центрів сільського туризму» передбачено створення статутних документів, які формалізують кластерні утворення в сфері сільського туризму як окрему форму громадських організацій, спілок та бізнес-асоціацій. Надання організаційного та матеріального забезпечення для нормального функціонування кластерів (зокрема, оренду приміщень, офісної техніки, підбір та навчання персоналу). Для кластерів планується створити WEB сайти, проводити ярмарки та фести для популяризації сільського туризму, здійснювати інформаційно-рекламні кампанії, проводити вибір та облаштовувати інформаційно-освітні центри, залучаючи сільські садиби, при цьому проводити навчальні акції для власників сільських осель та працевлаштовувати безробітних.

Від проекту очікується створити чотири спеціалізовані сільсько-туристичні кластери; агротуристичний кластер на території Пустомитівського району, гірський етнографічно-екологічний кластер на території Сколівщині, великий туристичний кластер у Новоміській об'єднаній територіальній громаді й транскордонний кластер міжнародного значення від Старосамбірського району в Україні до Бещадського повіту в Польщі. Також заплановано створення шести освітньо-інформаційних центрів, базою яких стануть садиби сільського туризму в таких районах, як Турківський, Сколівський, Дрогобицький, Стрийський, Миколаївський та Старосамбірський.

Всі заходи направлені на зміцнення позицій Львівської області на ринку сільського та екологічного туризму з одночасним підвищенням рівня сервісу, який надається в агросадибах, методом створення та реалізацій пропозицій, які зможуть бути конкурентними на ринку, проведення цільової підготовки власників та працівників сільських садіб та залучення туристів методом проведення заходів у сфері сільського туризму на регіональному, національному та міждержавному рівнях. Все це дозволить розвивати Львівщину як регіон, який має передовий досвід застосування інноваційних форм розвитку сільського туризму.

Такими проектами, як «Охорона культурної спадщини» та проектом «Комплексної реставрації дерев'яних церков Львівської області» передбачено збереження культурно-історичних об'єктів спадщини в Україні, з метою розвитку внутрішніх туристичних потоків в Україні для посилення комунікаційних зв'язків між мешканцями різних українських регіонів; надати підтримку розвитку інфраструктури місцевих сільських територій та екологічного туризму з метою забезпечити збільшення туристичних потоків.

Ключовими заходами проекту «Наша історія» є ознайомлення туристів та місцевих жителів з місцями життя та творчості відомих осіб та історико-культурних подій в регіоні для чого заплановано встановити дорожні інформаційно-вказівні знаки на дорогах Львівської області [111].

В сучасному світі роль культурної спадщини народу вимагає не тільки проведення заходів для збереження етнографічних та природних особливостей регіону, модернізації наявних культурно-історичних ресурсів території, а також виявлення культурних особливостей ідентичності конкретної території. Культурна спадщина регіону є поєднанням певного ряду детермінант простору, а тому може визначити потенційні напрями туристичних маршрутів, що чинить вплив на можливість організувати нові туристичні дестинації, привернути увагу як вітчизняних так і зарубіжних фахівців, задіяних в туристичній сфері та сприяти розвитку різних напрямків культурної індустрії. Цей факт підкреслює актуальність виявлення потенціалу території, як

важливого ресурсу для розвитку регіонів, та підвищує необхідність створення стратегій довгострокового розвитку територій, областей, регіонів. Сучасні тенденції щодо нових підходів до оцінки та аналізу ролі культурної спадщини території у формуванні пріоритетних напрямів розвитку креативних туристичних продуктів, підвищення значущості застосування інновацій під час розробки та надання різних туристичних послуг вимагають зміни системи відносин та вироблення нових напрямів взаємодії в DESTИНАЦІЯХ на рівні регіону, розширення механізмів та методів освоєння наявного культурного капіталу народу на певних територіях [112, с.49-53].

Саме це надає вагомое значення необхідності наукового дослідження та розроблення інноваційних моделей з метою освоєння об'єктів культурної спадщини на території України та визначення пріоритетних напрямів модернізації наявних туристичних DESTИНАЦІЙ, що посилить взаємодію діяльності в туристичній та соціокультурній сфері.

3.2. Модернізація соціокультурного простору регіонів сучасної України (на прикладі Ходосівського Центру культури та мистецтв)

Туризм є одним з найбільш перспективних напрямків розвитку та модернізації соціокультурного простору регіонів України, сприяє більш повному використанню найбагатшої природної та культурно-історичної спадщини, що впливає на формування вищого культурного рівня, оздоровлення та відпочинок населення регіону, а також використання туристичного потенціалу визначає економічний розвиток регіону та його інвестиційну привабливість.

Популяризації об'єктів культурної спадщини передусім є комплексне поєднання підтримки культури з бюджету та стимулювання благодійництва, меценатських програм фінансування, розширення підприємницької діяльності культурно-мистецьких закладів з одночасним залученням місцевої громади.

Одним з цікавих місць в Україні є село Ходосівка, розташоване в Обухівському районі Київської області. Місцевість має великий історико-культурний потенціал, який може бути використано в туристичній діяльності з метою розвитку регіону та покращення його економічного становища.

Недалеко від села Ходосівка розташоване Велике Ходосівське городище, яке відноситься до ранньої залізної доби. Воно являє собою унікальний об'єкт історії, та є одним з трьох городищ-гігантів, розташованих в лісостеповій зоні України. Це історична пам'ятка археологічної архітектури, яка має національне значення. Городище побудоване у вигляді великої підкови, ширина якої 4,5 на 3 км, довжиною близько 10-12 км та висотою близько 8 м. У городищі можна побачити рів, який зараз засипаний землею. За часів Київської Русі цей вал був частиною системи останньої оборонної лінії перед Києвом.

Також на південному сході села розташоване Ходосівське городище, датоване зарубинецькими часами. Цей об'єкт являє собою історичну пам'ятку місцевого значення. Ходосівське городище, розміром 140 на 60 м, займає високий пагорб, висота якого місцями сягає 5-6 метрів. За часів Київської Русі на городищі була розташована оборонна фортеця.

У ЦДІАК України збереглися в архівах метричні книги, літописи, клірові відомості та частина сповідних розписів церкви святої Параскеви, розташованої в Ходосівці.

З 2003 року в селі працює постійна Північна археологічна експедиція, яка проводить дослідження багаточислового поселення, яке мешкало на території села з першого тисячоліття до XVIII століття, та проводить експериментальні археологічні дослідження. В цих місцях проводять моделювання тогочасних ремесел, зокрема гончарських, ковальських майстерень, відновлюють традиції сиродутного процесу, популяризують бортництво та традиційне медоваріння.

Для туристів в селі Ходосівка працює готель «Мануфактура», який надає відвідувачам безкоштовні послуги перевезення, є торгівельні центри, ресторани та кінотеатр.

До головних історично-культурних об'єктів села Ходосівка можна віднести: «Криницю Преподобного Феодосія Печерського», «Змієві Вали» (Велике Городище у с. Ходосівка). На півдні села знаходиться Планерна гора — популярне місце для польотів на парaplанах, дельтапланах та інших легких літальних пристроях. У Ходосівці працює Центр культури та мистецтв, на базі якого працює бібліотека, та «Краєзнавчий музей». В селі розташована Церква святої великомучениці Параскеви П'ятниці, яка відноситься до Російської православної церкви в Україні.

До нематеріальних об'єктів спадщини слід віднести унікальний Петриківський розпис. Зараз в селі, це культурне ремесло зберігає та відновлює своєю працею майстриня, яка розписує місцеві криниці, будівлі та інші об'єкти.

В селі росте ботанічна пам'ятка природи – великий «Ходосівський» дуб, вік якого більше ніж 450 років.

Для гостей села приємним задоволенням стане облаштований пляж на озері «Король» з риболовними містками, місцями для смаження їжі та вбиральнями. Туристам надаються послуги з оренди альтанок, катамаранів та веслувальних човнів.

В селі Ходосівка народилися та жили такі відомі постаті, як Володимир Голота (1985-2015) — солдат Збройних сил України, учасник російсько-української війни, мешкають сучасні діячі культури та спорту Павло Зібров та Ігор Чаплинський.

Історичні, культурні та природні ресурси с. Ходосівка дозволяють зробити висновок, що село є потенційно цікавим місцем для організації туристичних маршрутів та може стати одним з місць, залучених до програм розвитку регіонів за умови проведення модернізації соціокультурного простору.

З наявним природним та історико-культурним потенціалом с. Ходосівка могло б бути набагато розвиненішим. Слід зазначити, що у селі спостерігаються певні складнощі у наданні туристських послуг, які не

дозволяють ефективно використовувати туристський потенціал. По-перше, це матеріальна база. Більшість історичних об'єктів потребують реконструкції. По-друге, рекламно-інформаційне забезпечення туристичної діяльності. Недостатня кількість відомих та популярних об'єктів туристичного показу, а також нерегулярне проведення маркетингових досліджень щодо відстеження попиту на певні туристичні маршрути. По-третє, туроператори практично не займаються розробкою нових туристичних маршрутів, оскільки вони вимагають створення інфраструктури туризму, багато визначних пам'яток взагалі ніяк не представляються. Усі перелічені питання підсумовуються у головну проблему розвитку туризму – відсутність іміджу с. Ходосівка як місця, привабливого для туризму.

На сьогоднішній день, для вирішення проблем розвитку туризму в Україні розробляються різні нормативно-правові акти та програми, покликані зберегти культурну та природну спадщину, популяризувати її та покращити туристичну інфраструктуру, тим самим формуючи в регіоні високоефективний та конкурентоспроможний туристичний комплекс та підвищуючи туристський імідж. У Київській області було розроблено Стратегію розвитку на 2021-2027 роки, підставою якої стали Закони України «Про стимулювання розвитку регіонів» та «Про засади державної регіональної політики», враховуючи Державну стратегію регіонального розвитку України та Угоду про асоціацію Україна-ЄС.

Екскурсійно-туристські маршрути сприяють розширенню кругозору, допомагають отримати нові знання та враження про місце та регіон, служать гарним способом для проведення вільного часу, розширення кругозору. Однак, туристським компаніям не вистачає цікавого тривалого комплексного турпродукту, що охоплює визначні пам'ятки, для залучення туристів з інших міст регіонів України та світу. Складності організації нових екскурсійних маршрутів полягають у наступному: недостатній інтерес до розвитку екскурсійної діяльності в регіоні; в основному розробкою нових екскурсійних маршрутів займається незначна кількість підприємств; дефіцит кваліфікованих

організаторів та підприємців; практично відсутнє рекламно-інформаційне забезпечення туристичної діяльності; недостатній розвиток туристичної інфраструктури для прийому екскурсантів з інших територій.

Модернізація соціокультурного простору, зокрема сільської місцевості, має важливу мету – перетворення сільських регіонів України на активного учасника та провідника в євроінтеграційному курсі України, отримання в регіоні збалансованого розвитку людей, створення умов розвитку інноваційної, інтегрованого в національну та світову економіку господарства, з забезпеченням умови збереження екологічного довкілля.

Розвиток туристично-рекреаційної сфери повинен стати одним з пріоритетних напрямків як в соціально-економічному так і в культурному розвитку регіону. Створення умов для розвитку туристичної та рекреаційної сфери в сільській місцевості, до якої належить с. Ходосівка, надаватиме безліч нових можливостей для покращення соціально-економічного становища сільських територій.

Метою модернізації села є необхідність підвищити ефективність використання потенціалу місцевості в туристично-рекреаційній галузі та сформувати повноцінну туристичну індустрію в селі. Слід виділити основні напрями модернізації соціокультурного простору: розвиток туристичної інфраструктури; збереження об'єктів архітектурної спадщини та розвиток творчого потенціалу та мистецтва; вдосконалення туристичних продуктів, зокрема розробка нових туристичних маршрутів.

Для досягнення модернізації соціокультурного простору с. Ходосівка необхідним стає виконання таких цілей: створити та забезпечити умови для функціонування центру надання інформаційно-освітніх послуг в сільському туризмі; реалізувати проекти, якими передбачено розвиток інфраструктурних об'єктів для культурного туризму; популяризація с. Ходосівка, як цікавої для туристів дестинації; сприяння охороні та збереженню культурної спадщини ; розвиток комунальної сфери села з метою зберегти його наукову та архітектурно-туристичну автентичність; розробити та реалізувати проєкт

туристичного маршруту як інструменту промоції та розвитку історичної та культурної спадщини; надати підтримку розвитку об'єктів археологічного надбання народів та реалізувати проекти, якими передбачено ознайомлення з діяльністю відомих особистостей та значними історичними подіями, які відбувалися на території села.

Для розроблення програми нового туристичного маршруту в с. Ходосівка можна запропонувати наступні проекти, націлені на розвиток соціально-культурного середовища місцевості та регіону в цілому.

Одним з заходів, направлених на розвиток соціокультурного середовища с. Ходосівка може стати реалізація проекту «Повага історичної спадщини – шлях до майбутнього», створеного та організованого на базі «Краєзнавчого музею», який розташований на базі Центру культури та мистецтв с. Ходосівка. Центр розташований в сільській місцевості, тому мета його діяльності - підвищити рівень впливу місцевої культури на громадське життя на місцевому рівні. Головними напрямками має стати навчання фахівців у сфері культури, які працюють центрі основам проведення аналізу наявних проблем місцевої громади, принципам сучасного проектного підходу у питаннях впровадження нових методів діяльності. Також серед напрямів розвитку повинно приділити увагу передачі досвіду діяльності більш успішних закладів культури, розташованих у сільській місцевості, наприклад у Львівській області. Метою заходу є підвищення рівня впливу культури на життя громади на локальному рівні у селі Ходосівка та близьких територіях. Для досягнення цієї мети можна запропонувати проведення освітніх програм (тематичні навчальні зустрічі та бесіди), організацію та проведення культурних заходів, зокрема, фестивалів, організація соціально-культурних заходів.

Основними цілями заходів «Інновації в культурному просторі» є досягнення комплексного розвитку та створення умов для збереження унікальної культурної спадщини території через реалізацію інноваційних програм та проектів і застосування нових методів в управлінні туристичною галуззю. Для цього можна запропонувати створення дитячого клубу «Діти та

історія», в якому буде організовуватися та проводитися навчання дітей. Передбачається підтримка нових музейних трендів, організація інтерактивних проєктів, виставок, навчальних кімнат на території музею, зокрема, створення виставки дитячої творчості. Слід зазначити, що для цього необхідно оновити музейні експозиції, матеріально-технічну базу закладу культури; провести оцифрування наявних музейних фондів та архівів.

На базі гостинних домів в селі можна запропонувати організацію сучасного комунікативного простору через оновлення їх матеріально-технічної бази, для чого планується придбати нове обладнання (зокрема, теле-екрани) та закупити меблі.

Розвиток сфери культури та туризму передбачає організацію нових туристських маршрутів з залученням об'єктів культурної спадщини села, наприклад відвідування «Криниці Преподобного Феодосія Печерського» та Церкви святої великомучениці Параскеви П'ятниці Російської православної церкви в Україні може стати місцями для релігійного туризму.

Для популяризації етнічних традицій планується розширити репертуар обрядових заходів, свят, фестів та створити музей Петриківського розпису на базі Центру культури та мистецтв. В селі є майстриня, що розписує криниці, будівлі та інші об'єкти, проте необхідно давати майстер-класи та навчати молодих фахівців для збереження унікального виду мистецтва.

Необхідно також здійснювати етнічні експедиції та екскурсії у село. Місцями відвідування можуть стати «Змієві Вали» (на базі Великого Городища в с. Ходосівка), Планерна гора — популярне місце для польотів на парaplанах, дельтапланах та інших легких літальних пристроях. У лісах навколо Ходосівки та сусідніх сіл збереглися руїни військових укріплень, які можна вільно оглянути, а також «Ходосівський» дуб. Необхідно провести облаштування простору для певних груп відвідувачів, наприклад людей з дітьми та людей з особливими потребами.

В сфері мистецької освіти в селі необхідно впровадити інтерактивні методи організації роботи з дітьми в Центрі культури та мистецтв. Так

планується створити сучасний креативний центр, робота якого буде заснована на використанні інтерактивних технологій, нових підходах до навчання, що передбачає необхідність придбати нове мультимедійне обладнання.

У селі Ходосівка потрібно провести промоційну кампанію для популяризації гірських територій, а для розвитку музейної сфери – створити інноваційну експозицію, присвячену відомим постаттям, які жили на території села на базі Центр культури та мистецтв.

З метою відродити та передати навички Петриківського розпису новим поколінням планується створити методично-матеріальну та кадрову базу на території Центру для збереження цього унікального виду мистецтва.

Для залучення туристів на базі історичних об'єктів передбачається організація театральних вистав з подальшою демонстрацією історичних об'єктів, де будуть проводитися екскурсії, бесіди, організовуватися інтерактивні ігри, облаштовуватися доріжки, місця для відпочинку, тощо.

Покликанням творчого заходу «Об'єднання» може стати організація умов для об'єднання різних творчих митців та ремісників для проведення спільної творчої діяльності з метою створити єдиний культурно-історичний простір для розвитку ремесел, зокрема гончарських, ковальських майстерень, відновлення та традиції сиродутного процесу, популяризують бортництво та традиційне медоваріння.

Захід «Наслідки Київської Русі» передбачає організацію та проведення культурних заходів, виставок в Центрі культури та мистецтв. Очікується, що захід допоможе зберегти етнічну самобутність та сприятиме розвитку культурної галузі в сучасних умовах, а також посилить інтерес до культури та залучить більше місцевих жителів до культурного та творчого простору регіону.

Заходами, що направлені на відродження традиційних промислів у селі, можуть стати відродження культури стародавніх киян, як унікального не лише для України, а й в усьому світі, центру ремесел та творчості. Зараз у Ходосівці працює Центр культури та мистецтв, в якому зібрана вагома колекція витворів

мистецтва, архівних записів та книг, для відродження та популяризації яких організовано куточок у бібліотеці для музейної експозиції. З метою формування такої музейної експозиції необхідно застосовувати технічні засоби та спеціальне обладнання, що дасть можливість створювати презентації та зберігати інформацію, збільшаться можливості комунікаційних зв'язків.

За допомогою сучасних технічних рішень можна буде провести організацію музейного простору, що сприятиме формуванню віртуального середовища музею, крім цього це дозволить залучити дитячу аудиторію методом оптимізації подання пізнавальної інформації в ігровому форматі.

Реалізація основних цілей розвитку сільського підприємництва села та створення інфраструктури туристичних та рекреаційних кластерів має на меті збереження унікальних об'єктів етнічної та культурної спадщини регіону, підтримку екологічних проєктів з метою збереження наявних природних об'єктів та ресурсів.

Розвиток сільського підприємництва та інфраструктури села передбачає надання допомоги для розвитку малого бізнесу, задіяного в агропромисловій сфері; оновлення існуючих та створення нових об'єктів інфраструктури; створення маршрутів для вело-прогулянок, кінних троп, пішохідних маршрутів для активних видів туризму; організація та розвиток послуг в рекреаційній та туристичній галузі; сприяння відновленню автентичних місцевих видів мистецтва та ремесел.

Ключовими заходами можна запропонувати створення об'єктів сільського туризму. На півночі села є Ходосівський став «Король», на річці Сіверці, на якому облаштовано пляж, риболовні містки, місця для смаження їжі та вбиральні. Працює оренда катамаранів і веслувальних човнів, який може стати зоною рекреаційного відпочинку туристів.

Необхідним є надання організаційного та матеріального забезпечення для нормального функціонування таких закладів. Потрібно створити WEB сайти, проводити ярмарки та фести для популяризації сільського туризму, здійснювати інформаційно-рекламні компанії, проводити вибір та

облаштувати інформаційно-освітні центри, задіюючи сільські садиби, при цьому проводити навчальні акції для власників сільських осель та працевлаштувати безробітних.

Всі заплановані заходи направлені на зміцнення позицій с. Ходосівка на ринку сільського та екологічного туризму з одночасним підвищенням рівня сервісу, методом створення та реалізацій пропозицій, які зможуть бути конкурентними на ринку, проведення цільової підготовки власників та працівників сільських садіб та залучення туристів методом проведення заходів у сфері сільського туризму на регіональному, національному та міждержавному рівнях. Все це дозволить розвивати село, як туристичну дестинацію.

Для популяризації місцевості с. Ходосівка можна запропонувати туристичний маршрут «Подорож в історію», який є захоплюючою поїздкою в село, що дозволяє найбільш повно познайомитися з багатою історією та культурою, з основними пам'ятками та цікавими місцями. (Додаток А).

Відповідно до розробленої програми маршруту, туристу надається достатня кількість вільного часу на самостійну програму, яка буде реалізована внаслідок великої кількості екскурсій, що надаються.

Цей маршрут призначений для людей, які цікавляться історією України. Він створений для того, щоб розповісти про бойову славу та виховати чи зміцнити патріотизм у туристів. Також цей тур дозволяє побачити музей, інфраструктуру, об'єкти садово-паркового мистецтва та інші визначні пам'ятки села.

Підготовка туру передбачає надання туристам комплексу послуг, що включає:

- насичену екскурсійну програму у супроводі досвідченого гіда протягом усього туру;
- розміщення в готелі «Мануфактура»;
- надання обіду/вечері в закладах харчування;
- переміщення екскурсійними об'єктами на комфортабельному автобусі Mercedes Sprinter від компанії «Пасажирські перевезення», який обладнаний

всім необхідним для комфортного перевезення туристів, а саме: телевізор, кондиціонер, мікрофон.

Всі заходи направлені на збереження культурно-історичних об'єктів спадщини в Україні, з метою розвитку внутрішніх туристичних потоків в Україні для посилення комунікаційних зв'язків між мешканцями різних українських регіонів; надати підтримку розвитку інфраструктури місцевих сільських територій та екологічного туризму з метою забезпечити збільшення туристичних потоків.

В сучасному світі роль культурної спадщини народу вимагає не тільки проведення заходів для збереження етнографічних та природних особливостей регіону, модернізації наявних культурно-історичних ресурсів території, а також виявлення культурних особливостей ідентичності конкретної території. Культурна спадщина регіону є поєднанням певного ряду детермінант простору, а тому може визначити потенційні напрями туристичних маршрутів, що чинить вплив на можливість організувати нові туристичні дестинації, привернути увагу як вітчизняних так й зарубіжних фахівців, задіяних в туристичній сфері та сприяти розвитку різних напрямків культурної індустрії.

Сучасні тенденції щодо нових підходів до оцінки та аналізу ролі культурної спадщини території у формуванні пріоритетних напрямів розвитку креативних туристичних продуктів, підвищення значущості застосування інновацій під час розробки та надання різних туристичних послуг вимагають зміни системи відносин та вироблення нових напрямів взаємодії в дестинаціях на рівні регіону, розширення механізмів та методів освоєння наявного культурного капіталу народу на певних територіях.

Розробка нових туристичних маршрутів допоможе створити умови для освоєння духовних та культурних цінностей, сприятиме вихованню поваги до історії, культури свого народу.

Висновки до третього розділу

Оптимальний та найбільш ефективний варіант державної стратегії в сфері охорони та популяризації об'єктів культурної спадщини на рівні держави є стратегія, якою передбачено комплексне поєднання підтримки культури з бюджету та стимулювання благодійництва, меценатських програм фінансування, розширення підприємницької діяльності культурно-мистецьких закладів. Стратегія має бути направлена на оптимальне поєднання державної реформи системи органів управління культурною діяльністю з одночасним запровадженням нових, прозорих механізмів фінансування культурно-мистецьких проєктів, проведених на конкурсній основі. [103, с. 26-33].

Основна тенденція розвитку туристичної сфери в Україні - збереження регіональної ідентичності культурних та туристичних об'єктів. Така тенденція обумовлена залежністю розвитку туристичної сфери від взаємного впливу глобальних та локальних аспектів та зміною світових елементів туристичної привабливості регіонів на локальний рівень [104, с. 19-30]. Саме це підтверджує актуальність дослідження сучасних тенденцій освоєння та популяризації потенціалу місцевих об'єктів культурної спадщини як механізму розробки конкретних управлінських заходів щодо розвитку туристичних дестинацій на регіональному рівні.

Одним з цікавих місць в Україні є село Ходосівка, розташоване в Обухівському районі Київської області. Місцевість має великий історико-культурний потенціал, який може бути використано в туристичній діяльності з метою розвитку регіону та покращення його економічного становища. Популяризацію об'єктів культурної спадщини передбачає комплексне поєднання підтримки культури з бюджету та стимулювання благодійництва, меценатських програм фінансування, розширення підприємницької діяльності

Розробка нових туристичних маршрутів допоможе створити умови для освоєння духовних та культурних цінностей, сприятиме вихованню поваги до історії, культури свого народу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки.

1. Культурна спадщина охоплює дві основні категорії: матеріальну культурну спадщину (картини, скульптури, монети, рукописи, пам'ятники, археологічні пам'ятники, підводні руїни і міста і т. д); та нематеріальну культурну спадщину (усні традиції, виконавське мистецтво, ритуали).

В Систему міжнародних організацій по збереженню та популяризації культурної спадщини входять наступні організації: ООН, ВТО, ІККРОМ (ICCRROM), ІКОМ (ICOM), ІКОМОС (ICOMOS), МСОП (IUCN), ОГВН (OWHC) та інші. Основними цілями в діяльності міжнародних організацій щодо освоєння та популяризації національної культурної спадщини засобами туризму є визначення культурного розвитку культурних особливостей місцевості; розширення участі в культурному житті; сприяння міжнародному культурному співробітництву.

2. Аналіз цілей та основних напрямків формування єдиної комплексної державної політики популяризації етнічної спадщини, а також інструментів і методів її реалізації дозволяє зробити наступні висновки: суб'єктами державного регулювання є спеціально уповноважені державні органи, а також громадські організації, що є специфічним для туристичної галузі. Процес формування єдиної комплексної державної політики розвитку туризму повинен будуватися на основі їх активної взаємодії.

3. Сьогодні, як пріоритетні напрями дослідження туристичного потенціалу країни, виділено: дослідження потенціалу об'єктів культурної спадщини та виявлення шляхів вдосконалення менеджменту культурних ресурсів з метою подальшого їх використання у туристичній індустрії; визначення пріоритетних напрямів державної політики, неурядових фондів та громадських організацій для вирішення проблем щодо організації захисної діяльності об'єктів культурної спадщини з метою подальшого їх використання; проведення аналізу наявних історико-культурних об'єктів з метою виявлення

потенціалу розвитку депресивних регіонів для створення туристичних кластерів; дослідження ефективних засобів, застосованих в зарубіжних країнах у сфері збереження та популяризації культурної спадщини; опанування новими методами оптимізації менеджменту, застосованого в сфері управління культурними та історичними ресурсами з метою подальшого їх включення до регіональних програм розвитку, загальноукраїнських проєктів, особливо під час розробки програм з розвитку галузі туризму; оцінка можливих загроз та проблем, які на сучасному етапі є потенційно небезпечними у сфері збереження культурного надбання народу; вивчення міжнародного досвіду та стратегій, вироблених зарубіжними експертами та міжнародними фахівцями щодо організаційних аспектів захисту та збереження історичних та культурних об'єктів під час планування та надання туристичних послуг, розроблення туристських маршрутів.

4. Через те, що сучасний світ технологій диктує нові правила та стирає межі між людьми та країнами, для туристів важливим стає отримання унікальних вражень, які можливі лише в місці перебування, через їх тісний зв'язок з процесом само ідентифікації туристів. Досягти такого результату можливо лише використовуючи локальну реорганізацію середовища, підґрунтям чого є використання ініціативах громад даної місцевості та малих груп, які проживають на етнічній території, а також завдяки переосмисленню наявних місцевих ресурсів, характерних для території. Слід зазначити, що велику частину цих повноважень та завдань щодо розвитку територій покладено на рівень регіонального та місцевого управління.

5. Розвиток туристичного потенціалу вимагає формування та використання багатьох наявних ресурсів. Довгострокова стратегія розвитку української культури передбачає виконання таких завдань, як: реалізація програмних заходів «Креативна Європа»; імплементація ефективного досвіду, як національного так і міжнародного, зокрема реалізація проєкту «Урбаністичні стратегії в історичних містах, скеровані громадами» розробленого Радою Європи та Європейською Комісією; вдосконалення українського законодавства

методом імплементації положень Конвенцій ЮНЕСКО в сфері захисту НКС та стимулювання різних форм культурного та історичного самовираження етнічних груп.

6. Одним з засобів капіталізації природних та історико-культурних об'єктів та цінностей став розвиток туристичної галузі, який є важливим чинником не лише розвитку активності регіонів в економічній сфері, а також сприяє відновленню культурних та природних об'єктів, які потребують реставрації для попередження їх втрати. Основна тенденція розвитку туристичної сфери в Україні - збереження регіональної ідентичності культурних та туристичних об'єктів. Така тенденція обумовлена залежністю розвитку туристичної сфери від взаємного впливу глобальних та локальних аспектів та зміною світових елементів туристичної привабливості регіонів на локальний рівень [104, с. 19-30]. Саме це підтверджує актуальність дослідження сучасних тенденцій освоєння та популяризації потенціалу місцевих об'єктів культурної спадщини як механізму розробки конкретних управлінських заходів щодо розвитку туристичних дестинацій на регіональному рівні.

7. Одним з цікавих місць в Україні є село Ходосівка, розташоване в Обухівському районі Київської області. Місцевість має великий історико-культурний потенціал, який може бути використано в туристичній діяльності з метою розвитку регіону та покращення його економічного становища. Популяризацію об'єктів культурної спадщини передбачає комплексне поєднання підтримки культури з бюджету та стимулювання благодійництва, меценатських програм фінансування, розширення підприємницької діяльності

Розробка нових туристичних маршрутів допоможе створити умови для освоєння духовних та культурних цінностей, сприятиме вихованню поваги до історії, культури свого народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акуленко В. І. Міжнародне право охорони культурних цінностей та його імплементація у внутрішньому праві України : монографія /НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М Корецького. Київ, 2013. С. 61–62.
2. Галкова О. В. Культурное наследие: современные подходы и проблемы // Вестник МГУКИ. 2008. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kulturnoe-nasledie-sovremennye-podhody-i-problemy> (дата звернення: 27.09.2021).
3. Молчанов С. Н. Европейское право и сохранение культурного наследия народов Европы. URL: smolchanov.narod.ru/EuropeanHeritageLaw2002.ppt. (дата звернення: 27.09.2021)
4. Мельничук О. І. Міжнародно-правовий статус всесвітньої культурної і природної спадщини : монографія. Київ, 2008. 258 с.
5. Древаль Ю.Д.. Діяльність ЮНЕСКО у сфері охорони культурної спадщини. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/1252/1/DeVu_2014_1_27.pdf (дата звернення: 27.09.2021)
6. Международная конвенция об охране нематериального культурного наследия. Париж, 2003 г. URL: http://www.unesco.org/pv_obj_cache/pv_obj_id_7CA8081DB26F8913A1D7A452112B09B99CF80100/filename/03-82-Russe.pdf (дата звернення: 27.09.2021)
7. ЮНЕСКО. Международная конвенция об охране нематериального культурного наследия. Париж, 2003 г. URL: http://www.unesco.org/pv_obj_cache/pv_obj_id_7CA8081DB26F8913A1D7A452112B09B99CF80100/filename/03-82-Russe.pdf
8. Могіліна Т. С. Міжнародний досвід охорони культурної спадщини та пам'яткоохоронне законодавство України / Т. С. Могіліна. – К. : Стилос. – 2019. – 195 с.

9. Терес Н. Міжнародна охорона нематеріальної культурної спадщини: світовий та український досвід // Етнічна історія народів Європи: зб. наукових праць. 2011. Вип. 36. С. 58–63.

10. Dalibard, Jacques. The Canadian experiens in historic preservation. Challenge to our cultural heritage : why preserve the past? : proceedings of a Conference on Cultural Preservation, Washington, D.C., 8-10 April, 1984 / edited by Yudhishtir Raj Isar : Washington, D.C. : Smithsonian Institution Press, 1986. 252 p., p. 187.

11. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія /за заг. ред. В. Г. Герасименко. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с. // URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5474/1/Оцінка%20туристично-рекреаційного%20потенціалу%20регіону.pdf> (дата звернення: 28.09.2021).

12. Український Святвечір потрапив в топ різдвяних традицій Європи. URL:https://zruchno.travel/News/New/3266?lang=ua&fbclid=IwAR3vblkCSHCQxbim_7naOEeeLk8G3Fgc9iqk1zR5WZCHwOG1Sx4Og9r5rXc(дата звернення: 28.09.2021).

13. Bolnik S. Promoting the Culture Sector through Job Creation and Small Enterprise Development in SADC Countries: The Ethno-tourism Industry. SEED Working Paper. No 50. Geneva: Internatonal Labour Office. 2003. 79 p., с. 11

14. Кот С.І. Культурна спадщина [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон - Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во "Наукова думка", 2008. 568 с.

15. Закон України «Про охорону культурної спадщини» Документ 1805-III, чинний, поточна редакція — Редакція від 24.07.2021, підстава - 711-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення:28.09.2021)

16. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України [URL:file:///C:/Users/alexe/Downloads/НП.pdf](file:///C:/Users/alexe/Downloads/НП.pdf) (дата звернення:28.09.2021)
17. Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини» URL: <http://virtmuseum.uccs.org.ua/ua>.
18. Приходько Л.Ф. Збереження цифрової культурної спадщини – імператив XXI століття (за документами ЮНЕСКО і Європейського Союзу) URL: https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/AU-2_2019_140.indd_pryhodko.pdf (дата звернення: 30.09.2021)
19. Погорелова І. С. Культурна спадщина як складова культурної політики Європейського Союзу //Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Туристичний бізнес: сучасні тренди та стратегії розвитку», КНЕУ, 16 березня 2018 р. С. 152-157 //URL:https://kneu.edu.ua/userfiles/Department_of_Administration_and_Marketing_Personn/kreit/2018/confurbiznes18.pdf(дата звернення: 30.09.2021)
20. Козловський Є.В., Булгакова Н.В. Основні напрями діяльності всесвітньої туристичної організації як спеціалізованої установи ООН // Державне управління: удосконалення та розвиток № 2, 2017. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1030>(дата звернення: 01.10.2021)
21. Тарасова І. Ю. Всемирная туристская организация и ее роль в международном туристическом движении // Дипломат. служба. 2011. № 4. С. 60-64.
22. Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності URL: <http://old.niss.gov.ua/monitor/desember08/23.htm> (дата звернення: 30.09.2021)
23. Катаргіна Т. Використання пам'яток в системі індустрії туризму за кордоном. Історико-культурний туризм: український та світовий досвід. Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції (Київ, 5 квітня 2019 р.) /

Редкол.: О. П. Реєнт (голова), В. П. Капелюшний, І. К. Патриляк, О. П. Гончаров, Н. В. Терес. К.: «Фоліант», 2019. 331 с. С.14-28

24. Каткова Т. Г. Поняття культурної спадщини за міжнародним та українським законодавством / Т. Г. Каткова // Право і безпека. – 2017. – № 5. – С. 148–152.

25. Могіліна Т. С. Міжнародний досвід охорони культурної спадщини та пам'яткоохоронне законодавство України / Т. С. Могіліна. – К. : Стилос. – 2019. – 195 с.

26. Опалько Ю.В. Збереження культурно-історичної спадщини в Сучасній Україні: проблеми та перспективи. // Стратегічні пріоритети. – Київ, 2017. - № 1(2). – С. 83-88.

27. Музичук, В. Ю. Збереження об'єктів культурно-історичної спадщини [Текст] / В. Ю. Музичук // Стратегічні пріоритети. – Київ, 2016. - №3. - С. 65-72.

28. Вечерський В.В., Поліщук А.А. Методика дослідження культурно-історичного і природного потенціалу як ресурсу туристично-екскурсійної діяльності // Проблеми розвитку туризму в Україні і завдання відновлення історичної пам'яті народу засобами туризму: Тези доповідей і повідомлень Всеукр. наук.-практ. конф. (вересень 1994 р.). – Київ – Косів, 1994.– Ч. 1. – С. 149–152.

29. Спиридонова, Ю. В. Генезис міжнародної охорони культурної спадщини [Текст] / Ю. В. Спиридонова // NB: філософські дослідження. - 2013. - №3. - С. 184-209.

30. Концепція державної політики реформування сфери охорони нерухокої культурної спадщини URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245358162&cat_id=244993460(дата звернення: 01.11.2021)

31. Тептюк Л.М., Худолей О.С. Визначення поняття культурної спадщини у сучасному українському законодавстві. Гуманітарний вісник. Число 29. Вип. 13 С. 114-120 URL:

<https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/1980/1/15.pdf>. (дата звернення: 01.11.2021)

32. Мещеряков В. В. Сучасні підходи до вдосконалення механізмів державного регулювання зі збереження та популяризації історико-культурної спадщини та пам'яток архітектури Державне управління: удосконалення та розвиток № 9, 2015 URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=890> (дата звернення: 03.11.2021)

33. Колодина Е.А., Радионова О.В. Проблемы и перспективы развития публично-частного партнерства в сфере культуры // Известия ИГЭА. 2013. № 4 (90). С .114-119., с. 117

34. Мещеряков В. В. Сучасні підходи до вдосконалення механізмів державного регулювання зі збереження та популяризації історико-культурної спадщини та пам'яток архітектури URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=890> (дата звернення: 12.10.2021)

35. Усенко О. В. Державно-правове регулювання відносин у сфері охорони культурної спадщини. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ 2011.

36. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С.І. (відповідальний редактор), Денисенко Г.Г., Івакін Г.Ю., Катаргіна Т.І., Ковпаненко Н.Г., Скрипник П.І., Тимофієнко В.І., Титова О.М., Федорова Л.Д. К.: Інститут історії України, 2015. 486 с.

37. Кошієвська О. Р. Культурна політика як процес взаємодії її суб'єктів // Культура і мистецтво у сучасному світі : зб. наук. праць / КНУКіМ. Київ, 2003. Вип. 4. С. 40–45.

38. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / Наук. ред. Руденко Л. Г. К.: Інститут географії НАН України, 2012. 208 с.

39. Гевель К. М. Регіональний рівень управління сферою збереження історико-культурної спадщини в Україні / К. М. Гевель // Реформування системи державного управління та державної служби: теорія і практика : матер.

наук.-практ. конф.(Львів, 22 жовт. 2018 р.) : у 2 ч. / за наук. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського. – Львів : ЛРІДУ, 2018. – Ч. 2. – С. 27–31.

40. Культура і креативність. Програма ЄС – Східного партнерства. 2017. URL: <https://www.culturepartnership.eu>. (дата звернення: 03.10.2021)

41. Звіт експертів Ради Європи "Огляд культурної політики України". URL: http://195.78.68.75/mcu/control/publish/article?art_id=245250759 (дата звернення: 03.10.2021)

42. Атлас українських сіті-брендів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mmr.ua/uploaded/old/map-01-01.jpg_16985_p0.jpg.jpg

43. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. No 168-р / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p#Text>

44. Кот С. І. Про стан збереження культурної спадщини України: Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань "Стан, проблеми та перспективи охорони культурної спадщини в Україні" 18 квітня 2018 р. / Відп. ред. В. М. Даниленко. НАН України. Інститут історії України, Центр досліджень історико-культурної спадщини України. К.: Інститут історії України. 43 с.

45. Степанов В.Ю. Визначення поняття «культурна спадщина» в культурному просторі України Культура України. Випуск 48. 2015. С. 29-36

46. Холодок В.Д. Сутність охорони культурної спадщини: соціокультурний аспект // Державне управління та місцеве самоврядування : тези XII міжнар. наук. конгресу. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2012. С. 362–363.

47. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України (суспільно-географічне дослідження) : дис. ... канд. геогр. наук : спец. 11.00.02. Київ, 2007. 220 с.

48. Проблеми збереження історико-культурної спадщини Києва / Відп. редактор Горбик В. О. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2009. 258 с.

49. Катаргіна Тетяна. Використання пам'яток в системі індустрії туризму за кордоном. Історико-культурний туризм: український та світовий досвід. Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції (Київ, 5 квітня 2019 р.) / Редкол.: О. П. Реєнт (голова), В. П. Капелюшний, І. К. Патриляк, О. П. Гончаров, Н. В. Терес. К.: «Фоліант», 2019. 331 с.

50. Путрік, Ю. С. Туризм як фактор збереження спадщини: історичний досвід і традиції [Текст] / Ю. С. Путрік // // Гілея. – 2017. – №311.– С. 95-101.

51. Теодорович Д. О. Стан і перспективи застосування сучасних механізмів розвитку територій у діяльності органів місцевого самоврядування: туристичний аспект / Д. О. Теодорович // Теорія та практика державного управління. – К. : Центр навч. літ-ри, 2015. – Вип. 4 (43). – С. 1–5.

52. Бабушко Світлана, Попович Сергій. Етнотуристична пропозиція в Україні. Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції (Київ, 5 квітня 2019 р.) / Редкол.: О. П. Реєнт (голова), В. П. Капелюшний, І. К. Патриляк, О. П. Гончаров, Н. В. Терес. К.: «Фоліант», 2019. 331 с. С.171-177

53. Nikolic I. Ethno Tourism Offers a Window into Traditional Serbis. *BalkanInsight*. 2016. URL: <https://balkaninsight.com/2016/06/26/ethno-tourism-offers-a-window-into-traditional-serbia-06-13-2016/>

54. Кузіна Н. І. культурна спадщина української діаспори в сучасній туристичній практиці. Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції (Київ, 5 квітня 2019 р.) / Редкол.: О. П. Реєнт (голова), В. П. Капелюшний, І. К. Патриляк, О. П. Гончаров, Н. В. Терес. К.: «Фоліант», 2019. 331 с.

55. Козловський Є. Функції та повноваження органів місцевого самоврядування в процесі розвитку вітчизняного туризму // Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні : матер. наук.-практ. конф. за міжнар. участю. Київ, 31 трав. 2016 р. – К. : Вид-во НАДУ, 2016. – Т. 1. – С. 215–216.

56. Галкова, О. В. Культурна спадщина: сучасні підходи і проблеми [Текст] / О. В. Галкова // Суспільні науки і сучасність. - 2015. - №6. - С. 43-46.
57. Вуд Ф. Круговорот городского творчества URL: <http://www.cpolicy.ru/> (дата звернення 26.10.2021)
58. Бакальчук В. О. Концептуальні основи культурної політики Ради Європи та ЮНЕСКО // Стратегічні пріоритети, №4(9), 2008 р. С.64-69
59. Кост Б, Піскорська Г А. Культурні проекти як інструмент зовнішньої політики URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3134 (дата звернення 26.10.2021)
60. Микитинец О.И. Urban anthropologi: Роль креативных индустрий в конструировании городского культурного пространства// Культура народов Причерноморья. 2012. № 252. С. 163-167.
61. Культурні маршрути Ради Європи URL: http://zotic.zp.ua/wp-content/uploads/2018/05/CR_leaflet_UKR_201803.pdf. (дата звернення 26.10.2021).
62. Віа регіа -культурний шлях Ради Європи URL: <https://www.via-regia.org/ukr/kulturstrasse/kulturstrassen1.php> (дата звернення 15.10.2021 р.)
63. Культурні Маршрути Ради Європи. Практичний посібник. Київ. 2018. 29 с. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/343/Posibnyk.pdf>(дата звернення 15.10.2021)
64. Рівненщина розширює європейський туристичний шлях URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3059203-rivnensina-rozsirue-evropejskij-turistichnokulturnij-slah.html> (дата звернення 15.10.2021)
65. Проєкт Інтеркультурної Стратегії м. Вінниці. Вінниця 2020 р. 62 с. URL: <https://www.vmr.gov.ua/ContentLibrary/79d25d1b-0e3a-4afe-85ff-9fd452c74bbd/4/Інтеркультурна%20стратегія%20м.%20Вінниці.pdf> (дата звернення 15.10.2021)

66. Обухова Н. О. Культурні індустрії в контексті соціокультурних змін (на прикладі українських великих міст) URL: <https://mydisser.com/en/catalog/view/13556.html> (дата звернення 15.10.2021).
67. Як економізувати культурні та креативні проєкти: досвід інших країн та чи можливо в Україні. URL: <https://creativeeurope.in.ua/posts/cci-projects-economization> (дата звернення 26.10.2021).
68. European Year of Cultural Heritage 2018 URL: <https://europa.eu/cultural-heritage> (дата звернення 26.10.2021)
69. Шевцова А.О. Креативні стратегії розвитку міст: сутність поняття та підходи до його розуміння// Український географічний журнал, 2014, № 2. С.39-43 URL: https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ_2014_2_39-43.pdf (дата звернення 26.10.2021)
70. Мережа креативних міст ЮНЕСКО. URL: <https://unesco.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/merezha-kreativnih-mist-yunesko> (дата звернення 24.10.2021)
71. Креативні міста методичні рекомендації щодо приєднання українських міст до Мережі креативних міст ЮНЕСКО Київ. 2019. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/403/city.pdf> (дата звернення 26.10.2021)
72. Юхновська Ю.О. Збалансований розвиток потенціалу туристичної галузі України: теорія, методологія, практика. URL: <http://ndch.diit.edu.ua/upload/Защиты/Юхновська/дисертація%20Юхновська%20Ю.О.%202021.04.23.pdf> (дата звернення 01.11.2021)
73. Шмігельська Є. А. Туризм як чинник комплексного розвитку територій// Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Туристичний бізнес: сучасні тренди та стратегії розвитку», КНЕУ, 16 березня 2018 р. с.196-199.

74. Лохман Н.В. Інноваційний потенціал туристичних підприємств: парадигма сучасного розвитку: монографія. Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2019. 506 с.

75. Розвиток сфери культури, креативних індустрій, туризму та інформаційної політики серед ключових завдань Уряду на 2021 рік. URL: <https://mkip.gov.ua/news/5274.html> (дата звернення 01.11.2021).

76. Гаврилюк А.М. Туристичне портфоліо елемента нематеріальної культурної спадщини як засіб реалізації державної регіональної політики в Україні. Київський національний університет культури і мистецтв Механізми державного управління 2019 № 2. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/2_2019/7.pdf (дата звернення 14.10.2021)

77. Дмитрук О.В. Підприємства рекреаційно-туристичної сфери, як об'єкти управлінської діяльності // Актуальні проблеми економіки. 2008. №9. С. 98-103

78. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури - стратегії реформ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-p> (дата звернення 01.11.2021).

79. Актуальні проблеми формування державної культурної політики. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/catalogue/14/> (дата звернення 01.11.2021).

80. Международная Хартия по культурному туризму URL: http://icomospb.ru/index.php/mezhdunarodnye-akty/ikomospb (дата звернення 21.09.2021).

81. Мелько Л.Ф. Етнографічний туризм як складова культурно-пізнавального туризму // Туризм у контексті сучасного виміру: Збірник наукових праць / Університет економіки та права «КРОК». Вип.1. К., Університет «КРОК», 2013. С. 61-65

82. Новікова Г. Ю. Середовищний музей як феномен сучасних культурних індустрій : дис. ... канд. культурології : 26.00.05. Харків, 2019. 236

с. URL:
https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/specrada/specrada/Novikova/disNovikova1.pdf

(дата звернення : 28.10.2021).

83. Рожнова В., Терес Н. Проблеми та перспективи розвитку етнотуризму: зарубіжний та український досвід. URL:<https://shron1.chtyvo.org.ua/Rozhnova>

[_Vladyslava/Problemy_ta_perspektyvy_rozvytku_etnoturyzmu_zarubizhnyi_ta_ukrainskyi_dosvid.pdf?PHPSESSID=1ak1f1on6fujhdnb642lddjcf3](#) (дата звернення 21.10.2021).

84. Кулаковська І.М. Розвиток етнічного туризму на Житомирщині в часи становлення державності України. URL:
http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdakk/2012_3/26.pdf (дата звернення 21.10.2021).

85. Экомузеи и зеленые маршруты Greenways. URL:
<http://www.greenways.by/index.php?content&id=34&lang=ru> (дата звернення: 26.10.2021).

86. Тетяна Власова. Етнічний туризм як фактор соціокультурного розвитку регіону. Туризм як пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку регіону: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці – м. Сучава, 23-24 квітня 2015 р. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2015. 448 с. С. 38-39

87. Палагнюк Олена. Перспективи розвитку гастрономічного туризму на Буковині Туризм як пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку регіону: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці – м. Сучава, 23-24 квітня 2015 р. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2015. 448 с. С. 240-241.

88. Омельницька В. О. Об'єкти світового ринку послуг гастрономічного туризму Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука, практика : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 31 жовт.-1 лист. 2018 р. / [відповід. за вип. : М. Ю. Барна] Львів : ЛТЕУ, 2018. 342 с. С.301-303.

89. Покоłodна М. М., Семків М. О. Етнографічний туризм: особливості, географія та ресурсний потенціал (на прикладі України). Міжнародний науковий журнал "Інтернаука", 2018. №1/20, С.10-19. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/2018/20/4368> (дата звернення: 26.10.2021).

90. Топорницька М. Я. Територіальна організація етнофестивального туризму Львівської області. 11.00.02 – економічна та соціальна географія. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук. Львів. 2015. 253 с., С.29. URL: https://tourlib.net/aref_tourism/topornycka.pdf (дата звернення: 26.10.2021).

91. Семків М. О. Етнографічний туризм: етнофестивалі. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.13.03.html> (дата звернення: 30.10.2021).

92. Топорницька М.Я. Перспективи розвитку туризму через позиціонування населених пунктів Львівського регіону на ринку етнофестивального туризму Сталій розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука, практика : матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф., 31 жовт.-1 лист. 2018 р. / [відповід. за вип. : М. Ю. Барна] Львів : ЛТЕУ, 2018. 342 с. С.133-135.

93. Чернецька С. Фольклорні фестивалі в системі сучасних засобів поширення етнографічної інформації та популяризації культурно-мистецької спадщини. Культура України, 2011. №35. С. 155-164. URL: https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura35/18.pdf

94. Главацька Ніна. Етнофестивалі на території українських скансенів: культурно-просвітницький аспект. URL: <https://www.pyrohiv.com/activities/etnofestivali-na-teritorii-ukrainskikh-skanseniv-kulturno-prosvitnitskiy-aspekt.html> (дата звернення 15.10.2021).

95. Уліганець С. І., Басюк Д.І., Мельник Л.В. Значення туристичного іміджу для розвитку Закарпатської області <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17072/1/stya%20Uliganets1.pdf> (дата звернення 15.10.2021).

96. Кіндрачук Н.М. Значення традицій та звичаїв для розвитку культурного туризму в Карпатському регіоні України URL: <http://lib.pu.if.ua/files/zbirnyky/rekreatio-2013-4.pdf>. (дата звернення 25.10.2021).

97. План заходів з реалізації у 2019 – 2020 роках стратегії розвитку Львівської області на період до 2020 року. Львів 2018. 130 с. URL: [loda.gov.ua > upload > users_files > upload](http://loda.gov.ua/upload/users_files/upload) (дата звернення 25.10.2021).

98. Тиводар М. Етнографія Закарпаття : історико-етнографічний нарис. Ужгород: Гражда. 2011. 416 с.

99. Кіндрачук Н.М. Значення традицій та звичаїв для розвитку культурного туризму в Карпатському регіоні України URL: <http://lib.pu.if.ua/files/zbirnyky/rekreatio-2013-4.pdf>. (дата звернення 25.10.2021).

100. Наталія Гнатишина, Олександра Гордуни, Розширення послуг сільського зеленого туризму як фактор соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів. Туризм як пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку регіону: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці – м. Сучава, 23-24 квітня 2015 р. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2015. 448 с.

101. Алла Череп, Катерина Третьякова. Зелений туризм як основний напрямок розвитку туризму в Україні. Туризм як пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку регіону: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці – м. Сучава, 23-24 квітня 2015 р. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2015. 448 с.

102. Проєкт Інтеркультурної Стратегії м. Вінниці. Вінниця 2020 р. 62 с. URL: <https://www.vmr.gov.ua/ContentLibrary/79d25d1b-0e3a-4afe-85ff-9fd452c74bbd/4/Інтеркультурна%20стратегія%20м.%20Вінниці.pdf> (дата звернення 25.10.2021).

103. Головач Н.М. Пріоритетні напрями соціокультурного проектування в сучасному українському суспільстві. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: зб. наук. праць; вип.. XXXIX. К. : Міленіум, 2017. С. 26 – 33.

104. Бойко М.Г. Диференціація туристичного потенціалу DESTINATION// Держава та економіка ВІСНИК КНТЕУ. 2013. № 5 с. 19-30.

105. Н. Є. Кудла К. Шпара Місце туризму у стратегіях розвитку об'єднаних територіальних громад з врахуванням міжнародного досвіду. Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука, практика : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 31 жовт.-1 лист. 2018 р. / [відповід. за вип. : М. Ю. Барна] Львів : ЛТЕУ, 2018. 342 с.

106. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21.05.1997 № 280/97-ВР: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/> (дата звернення: 05.11.2021).

107. Проєкт Інтеркультурної Стратегії м. Вінниці. Вінниця 2020 р. 62 с. <https://www.vmr.gov.ua/ContentLibrary/79d25d1b-0e3a-4afe-85ff-9fd452c74bbd/4/Інтеркультурна%20стратегія%20м.%20Вінниці.pdf> (дата звернення: 05.11.2021).

108. План заходів із реалізації у 2021 – 2023 роках Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області на період 2021 – 2027 років. 2019. 178 с. https://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2020/01/191220_1631_pz.pdf (дата звернення: 05.11.2021).

109. План Заходів з реалізації Стратегії розвитку Хмельницької області на 2021-2023 роки. 2019. 144 с. <https://www.adm-km.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/План-заходів.pdf> (дата звернення: 05.11.2021).

110. План заходів з реалізації у 2019 – 2020 роках стратегії розвитку Львівської області на період до 2020 року. Львів 2018. 130 с. loda.gov.ua > upload > users_files > upload (дата звернення: 05.11.2021).

111. Каталог проектних ідей до плану заходів з реалізації у 2019 – 2020 роках стратегії розвитку Львівської області до 2020 року (дата звернення: 06.11.2021).

112. Шевченко Н.О. Актуалізація культурної спадщини як ресурс модернізації та розвитку сучасних туристичних DESTINATION. Мистецтвознавчі записки:: Зб. наук. праць. Вип. 35. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2019. 370 с.

Програма туристичного маршруту «Подорож історією»

1-й день
8:00 Зустріч екскурсійної групи на залізничному вокзалі (залізнична станція — «Підгірці»).
8:40 Сніданок у кафе «Креперія»
10:00 Відправлення до «Криниці Преподобного Феодосія Печерського»
14:00 Обід у кафе «Креперія»
15:00 Відправлення до Церкви святої великомучениці Параскеви П'ятниці Російської православної церкви в Україні
18:30 Вечеря, вільний час
21:00 Заселення до готелю «Мануфактура»
2-й день
8:00 Сніданок у готелі «Мануфактура»
9:00 Екскурсія на «Змієві Вали» (Велике Городище у с. Ходосівка)
11:00 Відправлення на південь села, де знаходиться Планерна гора — популярне місце для польотів на парaplанах, дельтапланах та інших легких літальних пристроях.
15:00 Обід у кафе «Креперія»
16:00 Відвідування «Ходосівського» дубу, який вважається ботанічною пам'яткою природи, адже його вік понад 450 років.
17:00 Відправлення до кафе
19:00 Відправлення до готелю «Мануфактура»
20:00 Вільний час
3-й день
8:00 Сніданок у готелі
9:00 Відправлення до Центру культури та мистецтв
10:00 Відвідування «Краєзнавчого музею» на базі Центру культури та мистецтв с. Ходосівка
13:30 Вільний час
14:30 Обід у кафе
15:30 Відправлення до лісів навколо Ходосівки та сусідніх сіл, де збереглися руїни військових укріплень, які можна вільно оглянути.
18:30 Повернення до готелю «Мануфактура»
19:00 Вечеря у ресторані готелю
20:00 Вільний час
4-й день
8:00 Сніданок
9:00 Відправлення до майстрині, які ознайомить туристів з Петриківським

розписом, огляд розписаних криниць, будівель та інших об'єктів

14:00 Обід у кафе

15:00 Відвідування річки Сіверці, на якій облаштовано пляж, риболовні містки, місця для смаження їжі та вбиральні.

18:00 Вільний час для прогулянки містом, покупки сувенірів.

19:00 Повернення до готелю «Мануфактура»

19:00 Вечеря у ресторані готелю

20:00 Повернення до залізничної станції